

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner samt 88 § lagen om beskattningsförfarande

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att lagen om skuldsanering för privatpersoner skall ändras. I lagen föreslås mera detaljerade bestämmelser än de gällande om orsaker som kan ge domstolen rätt att enligt prövning bevilja skuldsanering också när det för beviljande av skuldsanering föreligger något sådant hinder som har anknytning till skuldsättningsgrunden eller andra hinder som avses i lagen.

I propositionen föreslås också tydligare bestämmelser om hur gäldenären under betalningsprogrammet kan bli skyldig att betala mer av sina skulder. Samtidigt föreslås att de penningbelopp skall höjas som anger de gränser vars överskridande medför att en sådan tilläggsprestationsskyldighet uppstår för gäldenären. I propositionen föreslås också att en gäldenär vars betalningsförmåga

tillfälligt försämras skall ha rätt att skjuta upp sina betalningar till borgenärerna. Den betalningsskyldighet som i betalningsprogrammet har fastställts för gäldenären skall enligt propositionen få minskas på något lindrigare grunder än hittills. Dessutom föreslås bestämmelser som begränsar möjligheten att bestämma att betalningsprogrammet skall förfalla.

I propositionen föreslås också att lagen om beskattningsförfarande skall ändras så, att skatten på överlåtelsevinst av särskilda skäl skall få lindras om gäldenärens egendom har realiserats i samband med skuldsaneringen.

Propositionen har samband med budgetpropositionen för 2003. Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och stadfästs.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
ALLMÄN MOTIVERING	4
1. Nuläget	4
1.1. Lagstiftning och praxis	4
Allmänt.....	4
Beviljande av skuldsanering.....	5
Betalningsprogrammets innehåll och längd i fråga om vanliga skulder	6
Gäldenärens möjligheter att behålla sin ägarbostad vid skuldsanering	7
Ändring av betalningsprogrammet och när betalningsprogrammet kan förfalla	7
Domstolarnas situation	8
Biträdande av gäldenärer och skuldrådgivning	9
Kostnaderna för skuldsanering och andra ekonomiska verkningar	9
1.2. Skuldsanering för privatpersoner i Danmark, Norge och Sverige	10
Danmark	10
Norge	10
Sverige	11
2. Bedömning av nuläget.....	13
2.1. Skuldproblemen och metoder med vilka de kan lösas.....	13
Hushållens skuldsättning och skuldproblem	13
Olika sätt att lösa skuldproblemen	14
2.2. Överskuldssatta som inte omfattas av skuldsanering.....	16
2.3. Betalningsskyldighet vid skuldsanering	19
Bestämmande av betalningsskyldighet.....	19
Tilläggsprestationsskyldigheten	20
Nedsättning av den betalningsskyldighet som föreskrivits i betalningsprogrammet.....	22
När betalningsprogrammet förfaller	23
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	24
3.1. Att bevilja skuldsanering.....	24
3.2. Tilläggsprestationsskyldigheten	25
3.3. Nedsättning av betalningsskyldighet som har fastställts i betalningsprogrammet	26
3.4. Skatt på överlåtelsevinst	27
4. Propositionens verkningar	27
4.1. Inverkan på antalet skuldsaneringsärenden och skuldsaneringskostnaderna	27
4.2. Verkningar i fråga om borgenärernas ekonomiska ställning	29
4.3. Verkningar i fråga om gäldenärernas ställning	30
5. Beredningen av propositionen.....	30
6. Övriga omständigheter som påverkar propositionen	31

DETALJMOTIVERING	32
1. Lagförslag	32
1.1. Lagen om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner	32
1.2. Lagen om beskattningsförfarande	56
2. Ikraft trädande	58
3. Lagstiftningsordning	58
 LAGFÖRSLAGEN	 61
om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner	61
om ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande.....	67
 BILAGA	 68
 PARALLELLTEXTER	 68
om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner	68
om ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande.....	80

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläget

1.1. Lagstiftning och praxis

Allmänt

Lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) trädde i kraft den 8 februari 1993. En privatperson som har drabbats av skuldproblem kan få sin ekonomiska situation upphjälpt genom att ett betalningsprogram som motsvarar gäldenärens betalningsförmåga fastställs för honom eller henne. Skuldsaneringen omfattar alla gäldenärens skulder som har uppkommit innan skuldsaneringen inleddes. Hur mycket gäldenärens skulder måste saneras genom skuldsanering beror på gäldenärens betalningsförmåga och betalningsprogrammets längd. Betalningsprogrammet är i allmänhet femårigt, men i praktiken kan gäldenären behöva en längre tid för att fullgöra den betalningsskyldighet som programmet föreskriver. Om gäldenären behåller sin bostad vid skuldsaneringen, kan programmet vara i kraft längre än fem år. I vissa fall kan betalningsprogrammets tillämpningstid också förlängas till förmån för privata borgensärer. Gäldenären blir fri från de skulder som omfattas av skuldsaneringen när han har fullgjort den betalningsskyldighet som har föreskrivits för honom. Beslut om skuldsanering fattas av domstol.

Lagen om skuldsanering för privatpersoner har ändrats genom en lag som trädde i kraft den 15 februari 1995. Ändringen innebar främst en justering av lagens bestämmelser om domstolsförfarandet. Större ändringar i lagens innehåll gjordes genom en lagändring som trädde i kraft den 1 februari 1997. Förutsättningarna för skuldsanering skärptes genom att till lagen fogades en bestämmelse om att skuldsanering inte kan beviljas en gäldenär som av en orsak som kan anses temporär inte förmår betala sina skulder alls eller endast förmår betala litet av dem. Be-

stämmelserna om när skuldsanering kan nekas en gäldenär ändrades på vissa punkter. Samtidigt ändrades också bestämmelserna om justering av betalningsprogrammet och om att betalningsprogrammet kan förfalla. Dessutom har lagen i flera sammanhang justerats med anledning av ändringar i annan lagstiftning.

Före utgången av år 2001 har skuldsanering sökts av sammanlagt mer än 70 000 privatpersoner. År 1993 gjordes ca 10 000 skuldsaneringsansökningar. Högst var antalet år 1995, då skuldsanering söktes av ca 14 000 gäldenärer. Därefter har antalet minskat och har under de senaste åren varit något över 3 000. Skuldsanering har beviljats ca 53 000 gäldenärer. Av ansökningarna har ca 14 procent förkastats. Vid utgången av år 2001 hade sammanlagt ca 9 400 ansökningar förkastats. En del ansökningar har återkallats eller avskrivits.

Gäldenärens insolvens har vanligtvis berott på att hans eller hennes betalningsförmåga har försämrats för att gäldenärens affärsverksamhet har upphört eller för att gäldenären har blivit arbetslös eller betalningsskyldig i egenskap av borgensman. I ca en tredjedel av fallen föranleddes skuldsaneringsansökan huvudsakligen av att gäldenären hade skuldsatt sig genom egen företagsverksamhet eller hade tecknat borgen för förbindelser som gällde någon annan persons företagsverksamhet. I en avsevärd del av fallen har det också varit frågan om gäldenärer vilkas skuldsättning har berott på att de har tecknat borgensförbindelser för privata skulder.

Enligt Statistikcentralens domstolsstatistik var det genomsnittliga skuldbeloppet för personer som åren 1999 och 2000 beviljades skuldsanering (6 255 gäldenärer) nästan 200 000 euro (1,18 miljoner mark) och medianen översteg 80 000 euro (480 000 mark). Mer än en fjärdedel hade skulder till ett belopp som översteg 168 000 euro (en miljon mark). Enligt undersökningar har medianen

även under tidigare år rört sig på samma nivå (år 1994 var det ca 477 000 mark och år 1997 ca 468 000 mark).

Enligt en undersökning av skuldsaneringsfallen år 1997 betalade skuldsaneringsgäldenärerna månatligen i genomsnitt (medianen) ca 89 euro (530 mark) för skulder som saknade säkerhet, dvs. vanliga skulder. Om betalningsprogrammet var femårigt, förpliktades gäldenärerna följaktligen att betala sammanlagt 5 000 euro (30 000 mark) till borgenärerna. Avkastningen till borgenärerna var då i medeltal ca 13 procent och medianen ca 5 procent av det totala skuldbeloppet.

Beviljande av skuldsanering

En allmän förutsättning för skuldsanering är att gäldenären är insolvent. Med insolvens avses att gäldenären inte endast tillfälligt är oförmögen att betala sina skulder när de förfaller till betalning. Vid bedömningen av insolvens beaktas gäldenärens förmögenhet samt inkomster och förvärvsmöjligheter. För att skuldsanering skall beviljas krävs dessutom att den huvudsakliga orsaken till insolvensen är att gäldenärens betalningsförmåga har försämrats väsentligt på grund av en förändring i förhållanden som i huvudsak inte beror på gäldenären själv eller att det i övrigt föreligger vägande skäl för en skuldsanering med beaktande av disproportionen mellan skuldernas belopp och gäldenärens betalningsförmåga. I praktiken är denna disproportion ofta så stor att de som ansöker om skuldsanering på denna grund har uppfyllt de allmänna förutsättningarna för skuldsanering. Skuldsanering kan inte beviljas om gäldenären förmår betala sin skuld inom en relativt kort tid utan att äventyra sin utkomst. Skuldsanering kan också beviljas en gäldenär som bedriver näringsverksamhet, om skuldproblemen ansluter sig till gäldenärens privata ekonomi.

Enligt 9 a §, som trädde i kraft år 1997, kan skuldsanering inte beviljas om gäldenären av en orsak som kan anses temporär saknar betalningsmån eller av samma orsak med sin betalningsmån inte förmår betala sina vanliga skulder till ett belopp som inte kan anses vara obetydligt. Vid bedömningen av om orsaken är temporär och storleken på betalningsmån

nen skall särskilt gäldenärens förvärvsmöjligheter beaktas. Behovet att ändra lagen berodde på att i ca en tredjedel av de fastställda betalningsprogrammen hade gäldenären helt befriats från betalningsskyldighet och i endast en del av dessa fall var det frågan om gäldenärer vilkas betalningsförmåga inte kunde antas bli bättre framöver. Avsikten med bestämmelsen var att försöka se till att skuldsanering beviljas först när gäldenärens ekonomiska ställning hade stabiliserats och gäldenären kunde utnyttja förvärvsmöjligheter. Skuldsaneringen kan alltså på denna grund skjutas upp fastän gäldenären när han ansöker om skuldsanering annars skulle uppfylla de allmänna villkoren för att beviljas skuldsanering.

Med stöd av bestämmelsen kan skuldsanering förhindras t.ex. när gäldenären är kortvarigt arbetslös till följd av sedvanliga konjunkturfuktuationer. Att arbetslösheten är långvarig kan dock vara ett tillräckligt bevis för att den låga eller obefintliga betalningsmån inte kan anses temporär. Bestämmelsen hindrar inte heller domstolen att bevilja skuldsanering om det är uppenbart att gäldenären, som är arbetslös, inte ens efter att han eller hon har fått arbete skulle ha en annan än obetydlig betalningsmån. Det finns två prejudikat av högsta domstolen i vilka domstolen tog hänsyn till den tid som sökanden varit arbetslös och sökandens förvärvsmöjligheter och med anledning av dessa ansåg att skuldsanering kunde beviljas sökandena trots att betalningsmån saknades (HD 1999:16 och 1999:17). Högsta domstolen konstaterade uttryckligen att skuldsanering kan beviljas också en arbetslös gäldenär. Högsta domstolen ansåg att denna möjlighet harmonierade med att ett av målen för lagen om skuldsanering för privatpersoner är att avhjälpa skuldproblem som beror på arbetslöshet och att hindra den utslagning som skuldsättning medför.

Skuldsanering kan inte beviljas alla dem som ansöker om skuldsanering. I lagen finns bestämmelser med stöd av vilka skuldsanering kan förvägras också en sökande som uppfyller villkoren för beviljande av skuldsanering. Avsikten med bestämmelsen är att hindra att skuldsanering beviljas personer som har skuldsatt sig på ett sådant sätt att med skuldsättningen förknippas omständigheter som är

negativa med tanke på den allmänna samhälls- och betalningsmoralen. Skuldsaneringshinder kan föreligga bl.a. när sökanden har skulder som grundar sig på brott, skulden har uppstått i näringsverksamhet i vilken borgenärerna har blivit föremål för ett grovt otillbörligt förfarande eller sökanden har skuldsatt sig uppenbart lättsinnigt.

Fram till utgången av år 2001 förkastade domstolarna ca 9 400 skuldsaneringsansökningar. Största delen av ansökningarna förkastades på den grunden att det fanns ett lagstadgat hinder för skuldsaneringen. Det i praktiken oftast tillämpade hindret var uppenbart lättsinnig skuldsättning. Det finns även ca tjugo prejudikat av högsta domstolen i vilka högsta domstolen har tagit ställning till frågan om lättsinnig skuldsättning. Enligt tolkningspraxisen avses med lättsinnig skuldsättning framför allt en likgiltig inställning till återbetalning av skulderna. Gälldenärens förhållanden vid den tidpunkt när krediten beviljades samt hur gälldenären har skött sin ekonomi och sina skulder efter att krediten beviljades har då givits betydelse. En viss betydelse har också givits åt kreditgivarens förfarande, bl.a. vilken kännedom kreditgivaren har haft om gälldenärens betalningsförmåga samt för vilket ändamål krediten har varit avsedd (HD 1997:142, 2001:99). Om gälldenären har tagit krediten för att trygga sin nödvändiga utkomst, har skuldsättningen i allmänhet inte ansetts uppenbart lättsinnig. Även bristande omdöme till följd av att gälldenären har varit ung eller har haft mentala problem har kunnat beaktas. När det gäller personer som har skuldsatt sig genom företagsverksamhet, har högsta domstolen i några prejudikat konstaterat att inledande och utövning av affärsverksamhet i allmänhet innebär ekonomisk risktagning och någon grad av skuldsättning, och att skulder som en näringsidkare ådrar sig när han eller hon misslyckas i sådan verksamhet inte automatiskt innebär att det vore frågan om lättsinnig skuldsättning, inte ens om skulderna är stora (HD 1998:71, 2001:99).

Domstolen kan bevilja skuldsanering trots att hinder föreligger, om det finns särskilda motskäl. Om gälldenärens ansökan har förkastats, kan han eller hon med åberopande av motskälen göra en ny ansökan om skuldsanering.

Om gälldenären enligt bästa förmåga har försökt sköta sin ekonomi och sina skulder, kan kravet på särskilda motskäl i praktiken vara uppfyllt. Det har också fästs uppmärksamhet vid att ett avslag under de förhållanden som gälldenären lever under kan vara oskäligt med hänsyn till skuldsaneringens inverkan på gälldenärens ställning och att resultatet av indrivningen även utan skuldsanering skulle bli magert för borgenärerna. Dessa omständigheter har högsta domstolen särskilt betonat i sina prejudikat.

Betalningsprogrammets innehåll och längd i fråga om vanliga skulder

För vanliga skulder är betalningsprogrammet i allmänhet femårigt. Det kan dock vara kortvarigare om det är skäligt med hänsyn till gälldenärens förhållanden samt hur och i vilken utsträckning gälldenären har betalt sina skulder innan betalningsprogrammet fastställdes eller hur han betalar dem med de medel som inflyter vid realiseringen av egendomen.

I rättspraxis har ett femårigt betalningsprogram varit den klara huvudregeln. Av t.ex. de betalningsprogram som fastställdes år 2000 och 2001 var ca fem procent kortvarigare än fem år. Ett kortare betalningsprogram har kommit i fråga främst när ett femårigt program skulle bli exceptionellt tungt med hänsyn till gälldenärens förhållanden och även i dessa fall i allmänhet endast om gälldenären redan före skuldsaneringen har betalt sina skulder i den omfattning som lagen om skuldsanering för privatpersoner förutsätter. Även hög ålder hos gälldenären kan motivera en kortare tid.

I betalningsprogrammet förpliktas gälldenären att använda sin betalningsmån för betalningen av sina skulder. Med betalningsmån avses skillnaden mellan gälldenärens inkomster och gälldenärens nödvändiga utgifter. Eftersom gälldenärens förvärvsmöjligheter beaktas, försöker man beakta förväntade förändringar i inkomstnivån när betalningsskyldigheten fastställs. Bedömningen av vad som är nödvändiga utgifter för gälldenären beror i sista hand på domstolens prövning, men i praktiken är utgångspunkten den nivå som bestäms i justitieministeriets förordning om

grunderna för bedömning av en gäldenärs betalningsförmåga vid skuldsanering för privatpersoner (322/2001). Även om denna nivå är en aning högre än utkomststödets nivå, är gäldenärens utkomst knapp under den tid som betalningsprogrammet varar.

I betalningsprogrammet fördelas gäldenärens betalningsmån på hans vanliga skulder i proportion till skuldernas storlek. Förmånsberättigade skulder är endast underhållsbidrag till barn samt enligt prövning skulder som hänför sig till gäldenärens oundgängliga levnads-kostnader.

Under betalningsprogrammet är gäldenären skyldig att betala mer av skulderna bl.a. om gäldenärens inkomster ökar eller han eller hon t.ex. får ett arv. Om gäldenärens betalningsförmåga långvarigt försämras, kan betalningsskyldigheten minskas på de grunder som anges i lagen.

Gäldenärens möjligheter att behålla sin ägarbostad vid skuldsanering

Under vissa förutsättningar kan gäldenären behålla sin ägarbostad i skuldsaneringen. I praktiken utgör gäldenärens ägarbostad nästan alltid säkerhet för hans skulder. Dessa säkerhetsskulder, som belastar bostaden, kan i viss mån saneras. Av skulden skall alltid betalas en andel som motsvarar bostadens värde, men lånevillkoren kan mildras. Att säkerhetens värde förändras under betalningsprogrammet påverkar inte det belopp som gäldenären är skyldig att betala.

I praktiken har betalningstiden för säkerhetsskulder i allmänhet förlängts och räntan sänkts för att gäldenären skall kunna betala sin säkerhetsskuld. Förlängningen av betalningstiden och sänkningen av räntan har varit tämligen kännbara. Under de första åren som skuldsaneringsmöjligheten fanns, påverkades besluten att sänka räntan vid skuldsanering av att den allmänna räntenivån sjönk avsevärt under den ränta som föreskrevs i de ursprungliga lånevillkoren. Under de senaste åren har det nästan inte alls funnits orsak att sänka räntorna. Betalningsprogrammen för betalning av säkerhetsskulder har varit mycket långvariga, ofta över 15 år långa. Om gäldenären behåller sin ägarbostad, skall han utöver säkerhetsskulden också betala den

del av sina vanliga skulder som lagen föreskriver (minimiavkastningen för vanliga skulder). Detta belopp påverkas väsentligen av en jämförelse som beaktar hur mycket gäldenären kunde betala på skulderna om bostaden såldes och gäldenären skulle bo i en så billig hyresbostad som möjligt. Ett betalningsprogram för betalning av minimiavkastningen kan vara högst tioårigt.

Ändring av betalningsprogrammet och när betalningsprogrammet kan förfalla

Bestämmelserna om ändring av betalningsprogrammet ändrades genom en lag som trädde i kraft den 1 februari 1997. Lagändringen förorsakades särskilt av att antalet ändringsansökningar hade ökat i domstolarna och att ändring i betalningsprogrammen söktes med anledning av mycket små förändringar i betalningsförmågan. Ändringarna av betalningsprogrammen medförde ofta oskäligt mycket arbete och kostnader i jämförelse med den betydelse som ändringen hade. År 1995 gjordes ca 3 800 ansökningar om ändring av betalningsprogram och år 1996 ca 4 800. År 1996 utgjorde ändringsansökningarna en knapp tredjedel av samtliga skuldsaneringsärenden.

Reformen utgick från att den betalningsskyldighet som fastställs för gäldenären är bestående och står fast oberoende av försämrade förhållanden. Att betalningsprogrammets tillämpningstid löper ut befriar inte gäldenären från den betalningsskyldighet som har bestämts i betalningsprogrammet, men på försenade betalningar löper ingen dröjsmålsränta. Undantag från denna primära hållning är dock möjliga om gäldenärens betalningsskyldighet under programmet försämras så avsevärt att betalningsskyldigheten blir oskäligt tung till följd av det belopp som skall betalas. I så fall kan betalningsskyldigheten minskas eller helt avlyftas genom en ändring av betalningsprogrammet.

Efter reformen har en borgenär kunnat yrka att den avkastning som i betalningsprogrammet har fastställts att betalas till honom skall drivas in genom utsökning om gäldenären försummar att iaktta betalningsprogrammet. Betalningsprogrammet kan dock inte bestämmas att förfalla om försummelsen att

iaktta betalningsprogrammet beror på att gäldenärens betalningsförmåga har försvagats, för då finns det en godtagbar orsak till försummelsen. Försvagad betalningsförmåga medför i allmänhet att gäldenären blir tvungen att betala sina skulder under en längre tid än den som betalningsprogrammet avser.

Att gäldenärens betalningsförmåga väsentligen förbättrades var ursprungligen en laglig grund att ändra betalningsprogrammet. Gäldenären var skyldig att informera borgenären om en sådan förbättring, varvid borgenären kunde ansöka hos domstolen om att betalningsprogrammet skulle ändras. För att undvika domstolsbehandling ändrades lagen så, att gäldenärens skyldighet att betala mera av skulderna bestäms redan i betalningsprogrammet. Genom att införa tilläggsprestationsskyldighet ville man också öka den totala avkastningen till borgenärerna. Tilläggsprestationsskyldigheten grundar sig på att gäldenärens nettoinkomster har ökat eller boendekostnader sjunkit eller på att gäldenären har fått ett arv eller någon annan prestation av engångsnatur. De penningbelopp som utlöser tilläggsprestationsskyldighet bestäms i förordningen om skuldsanering för privatpersoner (58/1993). Reformens målsättning var att uppmuntra gäldenärerna att öka sina inkomster genom att låta gäldenären behålla en fjärdedel av inkomstökningen.

Efter reformen har antalet ansökningar om ändring av betalningsprogram minskat. År 1997 ännu gjordes 2 750 ansökningar, medan antalet år 2001 endast var knapp 1 300.

Ett betalningsprogram kan förordnas att förfalla under de förutsättningar som bestäms i lagen. En förfallogrund är bl.a. att betalningsprogrammet väsentligen har försumrats utan någon godtagbar orsak, eller att det efter att programmet har fastställts framgår att det har funnits ett hinder för skuldsanering. Om domstolen bestämmer att programmet skall förfalla, har borgenärerna rätt att yrka att skulden skall betalas enligt de ursprungliga villkoren.

Den förfallogrund som har tillämpats mest i praktiken är att gäldenären har försummat att iaktta betalningsprogrammet. Försummelsen har ansetts vara väsentlig om den har pågått oavbrutet under en längre tid eller försummelserna har upprepats ofta. I dessa fall bor-

de det alltså ha varit möjligt för gäldenären att iaktta betalningsprogrammet. Om försummelsen har berott på försämrad betalningsförmåga hos gäldenären, kan programmet inte bestämmas att förfalla. Om betalningsprogrammet håller på att löpa ut och gäldenären till stor del har betalt sina skulder enligt programmet, kan försummelsen i allmänhet inte anses väsentlig och programmet kan inte förordnas att förfalla.

Antalet ansökningar om att betalningsprogrammet skall förfalla var som högst åren 1996—1999, då 700—800 ansökningar gjordes per år. Åren 2000 och 2001 gjordes ca 500 ansökningar per år. Något över hälften av ansökningarna godkändes.

Domstolarnas situation

Medan lagen om skuldsanering för privatpersoner har varit i kraft har det gjorts ca 70 000 skuldsaneringsansökningar. Under de senaste åren har det årliga antalet ansökningar varit drygt 3 000. När antalet ansökningar har minskat, har behandlingstiden för skuldsaneringsärenden också förkortats. Den genomsnittliga behandlingstiden, dvs. den tid som förflyter mellan det att skuldsanering söks och betalningsprogrammet fastställs är nu ca sju månader. Domstolarna har fastställt ca 53 000 betalningsprogram.

Även hos fullföljdsdomstolarna är skuldsaneringsärendena en grupp av betydelse. I genomsnitt söks ändring i vart åttonde överklagbart avgörande som en tingsrätt fattar med anledning av en ansökan om skuldsanering. Ändring får sökas i avgöranden genom vilka en ansökan om skuldsanering har förkastats eller ett betalningsprogram har fastställts. I avgöranden genom vilka skuldsanering har inletts får ändring inte sökas. När det gäller tingsrätternas överklagbara avgöranden söks ändring i ca vart tionde avgörande som gäller ändring av betalningsprogram och i ca vart femte avgörande som gäller ansökan om att betalningsprogram skall förfalla.

Domstolarnas arbetsbörda påverkas av hur väl ärendena har beretts. Gäldenärernas möjlighet att genom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning få hjälp med att sköta sina skuldsaneringsärenden höjer nivån på ansökningarna och minskar domstolarnas arbets-

börda. Domstolen kan förordna en utredare, till vars uppgifter bl.a. hör att göra upp betalningsprogrammet och sköta vissa delgivningar. Att anlita utredare minskar även det domstolarnas arbete, men medför kostnader för staten.

Biträdande av gäldenärer och skuldrådgivning

Lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (713/2000) trädde i kraft den 1 september 2000. Tidigare var skuldrådgivningen frivillig verksamhet och sådan rådgivning gavs främst av kommunalt organiserade skuldrådgivningsenheter och i viss mån vid de statliga rättshjälpsbyråerna. Även församlingarna och vissa organisationer gav skuldrådgivning.

Vid ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning får privatpersoner upplysningar och råd om hur de skall sköta sin ekonomi och sina skulder samt får hjälp med att göra en hushållsbudget. Man tar reda på hur gäldenärens ekonomiska problem kan lösas och rådgivaren biträder gäldenären när denne utreder möjligheterna att nå förlikning med sina borgenärer. Dessutom får gäldenären hjälp med att sköta olika ärenden i anslutning till skuldsaneringen, i synnerhet med att göra upp en skuldsaneringsansökan samt andra utredningar och handlingar som förutsätts i lagen om skuldsanering för privatpersoner. Vid behov hänvisas gäldenären till att söka juridisk hjälp. Den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen är avgiftsfri för kunden.

Konsumentverket har hand om den allmänna ledningen och styrningen av den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen samt tillsynen över dessa former av rådgivning. Länsstyrelserna svarar för att ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning i tillräcklig utsträckning finns att tillgå i hela länet.

Vid utgången av år 2001 fanns det 73 enheter som gav ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning. Skuldrådgivningsenheterna hade 136 anställda, av vilka 36 skötte uppgiften som ekonomisk rådgivare och skuldrådgivare som bisyssla.

I skuldrådgivningsärenden kan gäldenären få rättshjälp samt beviljas fri rättegång och få ett biträde förordnat åt sig. Det är ganska

vanligt att ett biträde förordnas, för år 2001 betalades arvode av statens medel till ca 700 personer som hade förordnats till biträden i skuldsaneringsärenden.

Kostnaderna för skuldsanering och andra ekonomiska verkningar

Skuldsaneringen medför kostnader för den offentliga ekonomin, borgenärerna och gäldenären. Den offentliga ekonomin har kostnader för skuldsanering och biträdande av skuldsatta, utredarnas verksamhet samt domstolshandläggningen av skuldsaneringsärenden. De olika ekonomiska verkningarna av skuldsanering drabbar framför allt parterna i skuldförhållandet, nämligen borgenärerna och gäldenärerna.

Under åren 1993—1999 uppgick de omedelbara offentliga kostnaderna för skuldsanering till ca 47,2 miljoner euro. I dessa kostnader ingår kostnaderna för skuldrådgivning, fri rättegång och anlitan av utredare. I siffrorna ingår inte domstolarnas kostnader. Av skuldsaneringskostnaderna har största delen bestått av utgifter för utredarnas arvoden och omkostnader. Kostnaderna för utredare har minskat avsevärt alltsedan år 1996, eftersom antalet ärenden har minskat och gäldenären efter den reform som trädde i kraft den 1 februari 1997 har varit skyldig att delta i betalningen av dessa kostnader. Av statens medel betalades år 2001 ca 1,2 miljoner euro till utredare. År 2001 kostade den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen staten ca 3,1 miljoner euro och kommunerna nästan 1 miljon euro. En del av kostnaderna får staten och kommunerna tillbaka i form av skatteintäkter.

Det finns ganska litet forskningsrön om hur stor ekonomisk nytta skuldsaneringen medför för samhället. Kostnadsinbesparingar kan nås om skuldsaneringen kan bidra till att avhjälpa sociala olägenheter och olägenheter för hälsan som skuldproblemen har medfört. Skuldsanering minskar en gäldenärs behov av utkomststöd. Enligt en undersökning som har gjorts av forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (STAKES) minskade skuldrådgivningen i Vanda klienternas behov av utkomststöd så, att behovet av sådant stöd minskade med i medeltal 700

euro per hushåll och år för dem som före sin ansökan om skuldsanering hade ansökt om utkomststöd.

Enligt en bedömning har skuldsaneringsgäldenärerna åren 1993—1999 betalt skulder till ett belopp av ca 572 euro. Enligt betalningsprogrammen var det sammanlagda skuldbeloppet ca 3 690 miljoner euro, vilket innebär att skuldbeloppen genom skuldsanering har sänkts med 3 118 miljoner euro. Hur mycket skuldsaneringen de facto har påverkat avkastningen till borgenärerna är omöjligt att bedöma.

1.2. Skuldsanering för privatpersoner i Danmark, Norge och Sverige

Danmark

Av de nordiska länderna fick Danmark först regler om skuldsanering för privatpersoner. Bestämmelser om skuldsanering togs in i konkursloven genom en lagändring som trädde i kraft år 1984.

Domstolen kan bevilja skuldsanering på ansökan av gäldenären. För att skuldsanering skall vara möjlig måste gäldenären vara insolvent. Dessutom har gäldenärens förhållanden och övriga omständigheter betydelse vid bedömningen. Vikt läggs bl.a. vid hur gamla skulderna är, vad skulderna grundar sig på, omständigheterna vid den tidpunkt då gäldenären ådrog sig skulderna samt hur gäldenären hittills har betalt sina skulder. I praktiken har domstolen en vidsträckt prövningsrätt.

Domstolen beslutar separat om att inleda skuldsanering och om att fastställa ett betalningsprogram. Skuldsanering kan förvägras gäldenären ännu efter att beslutet om att inleda skuldsanering har fattats, om det med hänsyn till upplysningar som har framkommit under behandlingen av ärendet inte vore rimligt att bevilja skuldsanering eller om gäldenären inte har medverkat till behandlingen av ärendet. Domstolen kan utse en utredare, som övervakas av domstolen. De kostnader som anlitaandet av utredaren medför betalas av statens medel. Genom skuldsaneringen kan gäldenärens betalningsskyldighet avlyftas helt eller minskas, i fråga om pantfordringar dock inte till den del som pantens vär-

de täcker skuldbeloppet. Betalningsprogrammet är i allmänhet femårigt. Gäldenären förutsätts använda sina inkomster till betalning av skulderna i den utsträckning som inkomsterna överstiger vad gäldenären och hans familj behöver för sina oundgängliga levnadskostnader. Gäldenären kan ibland behålla sin bostad och betala säkerhetsskulder under betalningsprogrammet, men betalningarna på säkerhetsskulden får inte överstiga de alternativa skäligen boendekostnaderna.

Betalningsprogrammets bestämmelser om betalningstidtabell och betalningsvillkor kan senare ändras, om det finns särskilda skäl därtill. Betalningsskyldighetens belopp är däremot oföränderligt, det kan inte sänkas eller höjas till följd av ändringar som har inträffat efter att betalningsprogrammet fastställdes. Betalningsprogrammet kan förordnas att förfalla om gäldenären under behandlingen av ärendet har förfarit svikligt eller grovt försummat bestämmelserna i saneringsdomen.

I praktiken har förutsättningarna för att beviljas skuldsanering i den juridiska litteraturen ansetts vara strängare i Danmark än i de övriga nordiska länderna. På 1990-talet var antalet ansökningar årligen 6 000—8 000. Över hälften av ansökningarna har förkastats. Danmark har inte heller något sådant system för ekonomisk rådgivning eller skuldrådgivning som t.ex. Finland och Sverige.

Norge

Den norska skuldsaneringslagen (gjeldsordningsloven) har varit i kraft i Norge alltsedan år 1993. Skuldsanering kan beviljas om gäldenären är insolvent. Innan skuldsanering kan sökas, måste gäldenären ha försökt få till stånd skuldsanering genom avtal med borgenärerna. Skuldsanering kan inte beviljas om den kunde anses stötande för andra gäldenärer eller samhället. Skuldsanering söks hos utskökningsmyndigheten (namnsmannen) och beslutet om att skuldsanering inleds fattas av underrätten. Om skuldrådgivning bestäms i sociallagstiftningen, som förpliktar kommunerna att ge ekonomisk rådgivning åt svårt skuldsatta privatpersoner.

Om skuldsanering inleds, har gäldenären tre månader tid på sig att försöka nå en förhand-

lingslösning med borgenärerna. Utsökningsmyndigheten och vid behov en medhjälpare som utsökningsmyndigheten utser deltar i praktiken aktivt i förlikningsförhandlingarna och uppsättandet av betalningsprogrammet. Om ingen förlikning nås, kan gäldenären ansöka hos underrätten om s.k. tvungen gjeldsordning. Då bestämmer tingsrätten på basis av gäldenärens förslag om betalningsprogrammet oberoende av om borgenärerna samtycker till det eller inte. Skuldsaneringsmöjligheterna skiljer sig väsentligt från vad som föreskrivs i den finska lagen om skuldsanering för privatpersoner. Gjeldsordningsloven tillåter inte alls sanering av skatteskulder och någon nedsättning av skuldbeloppet är inte möjlig t.ex. i fråga om underhållsbidragsskulder, skadeståndsskulder till följd av brott eller böter. Betalningsprogrammet är i allmänhet femårigt, men kan av särskilda skäl vara fem år längre eller kortare.

Betalningsprogrammet kan ändras om det under programmets tillämpningstid inträffar sådana oförutsedda omständigheter eller andra särskilda förändringar som försvagar gäldenärens förmåga att fullgöra betalningsprogrammet.

Betalningsprogrammet kan ändras också om gäldenärens ekonomiska ställning förbättras avsevärt under betalningsprogrammets tillämpningstid. Om gäldenären inom fem år efter att betalningsprogrammet har löpt ut får ett arv, en vinst eller motsvarande betalning av betydande storlek, kan betalningsprogrammet på yrkande av en borgenär helt eller delvis åsidosättas. Om gäldenären har förfarit svikligt eller grovt försummat sina skyldigheter enligt betalningsprogrammet, kan programmet upphävas på ansökan av en borgenär.

Vid slutet av år 2000 hade beslut om att inleda förfarandet fattats för ca 16 000 gäldenärer. Skuldsaneringarnas antal var ca 12 000, av vilket ca hälften var frivilliga skuldsaneringar. Av de fastställda betalningsprogrammen har nästan 1 700 ändrats.

En reform av gjeldsordningsloven är under beredning. Arbetet grundar sig på ett betänkande som publicerades den 1 februari 2000 (Høringsnotat om lov om endringer i gjeldsordningsloven). I betänkandet föreslås änd-

ringar i många av de bestämmelser som gäller skuldsaneringens innehåll och skuldsaneringsförfarandet. Preciseringar föreslås bl.a. i frågan när skuldsanering kan anses stötande med tanke på andra gäldenärer eller samhället. En skadeståndsskuld som grundar sig på en straffbar gärning skall få saneras om skadeståndsskyldigheten har fastställts minst fem år innan skuldsaneringen inleddes. Enligt förslaget skall betalningsprogrammen bli kortvarigare, för tiden skall räknas från beslutet att inleda skuldsanering, inte från tidpunkten när betalningsprogrammet fastställdes. Enligt lagförslaget skall gäldenären vara skyldig att informera borgenärerna om en väsentlig förbättring av sin betalningsförmåga under betalningsprogrammets tillämpningstid. I betänkandet föreslås också att det skall utredas om utsökningsmyndigheten kan ges rätt att besluta att skuldsanering skall inledas när det finns uppenbara förutsättningar att bevilja skuldsanering. I betänkandet ingår också ett förslag om kommunens skyldighet att ge råd och vägledning till privatpersoner med ekonomiska problem. En regerings proposition blev färdig i slutet av juni 2002.

Sverige

I Sverige trädde skuldsaneringslagen i kraft den 1 juli 1994. Skuldsaneringsförfarandet motsvarar det norska förfarandet. Villkoren för beviljande av skuldsanering är strängare än i Finland eller Norge.

Skuldsanering kan beviljas en privatperson som är på obestånd och så skuldsatt att han inte kan antas ha förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid. Dessutom förutsätts att det med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden är skäligt att skuldsanering beviljas honom. Vid bedömningen skall särskilt beaktas skuldernas ålder, omständigheterna vid deras tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och att på egen hand nå en uppgörelse med sina borgenärer samt det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering. Skuldsaneringen gäller alla andra skulder än de som lagen särskilt undantar från skuldsanering. Sådana är bl.a. pantskulder, till den del som säkerheten för-

slår till betalning av fordran, samt familjerättsliga underhållsskulder.

Skuldsaneringsförfarandet har tre steg. I det första steget skall gäldenären själv komma överens med sina borgenärer. I skuldsaneringslagen finns inga bestämmelser om detta skede, men av den framgår att gäldenären kan få råd och vägledning av kommunen. Om ingen förlikning nås, skall gäldenären ansöka om skuldsanering hos utökningsmyndigheten

(kronofogdemyndigheten). I detta andra skede av förfarandet fattar utökningsmyndigheten först beslut om huruvida skuldsanering skall inledas. Ansökan kan avslås omedelbart, om gäldenären inte uppfyller villkoren för skuldsanering. Om ansökan inte avslås, skall gäldenären tillsammans med kronofogdemyndigheten upprätta ett förslag till frivillig skuldsanering. Om ingen av borgenärerna motsätter sig förslaget och detta uppfyller lagens krav, fastställer kronofogdemyndigheten förslaget. Om någon av borgenärerna motsätter sig förslaget, skall utökningsmyndigheten överlämna ärendet till underrätten för avgörande. Ett skuldsaneringsärende kan dock komma till underrättens behandling även av den anledningen att utökningsmyndighetens beslut att godkänna eller avslå en skuldsaneringsansökan överklagas. Underrättsförfarandet, i vilket underrätten kan besluta om skuldsanering oberoende av borgenärernas samtycke, utgör förfarandets tredje skede.

Vid skuldsaneringen fastställs en betalningsplan som motsvarar gäldenärens betalningsförmåga. Planen är i allmänhet femårig, om det inte finns särskilda skäl att bestämma en längre eller kortare tid. För betalningen av sina skulder skall gäldenären använda sin betalningsmån, som räknas så, att gäldenären får behålla de inkomster som behövs för hans eller hans familjs oundgängliga försörjning. Gäldenären är skyldig att avstå från värdefull egendom.

Efter att betalningsplanen har fastställts, kan borgenärerna och gäldenären ansöka om omprövning av skuldsaneringen. Skuldsanereringen kan på ansökan av en borgenär hävas t.ex. om gäldenären har lämnat borgenärerna orik-

tiga uppgifter eller försummat att följa betalningsplanen och försummelsen inte är ringa. Betalningsplanen kan ändras om gäldenärens ekonomiska förhållanden avsevärt har förbättrats efter skuldsaneringen. På ansökan av gäldenären kan den totala betalningsskyldighet som har bestämts i betalningsplanen sätas ner, om det har inträffat oförutsedda förändringar i förhållandena efter att saneringsbeslutet fattades eller om det annars finns synnerliga skäl till ändring.

Kronofogdemyndigheten har under de senaste åren fått ta emot något över 3000 skuldsaneringsansökningar per år. Åren 1995—1996 godkände borgenärerna endast 20 procent av skuldsaneringsförslagen, men senare har andelen betalningsplaner som fastställts i andra skedet ökat, så att det år 1999 översteg hälften. Enligt en undersökning av konsumentverket ändrades endast 180 betalningsplaner åren 1994—1998. Senare har antalet ändringar av betalningsprogram avsevärt ökat, vilket torde bero dels på att antalet program har ökat, dels på att borgenärerna har fått tillgång till uppgifter om gäldenärens beskattning. Rättspraxis har inte stannat för någon bestämd tolkning av när en avsevärd förbättring av gäldenärens betalningsförmåga skall anses ha ägt rum.

Riksdagens revisorer har fäst uppmärksamhet bl.a. vid de långa behandlingstiderna under de två första skedena av trestegsförfarandet och föreslagit att en förenkling av förfarandet skall undersökas. På basis av revisorernas förslag inledde konsumentverket och kronofogdemyndigheten en fortsatt beredning och slutrapporten överlämnades i januari 2002 (Rapport från skuldsaneringsprojektet, december 2001). I slutrapporten föreslås bl.a. att gäldenären inte skall vara skyldig att försöka nå förlikning om han saknar betalningsmån eller betalningsmånen är obetydlig. Kronofogdemyndigheten borde kunna bestämma även om andra än frivilliga saneringsprogram samt om ändring av betalningsplanen. Myndighetens beslut skall få överklagas till domstol. I rapporten föreslås också att betalningsplanernas tillämpningstid skall förkortas och bli treårig. Om gäldenären är ung, gäldenärens skuldbörda är stor eller det kan väntas att gäldenären får betydande

inkomster under det fjärde och femte året av betalningsplanen, skall huvudregeln dock vara att betalningsplanen är femårig.

2. Bedömning av nuläget

2.1. Skuldproblemen och metoder med vilka de kan lösas

Hushållens skuldsättning och skuldproblem

Under de senaste årtiondena har krediterna fått en avsevärt större betydelse för de privata hushållen. Kreditstocken minskade visserligen kännbart under den första hälften av 1990-talet, men började därefter igen öka. Under åren 1996—2000 ökade de privata hushållens krediter hos bankerna från 25,7 miljarder euro till 31,9 miljarder euro. Under senare hälften av 1990-talet ökade bankernas sammanlagda utlåning från 49 miljarder euro till 64,4 miljarder euro. Enligt en undersökning om spar- och kreditbeteende som har gjorts av Bankföreningen i Finland, hade ca 46 procent av samtliga hushåll i Finland krediter under år 2001. De privata hushållens skuldsättningsgrad var under samma år ca 64,5 procent, när man med skuldsättningsgrad avser det obetalda skuldbeloppets andel av hushållets samtliga disponibla inkomster under året.

Ökningen av hushållens krediter, som började år 1995, har främst gällt bostads- och konsumtionskrediter. Krediterna till näringsverksamhet eller studier har däremot inte ökat. Bostadsskuldena utgjorde år 2001 ca 70 procent av hushållens bankkrediter. Borgensförbindelserna är fortfarande många, vilket framgår av att Bankföreningens undersökning om spar- och kreditbeteende visade att vart nionde hushåll år 2000 stod i borgen för någon annans lån. Konsumtionskrediterna har under de senaste åren ökat snabbare än de övriga krediterna och betalningssvårigheterna till följd av denna skuldsättning har också ökat. Av de registrerade betalningsstörningarna gällde ca 30 procent obetalda telefonräkningar. Antalet indragna betal- och kreditkortskonton ökade med mer än en femtedel mellan åren 1998 och 1999. Kreditkortsbolagens bokförda kreditförluster var år 2000 ca 13,6 miljoner euro, när de år 1999 var ca 9 miljoner euro.

År 2001 mottog domstolarna ca 140 000 summariska indrivningsansökningar, vilket innebär en ökning med nästan 3 procent från år 2000. Vid slutet av år 2001 var ca 305 000 fysiska personer föremål för utsökningsåtgärder. Av dessa gäldenärer har bara en del oöverstigliga skuldproblem. Betalningsstörningsregistret innehöll samtidigt nästan lika många anteckningar om betalningsstörningar hos fysiska personer. Både antalet personer med registrerade betalningsstörningar och antalet personer som var föremål för utsökningsåtgärder började minska år 1995. År 2000 började dock antalet registrerade nya betalningsstörningar öka i antal. År 2000 var antalet 9 procent högre än år 1999. År 2001 var motsvarande ökning 5,7 procent.

Skuldsättningen har undersökts bl.a. med hjälp av befolkningsdatabaserade medborgarenkäter. Folkpensionsanstalten har gjort en välfärdsundersökning, i vilken de tillfrågade har fått svara på frågan om de enligt egen bedömning är överskuldssatta med hänsyn till sina inkomster och utgifterna för skötseln av sina skulder. Enligt undersökningen fanns det år 1998 ca 220 000 överskuldssatta, när antalet som högst år 1995 var 365 000. Statistikcentralen har undersökt skuldsättningen genom att be de tillfrågade bedöma om skulderna i deras hushåll under det år som föregick undersökningstidpunkten hade ökat till ett sådant belopp att de inte längre förmådde klara av dem. Enligt denna undersökning fanns det år 1999 ca 100 000 överskuldssatta hushåll, när antalet som högst var nästan 130 000 år 1997. På basis av bl.a. dessa undersökningar bedömer man att det finns åtminstone 20 000—30 000 permanent insolventa gäldenärer som har kommit att stå utanför skuldsaneringen. Enligt vissa uppskattningar är antalet avsevärt högre. Enligt en bedömning som Bankföreningen i Finland presenterade våren 2002 skulle det finnas 60 000—70 000 gäldenärer som blivit överskuldssatta till följd av det senaste årtiondets lågkonjunktur och som inte omfattas av skuldsanering. I dessa siffror ingår också de 10 000 gäldenärer vilkas skuldsaneringsansökningar har avslagits samt de gäldenärer som har beviljats skuldsanering, men vilkas betalningsprogram senare har bestäms att

förfalla.

Även om antalet överskuldssatta privatpersoner är avsevärt lägre än efter lågkonjunkturen i mitten av 1990-talet, är överskuldssättningen fortfarande ett allvarligt samhällsproblem. Till stor del är problemet fortfarande en följd av den djupa lågkonjunkturen i början av 1990-talet. Överskuldssättningen fördelar sig jämnare mellan olika befolkningsgrupper än t.ex. den fattigdom som mäts enligt inkomsterna. Under de senaste åren har dock en tydlig förändring skett i denna fördelning, för bl.a. Statistikcentralens undersökning av hushållen visar att de lägsta inkomsttagargrupperna är de mest överskuldssatta och att antalet överskuldssatta i denna grupp tydligt har ökat efter lågkonjunkturen. En förändring kan iakttas också i det avseendet, att under senare hälften av 1990-talet har antalet överskuldssatta som är 30 år gamla eller yngre ökat, så att de nu utgör en tredjedel av alla överskuldssatta, medan motsvarande grupp under lågkonjunkturen representerade en knapp femtedel av de överskuldssatta.

Olika sätt att lösa skuldproblemen

Liberaliseringen av kreditmarknaden har medfört att krediter och med krediter jämförbar finansiering marknadsförs på samma sätt som konsumtionsnyttigheter. Kreditgivning är inte längre en väsentlig faktor bara inom företagsverksamheten eller i fråga om boendet, utan också när det gäller daglig konsumtion. Betalningsstörningar och skuldproblem är oundvikliga i ett kreditsamhälle och det kan förutses att svåra överskuldssättningsproblem även i fortsättningen kommer att förekomma hos hushållen.

Alltsedan 1990-talet har man försökt lösa skuldproblem genom lagstiftningsåtgärder och även på annat sätt försökt avhjälpa och förhindra sådana problem. När den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen gjordes lagstadgad, var en av målsättningarna att förebygga skuldproblem. Rådgivningen syftade till att hjälpa privatpersoner att planera sin ekonomi. Eftersom merparten av

skuldrådgivarnas arbete fortfarande går ut på att sköta de överskuldssattas problem, har det förebyggande arbetet inte ännu kommit i gång i den omfattning som målsättningarna i lagen förutsätter.

Att borgensförbindelser förfaller till betalning är en företeelse som är typisk för en allmän konjunkturedgång med sjunkande värden på realsäkerheter. Under de senaste åren har borgensförbindelserna följaktligen inte längre medfört större skuldproblem. Till denna utveckling bidrog att borgenärernas informationsskyldighet ökades år 1994 samt framför allt att en ny borgenslagstiftning trädde i kraft år 1999. I reformen förutsattes att en kreditgivare skall informera en privatperson om borgensförbindelsens innebörd och verkningar samt om gäldenärens ekonomiska ställning, så att privatpersonen med hjälp av denna information kan bedöma om det är ändamålsenligt att ställa borgen samt bedöma de risker som är förknippade med borgen. Genom en särskild jämningsbestämmelse som gjorde det möjligt att jämka en enskild borgensmans ansvar försökte lagen förhindra att borgensmän ingår borgensförbindelser som överstiger deras betalningsförmåga. Gäldenärernas ställning har också förbättrats genom ändringar av konsumentskyddslagen (38/1978) och utsökningslagstiftningen samt genom lagen om indrivning av fordringar (513/1999), som trädde i kraft år 1999. Trygg anskaffning av bostäder främjas genom statsgarantisystem för ägarbostäder och olika slags försäkringar som är avsedda att trygga återbetalningen av lån.

När det gäller att förebygga överskuldssättning är lånebeviljningspraxisen av central betydelse. Att man under de senaste åren har ägnat större uppmärksamhet åt gäldenärens betalningsförmåga och säkerheternas värde har även bidragit till att hindra uppkomsten av skuldproblem.

Skuldsaneringslagstiftningen har spelat en central roll i lösningen av privatpersoners skuldproblem. För gäldenärer innebär skuldsaneringen en möjlighet att inom en skälig tid bli fri från ett övermäktigt skuldansvar och följaktligen få en ny början på sitt liv. Lagstiftningen har lett till att även de frivilliga betalningsarrangemangen har

ökat avsevärt, särskilt under de senaste åren. Enligt den undersökning om spar- och kreditbeteende som har gjorts av Bankföreningen i Finland samt Statistikcentralens undersökning av de finländska hushållen slöt borgenärerna under 1990-talet som mest avtal med t.o.m. 200 000 hushåll per år om ändring av betalningsplaner och andra saneringsarrangemang. I siffran ingår dock också avtal om betalning av skulder i för tid. Största delen av de frivilliga skuldarrangemangen har gällt gäldenärer i tillfälliga betalningssvårigheter och saneringsmetoderna har varit ganska milda. I allmänhet har det varit frågan om att sänka räntan eller ändra betalningstidtabellen. Enligt en utredning som Bankföreningen i Finland gjorde år 2001 hade 16 procent av lånekunderna under det senaste året avtalat med sin bank om nya betalningsarrangemang. Av dessa gällde 76 procent förlängning av lånetiden.

Mången överskuldssatt har fått kontroll över sina skulder med hjälp av ett s.k. saneringslån som Garanti-Stiftelsen har ställt borgen för. Med hjälp av en sådan kredit har det varit möjligt att sammanföra gamla krediter till ett nytt, förmånligare lån. Under åren 1995-2001 beviljade stiftelsen sammanlagt 4 800 borgensförbindelser till ett kapital av sammanlagt 57,8 miljoner euro.

Frivillig sanering av lån har också skett med hjälp av s.k. sociala krediter, som på försöksnivå har beviljats av kommunerna, även om användningen av dessa krediter har varit tämligen begränsad bl.a. för att kreditbeloppen har varit låga. I ett treårigt kommunförsök åren 1999-2001 deltog åtta kommuner samt Garanti-Stiftelsen. Kommunerna beviljade nästan 1 000 krediter till ett sammanlagt belopp av nästan 3 miljoner euro (18 miljoner mark). Cirka 500 personer beviljades kredit inom ramen för Garanti-Stiftelsens försök. Krediternas kapitalbelopp uppgick till i medeltal 2 900 euro (17 400 mark). Social- och hälsovårdsministeriet arbetar på ett lagförslag om införande av social kreditgivning i hela landet.

Räntelagstiftningen har reviderats i syfte att genomföra Europaparlamentets och rådets

direktiv 2000/35/EG om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner, nedan direktivet om bekämpande av sena betalningar. En ändring av räntelagen trädde i kraft den 1 juli 2002. I reformen fästs särskild uppmärksamhet vid gäldenärer som har skuldsatt sig före den ändring av räntelagen som genomfördes år 1995 och av vilka borgenärerna fortfarande driver in en dröjsmålsränta som är klart högre än den nu rådande. För största delen av utsökningsskulder var dröjsmålsräntesatsen 16 eller 18 procent. De nya bestämmelserna i räntelagen tillämpas även på skulder som har uppstått innan lagen trädde i kraft. Detta leder till en avsevärd sänkning av dröjsmålsräntan för de flesta privatpersoner som har skuldsatt sig under lågkonjunkturen.

Privatpersoners dröjsmålsräntor kan jämkas oftare än hittills. Jämkning är möjlig om beloppet av de upplupna dröjsmålsräntorna är oskäligt högt i förhållande till gäldenärens ekonomiska ställning.

Ändringen av räntelagen påverkar avsevärt de gäldenärens ställning som kan betala sitt skuldkapital om räntan sänks till skälig nivå. För gäldenärer som har skuldsatt sig under lågkonjunkturen utgörs mer än hälften av skulderna av dröjsmålsränta. Dessutom kan man genom ändringen förhindra en framtida tillspetsning av skuldproblem.

Om gäldenärens betalningsförmåga är svag eller antalet borgenärer stort, är det i allmänhet inte möjligt att nå avtal om betalningsarrangemang.

Skuldsanering lämpar sig inte heller för samtliga överskuldssatta. Hos en del av dem finns hinder för skuldsanering och en del har inte vilja eller förmåga att klara av de utredningar som skuldsaneringen förutsätter eller ett krävande betalningsprogram. De gäldenärer som inte omfattas av arrangemangen befinner sig i ett långvarig, eventuellt livslång ond cirkel av utsökningsåtgärder. I den proposition om ändring av utsökningslagen (216/2001 rd.) som nu behandlas av riksdagen föreslås att en betalningsdom skall vara verkställbar endast en bestämd tid. På detta sätt kan man minska de allvarliga olägenheter som en obegränsad indrivning av skulder medför. Enligt

lagförslaget skall en betalningsdom i allmänhet vara verkställbar under 15 års tid efter att den slutliga domen har meddelats. Om betalningsskyldigheten grundar sig på ett brott eller borgenären är en privatperson, föreslås domen vara verkställbar under 20 års tid. Reformen föreslås träda i kraft i mars 2003. Bestämmelserna om verkställighetsfristen skall enligt lagförslaget i propositionen få tillämpas retroaktivt så, att högst 10 år av fristen kan anses ha förflutit redan när lagen träder i kraft. Betalningsdomar kunde alltså förlora sin verkställbarhet tidigast den 1 mars 2008. Därefter skall tvångsexekution för betalning av skulder som har uppstått under lågkonjunkturen på 1990-talet upphöra, enligt en snabb tidtabell.

Bankföreningen i Finland och staten kom den 2 maj 2002 överens om en omfattande helhet av åtgärder, genom vilka man försöker lösa största delen av de överskuldssättningsproblem som uppstod under lågkonjunkturen på 1990-talet. Enligt programdokumentet försöker bankerna under två års tid komma överens med gäldenärerna om frivilliga betalningsprogram och verkställigheten av programmet inleds hösten 2002.

2.2. Överskuldssatta som inte omfattas av skuldsanering

Överskuldssättning är fortfarande ett allvarligt samhällsproblem, även om en avsevärd del av skuldproblemen har kunnat saneras med olika slags skuldsaneringsmetoder. Antalet skuldsaneringsärenden som behandlas av de finländska domstolarna överstiger det sammanlagda antalet skuldsaneringsärenden som under samma tid har behandlats i alla de övriga nordiska länderna. Trots detta finns det fortfarande ett stort antal gäldenärer som blivit överskuldssatta till följd av lågkonjunkturen under 1990-talet, men som inte omfattas av någon skuldsanering. Till dem som inte omfattas av skuldsanering hör gäldenärer vilkas skuldsaneringsansökningar har förkastats samt gäldenärer som har beviljats skuldsanering och för vilka har fastställts ett betalningsprogram, men vilkas betalningsprogram senare har bestämts att

förfalla. Skuldsanering kan förvägras en gäldenär fastän skulderna är honom eller henne övermäktiga. Avslaget kan bero på att det finns ett hinder för skuldsanering som hänger samman med skuldsättningsgrunden eller något annat i lagen avsett hinder för skuldsanering. Att skuldsanering inte beviljas kan också bero på att gäldenärens betalningsförmåga är exceptionellt svag. Denna omständighet skjuter dock bara upp skuldsaneringen till att genomföras vid en tidpunkt när den avkastning som kan betalas till borgenärerna motsvarar gäldenärens förtjänstmöjligheter och andra förhållanden. En del av de överskuldssatta har överhuvudtaget inte ansökt om skuldsanering. Detta kan bero på passivitet, utslagning eller vetskapen att en skuldsaneringsansökan skulle avslås.

Den ekonomiska situationen hos dem som ansöker om skuldsanering har försvagats under åren. Justitieministeriet har undersökt ett urval skuldsaneringsansökningar som har anhängiggjorts under år 2002. I urvalet ingick de två tingsrätter inom varje hovrätts domkrets som under år 2001 hade fått motta det högsta antalet skuldsaneringsansökningar. Varje tingsrätt sände in uppgifter om de senast mottagna fem ansökningarna, Helsingfors som var den största tingsrätten om de senaste tio. På detta sätt fick justitieministeriet uppgifter om 65 skuldsaneringsansökningar. Största delen av gäldenärerna hade skuldsatt sig under förra hälften av 1990-talet. Gäldenärernas skuld (medianen) var 72 000 euro (432 000 mark), varför det inte har skett någon väsentlig förändring i förhållande till dem som tidigare har beviljats skuldsanering. De höga skuldbeloppen torde förklaras framför allt av att skulderna fortfarande huvudsakligen är från tiden före år 1995, varför flera års räntor har lagts till skulderna. I flera fall utgjorde kapitalet bara en tredjedel av skulderna. De höga skuldbeloppen förklaras också av att en stor del av skulderna är företagsskulder.

De gäldenärer som urvalet omfattade hade inte tillgångar som kunde realiseras för betalning av skulderna. Gäldenärerna hörde huvudsakligen till de lägre inkomsttagargrupperna och deras bruttoinkomster var i medeltal 1 157 euro,

medianen 1 100 euro. Största delen av gäldenärerna hade heltidsarbete eller permanent pension. Nästan hälften av gäldenärerna betalade på sina skulder och i genomsnitt inflöt 250 euro per månad som betalning på dessa gäldenärers skulder. Den avkastning som samtliga gäldenärer betalade till borgenärerna uppgick till i genomsnitt 110 euro per månad. I 86 procent av fallen räckte gäldenärens betalningar inte till att täcka de räntor som under tiden lades till skulden. Nästan hälften av gäldenärerna bedömde sin situation så, att de inte kunde betala något alls på sina skulder under skuldsaneringen. Gäldenärer som hade betalningsmån ansåg sig under ett femårigt betalningsprogram klara av att betala i genomsnitt 1 200 euro (medianen), medan medeltalet var 8 452 euro. Med anledning av denna undersökning kan man bedöma att avkastningen till borgenärerna kommer att minska från tidigare år och att även andelen betalningsprogram i vilka gäldenären inte betalar något alls kommer att öka.

Justitieministeriet gjorde våren 2002 en utredning som gällde utsökningsgäldenärerna och som baserade sig på ett slumpmässigt urval av uppgifter om 620 utsökningsgäldenärer från olika delar av Finland. Utredningen delades i två delar så, att i den första delen undersöktes gäldenärer som hade varit utsökningsgäldenärer en längre tid än ett halvt år. Den andra delen bestod av slumpmässigt utvalda utsökningsgäldenärer. Enligt utredningen hade 37 procent av gäldenärerna varit föremål för utsökning en längre tid än 10 år. Av samtliga gäldenärer som utredningen omfattade hade mer än 70 procent bruttoinkomster som understeg 2 000 euro och 36 procent bruttoinkomster som understeg 1 000 euro. Vid den tidpunkt som undersökningen gällde hade ca hälften av gäldenärerna en anställning. Pensionärernas andel var ca 20 procent. Gäldenärerna hade lägre utbildning än befolkningen i genomsnitt. Enligt uppgifterna om influtna betalningar hade utsökningsmyndigheterna under de senaste sex månaderna av något över hälften av gäldenärerna fått in betalningar som hade räckt till avbetalningar på skuldkapitalet, medan de betalningar som

myndigheterna hade drivit in hos ca en tredjedel av gäldenärerna endast hade räckt till räntor. Hos ca 15 procent av gäldenärerna kunde inga betalningar alls drivas in. Nästan hälften av långtidsgäldenärerna hade skulder som hade blivit föremål för indrivning genom utsökning år 1994 eller tidigare.

Om en gäldenär inte får skuldsanering, fortsätter indrivningen av skulderna. Om betalningarna inte minskar skuldkapitalet, sporras gäldenären inte till att skaffa sig inkomster och han eller hon kan lockas in i den s.k. ekonomiska gråzonen. Även sociala problem och hälsoproblem som skuldproblemen har fört med sig kan förvärras. Dessa omständigheter försämrar indrivningsresultatet för borgenärerna och kan t.o.m. medföra att indrivningen blir helt resultatlös. För borgenärerna innebär en utdragen indrivning rent allmänt ett sämre indrivningsresultat.

För att de allvarliga individuella och sociala olägenheter som övermäktiga skuldproblem medför skall kunna minskas, måste även gäldenärer som inte har fått skuldsanering ges möjlighet att göra sig kvitt sina skuldproblem. Då kan också dessa gäldenärer förnuftigt och realistiskt planera sin framtid och arbeta för den. Att det skall bli lättare att få skuldsanering förespråkades också i flera av de utlåtanden som justitieministeriet våren 2001 mottog på sin förfrågan om hur väl lagen om skuldsanering för privatpersoner fungerar. En del av dem som gav utlåtande ansåg visserligen att det var skäl att hålla nuläget oförändrat och några ansåg att det borde bli svårare att få skuldsanering.

Skuldsaneringen är inte avsedd för alla gäldenärer, så att skuldsanering kunde beviljas genast när det visar sig att gäldenären inte förmår klara av sina skulder inom en skälig tid. Hindergrunderna är nödvändiga med tanke på att lagens allmänna godtagbarhet. Denna skulle bli lidande om skuldsaneringssystemet t.ex. skulle tillåta att en gäldenär utan någon prövning av det enskilda fallet kunde bli fri från en stor betalningsskyldighet som beror på ett ekonomiskt brott. Godtagbarheten skulle bli lidande framför allt om skuldsanering skulle beviljas snart efter att skadeståndsansvaret har bestämts och särskilt om

betalningsprogrammet ger borgenärerna en dålig avkastning. Att skuldsanering beviljas efter prövning av det enskilda fallet är viktigt även med tanke på den allmänna betalningsmoralen. För hindergrunderna talar också omständigheter som har samband med att trygga tillgången till krediter och en stabil kreditmarknad. Även i detta avseende motsvarar regleringen bestämmelserna i de övriga europeiska länder som har ett lagstadgat förfarande för hur en privatperson kan befrias från sina skulder. Ett gemensamt drag för dessa skuldsaneringssystem är att skuldsanering kan förvägras en gäldenär som har skuldsatt sig på ett klandervärt sätt. Såsom en följd av den djupa lågkonjunkturen på 1990-talet finns det i vårt land fortfarande ett stort antal gäldenärer som inte har klarat av att få sin ekonomi under kontroll. En stor del av dem har varit skuldsatta under mer än tio års tid, men skulden har bara ökat. En ändlös indrivning utan möjligheter till befrielse från skulderna kan inte motiveras med behovet att upprätthålla en allmän betalningsmoral. Därför kan skuldsanering numera beviljas oberoende av att hinder finns, om det också finns särskilda motskäl. I rättspraxis har skuldsanering nästan bara i undantagsfall beviljats när det har funnits ett skuldsaneringshinder som har berott på skuldsättningen, t.ex. när det har varit frågan om lättsinnig skuldsättning. De särskilda motskälen betonas i flera av de utlåtanden som justitieministeriet mottog om skuldsaneringsförfarandets funktionsduglighet. Flera av dem som gav utlåtande ansåg att bestämmelserna tillämpades på ett sätt som var alltför hårt mot gäldenären. Det ansågs vara en brist att i lagen inte nämns de omständigheter som kunde betraktas som särskilda motskäl. Kritik framfördes också bl.a. för att man vid bedömningen av om skuldsättningen varit lättsinnig inte i tillräcklig mån har tagit hänsyn till förhållandena under en högkonjunktur och kreditgivarnas förfarande. När man vill göra det lättare att få skuldsanering och när det föreslås att indrivning genom utsökning skall bli tidsbegränsad, är det frågan om målsättningar som går i samma riktning. Om utsökningslagen får nya bestämmelser som

sätter en tidsgräns för verkställbarheten, har detta för gäldenären de facto samma innebörd som att han blir fri från sin betalningsskyldighet. Skuldsanering är alltså inte det enda sättet på vilket en gäldenär kan bli fri från sina skulder. Den tid som en fordran får drivas in genom utsökning är dock mycket lång och tidsgränsen är främst tänkt som en sista möjlighet. Skuldsaneringens betydelse ligger tvärtom just däri att den gör det möjligt för gäldenären att få kontroll över sin ekonomi på kortare tid, när förhållandena ändrar på ett oförutsebart sätt. På detta sätt kan man effektivare förebygga de negativa följderna av insolvens, särskilt sådana som beror på att insolvensen är långvarig, såsom utslagning, hälsoproblem och sociala problem samt en tillväxt av den ekonomiska gråasektorn. Skuldsaneringen har inte heller konstaterats ha negativ inverkan på den allmänna betalningsmoralen.

Skuldsanering kan också förvägras en gäldenär vars svaga eller bristande betalningsförmåga beror på en temporär orsak. Genom bestämmelsen försöker man hindra att skuldsaneringen infaller under en tid när gäldenärens betalningsförmåga är exceptionellt svag. Genom att foga bestämmelsen till lagen ville man särskilt hindra det missförhållande som systemets allmänna godtagbarhet drabbades av till följd av att arbetsförmögna gäldenärer i arbetsför ålder helt och hållet kunde få sina skulder eftersänkta eller påföras endast en nominell betalningsskyldighet (RP 180/1996 rd). Genom att beakta att gäldenärens betalningsförmåga temporärt är exceptionellt svag tryggas borgenärernas intressen genom att skuldsaneringen såvitt det bara är möjligt skall infalla under en tid när gäldenären kan utnyttja sin förvärvsförmåga.

I vissa av utlåtandena till justitieministeriet kritiserades den omständigheten att bestämmelsen utesluter arbetslösa och personer i kortvariga arbetsförhållanden från skuldsanering. I rättspraxis har man dock beviljat skuldsanering även om gäldenären har varit arbetslös. Rättspraxisen har inte varit sådan att de gäldenärer som befinner sig i den svåraste situationen inte skulle ha haft möjligheter att få skuldsanering.

Bestämmelsen tillämpas nämligen inte bara i situationer där gäldenären helt saknar möjligheter att få arbete, utan t.ex. långvarig arbetslöshet kan redan i sig vara en omständighet som visar att arbetslösheten inte kan betraktas som en temporär orsak. Bestämmelsen hindrar inte heller att skuldsanering beviljas när det är uppenbart att gäldenären inte ens om han eller hon får arbete skulle få en mer än obetydlig betalningsmån. Dessa orsaker, som ledde till att ifrågakavarende lagbestämmelse infördes, kan fortfarande anses välgrundade och även i rättspraxis har bestämmelsen tolkats på ett sätt som beaktar dess syften. Dessutom har man tagit hänsyn till att bestämmelsen i praktiken endast i undantagsfall kan bli tillämplig i fråga om gäldenärer vilkas skuldproblem har berott på lågkonjunkturen på 1990-talet.

2.3. Betalningsskyldighet vid skuldsanering

Bestämmande av betalningsskyldighet

Enligt lagen skall för gäldenären vid skuldsanering fastställas ett betalningsprogram som motsvarar hans eller hennes betalningsförmåga. I betalningsprogrammet bestäms att gäldenärens egendom, utom den som ingår i hans bastrygghet, skall säljas och nettobeloppet av denna försäljning skall användas för att tillgodose borgenärerna. Under den tid som bestäms i programmet skall gäldenären betala sina skulder med skillnaden mellan sina inkomster och utgifter, dvs. med sin betalningsmån.

Hur gäldenärens inkomster och utgifter skall beaktas bestäms närmare i justitieministeriets förordning om grunderna för bedömning av en gäldenärs betalningsförmåga vid skuldsanering för privatpersoner. För att garantera att gäldenärer behandlas lika har det varit nödvändigt att genom förordning bestämma vilka utgifter som godtas som avdrag. Såsom inkomster beaktas gäldenärens inkomster och i mån av möjlighet uppskattas den sannolika inkomstutvecklingen. Betalningsmånen beräknas så, att inkomsterna minskas med

oundgängliga levnadskostnader, som är skäligen boendekostnader och övriga oundgängliga levnadskostnader, såsom utgifter för barndagvård samt gäldenärens och hans familjs levnadskostnader. Den andel som gäldenärens make skall betala minskar gäldenärens ansvar för familjens gemensamma utgifter. De belopp som förordningen anger som oundgängliga levnadskostnader överstiger i viss mån utkomststödsbeloppen och avvikelser från de normativa beloppen är möjliga om det finns särskilda skäl därtill. Enligt prövning kan i betalningsprogrammet godtas t.ex. högre hälsovårdsutgifter än de sedvanliga.

Vid skuldsanering eftersträvas ett slutresultat som är rättvist mot gäldenären och borgenärerna.

Eftersom betalningsskyldigheten bestäms enligt gäldenärens betalningsförmåga, utgår man från att gäldenären har möjlighet att genomföra programmet enligt den utsatta tidtabellen. I verkligheten kan det ta längre tid att fullgöra den betalningsskyldighet som föreskrivs i betalningsprogrammet, om det sker oförutsedda förändringar i gäldenärens förhållanden. Om den betalningsskyldighet som ursprungligen har fastställts av denna anledning visar sig oskälig, kan den omprövas.

För borgenärerna är det viktigt att betalningsprogrammet ger en så stor avkastning som möjligt. Denna avkastning kan inte bestämmas på förhand så att slutresultatet kunde anses rättvist också när gäldenärens förhållanden avsevärt förbättras och gäldenären rimligen förmår betala mer av sina skulder. Att öka den avkastning som borgenärerna får av betalningsprogrammet kan anses särskilt motiverat därför att man i skuldsaneringsärenden har blivit tvungen att avsevärt sänka skuldbeloppen. Avkastningen till borgenärerna ökas genom den tilläggsprestationsskyldighet som gäldenären åläggs i betalningsprogrammet. Även i de övriga europeiska länderna är utgångspunkten den att betalningsskyldigheten bestäms utgående från skillnaden mellan gäldenärens inkomster och de utgifter som anger hans minimiutkomstnivå. Däremot finns det skillnader när det gäller i vilken mån

förbättrad betalningsförmåga hos gäldenären ökar gäldenärens betalningsskyldighet. Med stöd av lagen om indrivning av fordringar (513/1999) har konsumentombudsmannen rätt att övervaka iakttagandet av lagen också i samband med skuldsanering i det skede då gäldenären utreder möjligheterna till förlikning före ansökan om skuldsanering. Behörigheten utsträcker sig också till indrivningsåtgärder under den tid då gäldenärens ansökan behandlas i domstol och då betalningsprogrammet iakttas. Behörigheten omfattar däremot inte övervakning av åtgärder i anslutning till domstolsbehandlingen av ett skuldsaneringsärende, inte heller annan indrivning av fordringar genom domstolsförfarande.

Tilläggsprestationsskyldigheten

Enligt de ursprungliga bestämmelserna i lagen var gäldenären skyldig att under betalningsprogrammet informera borgenärerna om en väsentlig förbättring av sin betalningsförmåga och borgenärerna hade på denna grund möjlighet att ansöka om ändring av betalningsprogrammet. Hur väsentlig förändringen av betalningsförmågan måste vara angavs inte i lagen, varför systemet medförde oklarhet och stridigheter. Enbart av kostnadsskäl ansågs det nödvändigt att begränsa ändringarna av betalningsprogrammen genom ett domstolsförfarande. Det belopp som med stöd av betalningsprogrammen i genomsnitt betalades till borgenärerna, 5 000 euro (30 000 mark), betraktades som ringa och andelen program där betalningsmånen var lika med noll ansågs stor. Målsättningen var att borgenärerna genom skuldsaneringen skulle få en större del av sina fordringar betalda. Man ville uppmuntra gäldenärerna att förbättra sin betalningsförmåga och motivera dem att betala mer av sina skulder. Av dessa orsaker genomfördes år 1997 en reform av bestämmelserna om förbättrad betalningsförmåga. Reformen innebar att gäldenären redan i betalningsprogrammet åläggs en tilläggsprestationsskyldighet, som han eller hon skall

fullgöra inom den tid som anges i programmet. Genom reformen strävade man efter att tilläggsprestationsskyldigheten skulle vara så entydig att räkna ut att gäldenären skulle kunna räkna ut den på egen hand och betalningsprogrammet inte skulle behöva ändras av en domstol. Tilläggsprestationsskyldigheten uppstår när gäldenärens inkomster ökar, hans boendekostnader sjunker eller han får en prestation av engångsnatur. Om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet bestäms närmare genom förordning. Gäldenären får själv behålla en fjärdedel av de ökade inkomsterna.

Systemet med tilläggsprestationsskyldighet är schematiskt, eftersom beräkningen inte grundar sig på något annat än hur mycket gäldenärens inkomster eller övriga förmögenhet har ökat. Den betalningsskyldighet som tilläggsprestationsskyldigheten medför kan dock jämkas om det visar sig oskäligt tungt att fullgöra den. Eftersom en ändring av betalningsprogrammet på detta sätt i praktiken kan genomföras först mot slutet av betalningsprogrammet, medför prestationsskyldigheten problem såväl när gäldenären underlåter att erlägga tilläggsprestationerna därför att hans eller hennes utgifter ökar som när gäldenären försöker betala tilläggsprestationerna genom att minska sina egna utgifter.

De mål som uppställdes när tilläggsprestationsskyldigheten infördes har inte till alla delar uppnåtts. Gäldenärerna förmår eller förstår sällan att på eget initiativ erlägga betalningar till borgenärerna. Gäldenärens utgifter kan ha ökat så att han eller hon inte kan erlägga tilläggsprestationerna eller också kan gäldenären ställa sig likgiltigt till denna skyldighet. Dessa omständigheter har lett till att borgenärer som vill ha tilläggsprestationer själva skaffar sig uppgifter om gäldenärens inkomster och med stöd av dessa framställer betalningsyrkanden. När yrkandena gäller flera år, eventuellt hela den tid som betalningsprogrammet har avsett, kan tilläggsprestationernas totalbelopp ha växt sig högt. Det kan ta mycket länge att fullgöra betalningsskyldigheten och gäldenärerna kan

uppleva att systemet är orättvist, särskilt om de har haft för avsikt att använda tilläggsinkomsterna till att täcka ökade levnadskostnader.

Att reda ut grunderna för de belopp som en gäldenär har blivit skyldig att erlägga som tilläggsprestation och att i efterskott korrigera situationen sysselsätter skuldrådgivarna och hindrar dem att använda skuldrådgivningsresurserna för arbete som förebygger skuldproblem. Enligt en utredning som konsumentverket gjorde år 2001 hänförde sig ca 4 700 (28 procent) av skuldrådgivningsverksamhetens totalt ca 16 900 kundinriktade prestationer till kunder som hade beviljats skuldsanering, medan det i 2 895 fall gällde att räkna ut tilläggsprestationsskyldighetens storlek och att utarbeta förslag om tilläggsprestationer till borgenärerna.

På begäran av justitieministeriet har Bankföreningen i Finland och Suomen Perimistöimistojen Liitto ry, som företräder inkassobyråerna, givit ministeriet var sin redogörelse om tilläggsprestationsskyldighetens ekonomiska betydelse. Redogörelserna visade att det belopp som borgenärerna årligen fick med stöd av tilläggsprestationsskyldigheten var 330—390 euro per gäldenär. Borgenärernas uppskattningar om hur mycket tilläggsprestationerna ökade betalningsprogrammets avkastning till borgenärerna varierade mycket kraftigt (från 10 procent till 36 procent). När betalningsprogrammets genomsnittliga avkastning enligt undersökningar har varit 5 000 euro (30 000) mark, skulle tilläggsprestationerna enligt utredningen öka denna avkastning med 500—1 800 euro (3 000—11 000 mk) på fem år. Med hänsyn till gäldenärernas genomsnittliga skuldbelopp får borgenärerna då ca två procent av fordringarnas sammanlagda belopp betalt genom tilläggsprestationer. Redogörelserna överlappar delvis varandra, eftersom en del av bankernas fordringar drivs in av inkassobyråer.

Vid bedömningen av hur betydelsefulla tilläggsprestationerna har varit gäller det att märka att det ekonomiska läget har utvecklats exceptionellt gynnsamt efter att

lagändringen trädde i kraft (år 1997), varför den avkastning som tilläggsprestationerna ger har varit större än vanligt. Bland skuldsaneringsgäldenärerna har också funnits många relativt högutbildade gäldenärer med höga inkomster, som har haft goda möjligheter att höja sin inkomstnivå. Högkonjunkturen har också ökat de gäldenärers inkomster som är verksamma som företagare. I början av år 2002 visade en undersökning av ett urval skuldsaneringsansökningar att av skuldsaneringsgäldenärerna inte länge kan väntas prestationer som skulle ge en avkastning motsvarande den som borgenärerna har angivit i sina redogörelser.

För närvarande är det penningbelopp som utlöser tilläggsprestationsskyldighet så lågt att tilläggsprestationer kan uppstå också när ökningen av gäldenärens inkomster endast motsvarar den allmänna förtjänstutvecklingen. På denna grund kan t.ex. en gäldenär som erhåller regelbunden pension ha blivit tilläggsprestationskyldig.

Tilläggsprestationsskyldigheten har fått mycken kritik av gäldenärerna. Även i flera av utlåtandena till justitieministeriet ställde gäldenärerna sig kritiskt till systemet, bl.a. därför att en gäldenärs betalningsskyldighet kan öka fastän hans betalningsförmåga de facto inte har förbättrats. En negativ följd av systemet har varit att tidpunkten när gäldenären slutligt blir fri från sina skulder kan flyttas t.o.m. mycket långt in i framtiden därför att gäldenären blir tilläggsprestationsskyldig. Problem har också vållats när borgenärerna först efter att betalningsprogrammet har löpt ut har framställt yrkanden om tilläggsprestationer för den tid som betalningsprogrammet har avsett. Då har gäldenären inte längre haft möjlighet att yrka att betalningsprogrammet skall ändras så att betalningsskyldigheten minskas, eftersom ansökan om ändring av betalningsprogrammet skall göras medan programmet ännu gäller. Tilläggsprestationerna medför också arbete för borgenärerna, eftersom det inte har varit särskilt vanligt att gäldenärerna självmant fullgör tilläggsprestationsskyldigheten. Även om det totala belopp som tilläggsprestationerna har givit borgenärerna

har varit högt, kan de kostnader som mottagningen av prestationerna vållar en enskild borgenär överstiga vad borgenären får som betalning.

Erfarenheterna av tilläggsprestationsskyldigheten ger anledning till en omprövning av systemet. Under beredningen av propositionen har man övervägt att slopa denna skyldighet eller att ändra villkoren för den. Att helt slopa tilläggsprestationsskyldigheten skulle innebära en klar inbesparing av arbete och kostnader. Dock talar viktiga skäl för att en sådan skyldighet skall finnas. Den ökar skuldsaneringssystemets allmänna godtagbarhet och tack vare den är skuldsaneringen rättvisare mot borgenärerna än den skulle vara om inte ens en väsentlig förbättring av betalningsförmågan skulle öka avkastningen till borgenärerna. Att betalningsskyldigheten inte skulle förändras för gäldenärer vilkas ekonomiska ställning förbättras under betalningsprogrammets gång kan inte heller anses motiverat med hänsyn till jämlikheten mellan gäldenärerna. En särskild grund för att tilläggsprestationsskyldigheten skall finnas är de privata borgenärernas ställning, eftersom fordran kan vara viktig för en sådan borgenärs utkomst. Även praktiska synpunkter talar för att skyldigheten bibehålls, för avsevärda osäkerhetsfaktorer är ofta förknippade med bedömningen av gäldenärens framtida betalningsförmåga. Bestämmelserna är dock inte tillräckligt entydiga och kan medföra tilläggsprestationsskyldighet även när gäldenärens betalningsförmåga de facto inte har förbättrats. Detta innebär att skuldsaneringstiden förlängs. Även systemets sporrande inverkan förblir ringa, eftersom gäldenären endast får behålla en fjärdedel av sina ökade inkomster.

Bestämmelserna om förfarandet när gäldenären blir tilläggsprestationsskyldig har visat sig vara problematiska. Om borgenären efter betalningsprogrammets slut vill ha en verkställbar dom om skyldigheten till tilläggsprestation, skall borgenären väcka en särskild talan om saken. Detta är ett onödigt tungrovt förfarande.

Nedsättning av den betalningsskyldighet som föreskrivits i betalningsprogrammet

Efter lagändringen år 1997 är nedsättning av den betalningsskyldighet som har föreskrivits i betalningsprogrammet möjlig om gäldenärens betalningsförmåga under en lång tid har försämrats så att det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet. Bakgrunden till lagändringen var att antalet ändringsansökningar till domstolarna hade ökat avsevärt. Oftast grundade sig ansökningen på att gäldenärens betalningsförmåga hade försämrats till följd av arbetslöshet eller minskade inkomster. I en del av fallen var försämringen av betalningsförmågan mycket obetydlig, endast 100—200 mark (17—34 euro) i månaden. Eftersom en utredare i allmänhet måste förordnas och samtliga borgenärer höras före ändringen av betalningsprogrammet, föranledde genomförandet av ändringarna arbete och omkostnader för samtliga parter. Enbart anlita en utredare uppskattades vålla staten kostnader om i medeltal 5 000 mark (830 euro). Det ansågs då nödvändigt att stävja en ökning av kostnaderna.

Bestämmelserna om ändring av betalningsprogrammet utgår från att när gäldenärens betalningsskyldighet ursprungligen dimensioneras enligt hans eller hennes kända eller förväntade betalningsförmåga, är det i allmänhet möjligt för gäldenären att iakttäta betalningsprogrammet. Samtidigt har lagstiftaren godkänt att det i praktiken kan räcka längre för gäldenären att fullgöra betalningsprogrammet än den tid som betalningsprogrammet gäller, alltså vanligtvis även längre än fem år. För att undvika oskäliga situationer har det dock ansetts nödvändigt med en möjlighet att ändra betalningsskyldighetens innehåll ännu efter att betalningsprogrammet har fastställts. Lagens bestämmelse om att betalningsprogrammet kan ändras därför att gäldenärens betalningsförmåga har försvagats är till sin karaktär en jämkningsbestämmelse, vilket framgår av att det belopp som betalningsskyldigheten gäller

kan ändras enbart när det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären fullgör skyldigheten. Om gäldenärens betalningsförmåga har försämrats mindre än vad som avses i lagrummet, kan betalningsskyldigheten inte ändras. Om gäldenären då inte klarar av att betala sina skulder enligt betalningstidtabellen, blir han eller hon tvungen att avtala med borgenärerna om en ny betalningstidtabell eller också kan borgenären få betalningen indriven av utskökningsmyndigheterna. Vid utskökningsindrivning kan borgenären då yrka indrivning av att hela den avkastning som har bestämts i betalningsprogrammet. Gäldenären är inte skyldig att betala dröjsmålsränta på de försenade betalningsraterna och betalningsprogrammet kan inte heller förordnas att förfalla till följd av försämrade betalningsförmåga hos gäldenären, eftersom det finns en godtagbar orsak till försummelsen.

I flera utlåtanden om hur skuldsaneringen fungerar fästes uppmärksamhet vid att de som har beviljats skuldsanering har dålig ekonomi och att omprövning av betalningsskyldigheten borde komma i fråga på lindrigare grunder än vad som nu är fallet. En del av skuldsaneringsgäldenärerna har en mycket låg betalningsskyldighet eller också har den avlyfts helt och hållet och gäldenärernas ekonomiska svårigheter beror inte på att de blir tvungna att iaktta ett betalningsprogram. När det gäller de övriga skuldsaneringsgäldenärerna, kan deras ekonomiska situation av olika skäl försvagas på ett sätt som inte har förutsetts i betalningsprogrammet och försvagningen kan vara kännbar. Sådana orsaker kan t.ex. vara minskade inkomster hos gäldenären eller gäldenärens make, ökad underhållsskyldighet eller ökade boendekostnader.

Det kan fortfarande anses motiverat att den betalningsskyldighet som har fastställts för gäldenären i betalningsprogrammet är så permanent som möjligt och att en ändring kommer i fråga endast i undantagsfall. I allmänhet kan det inte anses oskäligt att gäldenären till följd av försämrade betalningsförmåga blir tvungen att fullgöra denna betalningsskyldighet enligt

betalningsprogrammet så, att betalningsskyldigheten delvis fullgörs efter att betalningsprogrammets tillämpningstid redan har löpt ut. Till denna bedömning bidrar det faktum att gäldenären inte behöver betala någon ränta på försenade prestationer. Dock är det motiverat att ändra den gällande regeln på ett sådant sätt att det inte tar oskäligt lång tid för gäldenären att fullgöra sin betalningsskyldighet av den anledningen att hans betalningsförmåga har försämrats under betalningsprogrammets tillämpningstid.

När betalningsprogrammet förfaller

Ett betalningsprogram kan förordnas att förfalla bl.a. när gäldenären utan godtagbar orsak väsentligen försummar att iaktta betalningsprogrammet. Möjligheten att bestämma att betalningsprogrammet skall förfalla bidrar till att garantera att systemet är allmänt godtagbart. Skuldsanering, som inte kan beviljas alla, är en kännbar förmån för gäldenären och därför kan man fordra att gäldenären samvetsgrant skall iaktta programmet. En grund att programmet skall förfalla kan föreligga om gäldenären har varit särskilt likgiltig att iaktta betalningsprogrammet. Även i detta fall är det frågan om en totalbedömning, varvid man tar hänsyn till gäldenärernas förhållanden som helhet, beloppet försummade prestationer samt den tid som försummelsen har varat och orsaken till den.

I praktiken har det uppstått problem när gäldenären samvetsgrant har betalt vad betalningsprogrammet förpliktar honom eller henne att betala, men inte har fullgjort sin tilläggsprestationsskyldighet. Detta kan ha berott på oförstånd eller dålig ekonomisk planering och inte på uppenbar likgiltighet att iaktta betalningsprogrammet. Med hänsyn till dessa omständigheter kan det vara en oskälig påföljd för gäldenären att betalningsprogrammet förfaller, eftersom en utskökningsindrivning som följer de ursprungliga skuldvillkoren då inleds. Ofta kan det också vara viktigare för borgenärerna att få tilläggsprestationsskyldighetens belopp fastställt, eftersom indrivningen av de ursprungliga skulderna kan ge svaga resultat.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. Att bevilja skuldsanering

Skuldsaneringens viktigaste syfte är att göra det möjligt för gäldenärer med övermäktiga skulder att få sin ekonomi i ordning samt att minska de sociala olägenheter och olägenheter för hälsan som överskuldsättning vållar en gäldenär och hans familj. När det finns hinder för skuldsanering, blir gäldenären utan en sådan möjlighet att klara av sin situation, vilket är ägnat att öka och försvåra de problem som överskuldsättningen medför. Även om upprätthållandet av den allmänna samhälls- och betalningsmoralen kan anses förutsätta att skuldsanering kan nekas en sökande med hänvisning till orsakerna till skuldsättningen, är dessa synpunkter i allmänhet inte längre lika vägande när beviljande av skuldsanering övervägs en lång tid efter att skulden har uppstått. I dessa fall talar tvärtom lagens syfte att förhindra utslagning och ökning av den ekonomiska gråsektorn för att skuldsanering skall beviljas. Därför föreslås i propositionen att skuldsanering oftare än hittills skall få beviljas även när det finns ett hinder för skuldsanering.

I bestämmelserna föreslås inte någon justering av bestämmelserna om hinder för skuldsanering. Detta beror framför allt på att bestämmelserna om hinder för skuldsanering syftar till att förebygga skuldsättning och bidra till att upprätthålla den allmänna betalningsmoralen. Bestämmelserna om hinder för skuldsanering betonar bl.a. hur viktigt det är att förpliktelser som gäller näringsverksamhet iaktas, särskilt förpliktelser som gäller bokföringen. En betalningsskyldighet som beror på ett brott visar sådan klandervärdhet i gäldenärens verksamhet som inte kan anses godtagbar från allmän synpunkt och därför kan skuldsanering i princip inte beviljas för sådana skulder. Dessutom har vid beredningen beaktats att tolkningen av hindergrunderna i rättspraxis under åren har stabiliserats genom att högsta domstolen har meddelat flera prejudikat om

hindergrunderna.

Vid beredningen av lagförslaget har man kommit till att situationen för sådana överskuldssatta personer som för närvarande inte omfattas av skuldsanering bäst inom ramen för lagen om skuldsanering för privatpersoner kan förbättras genom mera detaljerade bestämmelser om orsaker som kan medföra att skuldsanering beviljas trots att skuldsaneringshinder finns. Enligt lagförslaget förutsätts i dessa fall vägande skäl för att skuldsanering skall beviljas.

När skuldsanering beviljas trots att det finns hinder, skall beslutet i samtliga fall basera sig på en helhetsbedömning. Då kan individuella omständigheter beaktas och vid prövningen betonas syftet att uppnå ett slutresultat som är skäligt med hänsyn till gäldenären och borgenärerna. Avsikten är att inledandet av skuldsaneringen inte skall skjutas upp till en hopplöst avlägsen framtid, utan att gäldenären i enlighet med sina möjligheter genom egen verksamhet skall kunna arbeta för att få skuldsanering och följaktligen inom en överskådlig tid bli fri från sina skulder. Vid helhetsbedömningen skall den tid som har förflutit sedan skulden uppstod därför tillmätas särskild betydelse, vilket innebär att skuldsanering kommer i fråga oftare än hittills t.ex. när skuldsättningen har berott på lågkonjunkturen. Bestämmelserna skall dock inte gälla bara en bestämd grupp gäldenärer. Den tid som har förflutit från skuldsättningen och den omständigheten att indrivningen av skulden har pågått en lång tid skall därför även i framtiden påverka möjligheten att bevilja en gäldenär skuldsanering när skuldsättningen har varit klandervärd på det sätt som avses i lagen. Förutom att den tid som gäldenären har varit skuldsatt beaktas, skall hänsyn särskilt tas till de åtgärder som gäldenären har vidtagit för att betala sina skulder och gäldenärens övriga förhållanden samt skuldsaneringens betydelse för gäldenären och borgenärerna. I helhetsbedömningen skall uppmärksamhet fästas också vid att skuldsättningen kan vara klandervärd på olika sätt. Om skuldsättningen t.ex. beror på brottslig verksamhet, skall attityden till att bevilja skuldsanering fortfarande primärt vara negativare än t.ex. när gäldenären har

skuldsatt sig uppenbart lättsinnigt.

I lagmotion LM 27/2001 rd föreslås att en gäldenär som har fått avslag på sin ansökan om skuldsanering på den grunden att det finns ett hinder för skuldsanering enligt 10 § lagen om skuldsanering för privatpersoner skall få rätt till skuldsanering när två år har gått efter avslaget, om gäldenären under denna tid har visat sig ha vilja att betala sina skulder och inte har skaffat sig ytterligare skulder. Under beredningen har man övervägt detta alternativ. Alternativet kan ha oförutsedda verkningar. Om tiden är mycket kort, finns det risk för att skuldsanering beviljas gäldenärer som har varit skuldsatta bara en kort tid och som har skuldsatt sig med tanke på att få skuldsanering eller för vilka det finns ett skuldsaneringshinder som tyder på särskild klandervärdhet. Om t.ex. en person som har dömts för ekonomiska brott måste beviljas skuldsanering två år efter han eller hon har dömts att betala skadestånd, kommer systemet inte att anses rättvist och det vore ägnat att påverka den allmänna betalningsmoralen på ett negativt sätt samt oskäligt kränka borgenärernas rättigheter. Det kunde också ha negativa effekter på kreditbeviljningspraxisen. Om tiden igen är mycket lång, kan de problem som beror på överskuldssättning öka och tillspetsas. Det blir svårt att entydigt ange vilken tidpunkt eller åtgärd från gäldenärens sida som skall få tiden att börja löpa. Om tiden räknas från det beslut genom vilket gäldenären har nekats skuldsanering, tvingas gäldenärerna att ansöka om skuldsanering också när det finns hinder för skuldsanering. Sådana yrkanden skulle sysselsätta domstolarna i onödan. Av dessa orsaker har man ansett att när skuldsanering beviljas trots att det finns hinder, måste beslutet basera sig på en totalbedömning av det enskilda fallet, men i lagen måste nämnas vissa omständigheter som bör beaktas.

Vid beredningen av lagen har också beaktats att det finns ett förslag om att utsökningsslagen (37/1895) skall ändras så att en gäldenär efter en viss tid blir fri från tvångsexekution (RP 216/2002 rd). Genom lagförslaget, som underlättar gäldenärs möjligheter att få skuldsanering, försöker man sporra gäldenärerna att sköta sina

förpliktelser och avsikten är att gäldenären i allmänhet skall ha möjlighet att genom skuldsanering bli fri från sina skulder redan före den tidpunkt när skulderna inte längre är verkställbara.

I propositionen ingår ett förslag om att lagen skall ändras så, att en förkortning av betalningsprogrammet kan motiveras även med hänvisning till den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig. Genom detta eftersträvas att verkningarna av långvarig indrivning skall kunna beaktas särskilt i längden på de betalningsprogram som fastställs för gäldenärer som har skuldsatt sig under lågkonjunkturen, så att ett skäligt slutresultat kan uppnås.

3.2. Tilläggsprestationsskyldigheten

I propositionen föreslås att tilläggsprestationssystemet bibehålls. Systemet förverkligar skuldsaneringsens grundläggande principer så, att en gäldenär för att bli fri från sina skulder måste använda hela sin betalningsförmåga till att betala skulderna. Genom tilläggsprestationsskyldigheten tar man hänsyn till att gäldenärens betalningsförmåga under betalningsprogrammet kan visa sig vara väsentligt bättre än den bedömdes vara när betalningsprogrammet fastställdes. Dock föreslås att systemet skall ändras så, att tilläggsprestationsskyldighet inte uppstår när gäldenärens betalningsförmåga inte i verkligheten har förbättrats därför att hans oundgängliga utgifter har ökat. En sådan ändring har ansetts genomförbar därför att det nu, i motsats till vad som var fallet för ännu fem år sedan, i praktiken borde vara möjligt att göra de betalningsmanskalkyler som behövs vid beräkningen av tilläggsprestationernas belopp utan att de övriga skuldrådgivningsklienternas ställning behöver försämrats. Till denna bedömning har bidragit att den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen har blivit lagstadgad, antalet skuldsaneringssökande har minskat, en relativt stabil praxis har utbildats för bedömningen av vilka av gäldenärens utgifter som godtas som oundgängliga utgifter, samt framför allt därför att justeringen av grunderna för

tilläggsprestationsskyldigheten medför att det relativt sällan kommer att bli nödvändigt att göra sådana kalkyler.

För närvarande får gäldenären behålla sina ökade inkomster om ökningen inte överstiger 610 euro per kalenderår. Om beloppet överskrider, är gäldenären skyldig att använda tre fjärdedelar av tillgångarna till att tillgodose borgenärerna. I lagförslaget föreslås att den tilläggsinkomst som medför tilläggsprestationsskyldighet skall höjas till 800 euro, vilket innebär att en inkomstökning som beror på den allmänna löneutvecklingen samt beskattningens inverkan på nettolönen i allmänhet inte ensamma kommer att medföra tilläggsprestationsskyldighet. För att systemet skall bli mera sporrande föreslås i lagförslaget att

tilläggsprestationsskyldighetens belopp skall beräknas på den del av den ökade inkomsten som överstiger ett i lagen angivet penningbelopp och att gäldenärens själv skall få behålla en tredjedel av denna inkomst.

Även prestationer av engångsnatur, t.ex. arv, medför tilläggsprestationsskyldighet. För närvarande skall en gäldenär som får sådana prestationer använda prestationerna i deras helhet för betalningen av sina skulder, om prestationernas sammanlagda belopp överstiger 1 000 euro. I lagförslaget föreslås att gäldenären skall vara tilläggsprestationsskyldig endast till den del som beloppet överstiger 1 000 euro. På detta sätt ser man till att gäldenärerna själva får förfoga över låga belopp som de erhåller genom prestationer av engångsnatur och som inte heller har någon stor betydelse för borgenärerna.

I lagförslaget föreslås också ändring av de bestämmelser som reglerar förfarandet vid tilläggsprestationsskyldighet. Avsikten med ändringarna är bl.a. att det skall vara möjligt att inom en så kort tid som möjligt efter att betalningsprogrammet har löpt ut ta reda på vad gäldenären är skyldig att betala. Genom att på utsatt tid erlagga tilläggsprestationerna kan gäldenären själv bidra till att han eller hon slutligt blir fri från sitt skuldansvar mycket snart efter att betalningsprogrammet har löpt ut.

3.3. Nedsättning av betalningsskyldighet som har fastställts i betalningsprogrammet

Enligt lagförslaget är det primärt fortfarande så, att totalbeloppet av den betalningsskyldighet som har fastställts i betalningsprogrammet i allmänhet skall bestå trots ändringar i gäldenärens betalningsförmåga. Dock föreslås att lagen skall ändras så, att det oftare än hittills kan undvikas att gäldenären till följd av försämrade betalningsförmåga har en avsevärd del av sin betalningsskyldighet kvar att fullgöra när tiden för betalningsprogrammet löper ut. Ändringen syftar till att det viktigaste målet för skuldsaneringen skall nås, nämligen att gäldenären inom en skälig tid kan bli fri från sina skulder.

Enligt lagförslaget kan gäldenärens betalningsskyldighet jämkas när gäldenären skulle behöva en oskäligt lång tid på sig för att kunna fullgöra den betalningsskyldighet som har fastställts i betalningsprogrammet eller när betalningsskyldigheten annars vore oskäligt tung att fullgöra. I lagförslaget föreslås också en lindring av de grunder på vilka betalningsprogrammet kan ändras så att enbart den tilläggsprestationsskyldighet som har bestäms i betalningsprogrammet sätts ned eller slopas.

För att en gäldenär inte skall försättas i ekonomiskt trångmål när hans eller hennes betalningsförmåga har försämrats och det inte finns förutsättningar att ändra betalningsprogrammet, föreslås uttryckliga bestämmelser om att gäldenären skall få skjuta upp betalningar som har fastställts i betalningsprogrammet, så att dessa erläggs först efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Ett sådant betalningsuppskov är kortvarigt och skall därför få ske utan borgenärernas samtycke eller hörande. Gäldenären skall inte få skjuta upp sina betalningar till ett högre belopp än vad som motsvarar tre månaders betalningsskyldighet. Om det visar sig att betalningsförmågan har försvagats väsentligt, kan gäldenären ansöka om att betalningsprogrammet skall ändras.

3.4. Skatt på överlåtelsevinst

I flera av de utlåtanden som gavs om behovet

att ändra lagen om skuldsanering för privatpersoner uppmärksammades de problem som vållas av den skatt på överlåtelsevinst som påförs med anledning av att gäldenärens egendom realiserats. Om gäldenärens egendom säljs efter att skuldsaneringen har börjat, är eventuell skatt på överlåtelsevinst inte skuld som omfattas av skuldsaneringen. Detta är fallet också när i betalningsprogrammet har föreskrivits att egendomen skall säljas (HD 2000:79). Skatt på överlåtelsevinst är inte heller en sådan kostnad för realisering av egendom som avses i 37 § 2 mom. lagen om skuldsanering för privatpersoner och som kunde betalas av de medel som inflyter genom realiseringen av egendomen (HD 1998:125).

Vid skuldsanering används det försäljningspris som erhållits vid försäljning av gäldenärens egendom helt och hållet till betalning av gäldenärens skulder, sedan försäljningsomkostnaderna har avdragits. Eftersom den skatt som påförs för överlåtelsevinsten inte omfattas av skuldsaneringen, blir gäldenären tvungen att betala denna skatt till fullt belopp. Detta kan innebära att gäldenären inte klarar av att betala de skulder som omfattas av skuldsaneringen så som betalningsprogrammet föreskriver.

Möjligheten att med stöd av 88 § lagen om beskattningsförfarande (1558/1995) bevilja befrielse från skatt på överlåtelsevinst har i dessa fall tillämpats mycket sällan. För befrielse har i allmänhet förutsatts även andra vägande skäl än insolvens och att ett betalningsprogram har fastställs med stöd av lagen om skuldsanering. I propositionen föreslås att lättnad i betalningen av skatt på överlåtelsevinst skall få beviljas oftare än hittills. Genom att bevilja skattelättnad undviker man att gäldenärens och skuldsaneringsborgenärernas ställning avsevärt försvåras.

4. Propositionens verkningar

4.1. Inverkan på antalet skuldsaneringsärenden och skuldsaneringskostnaderna

Propositionen inverkar på antalet nya

skuldsaneringsärenden vid domstolarna, de ekonomiska rådgivarnas och skuldrådgivarnas arbetsmängd samt statens kostnader för rättshjälp och anlitan av utredare.

Antalet skuldsaneringsansökningar till domstolarna kan väntas öka, eftersom propositionen syftar till att göra det lättare att få skuldsanering. Det finns bedömningar om att flera tiotals tusen personer som har blivit överskuldssatta till följd av lågkonjunkturen på 1990-talet inte omfattas av skuldsanering. Dock är det mycket svårt att på basis av detta bedöma hur lagändringen kommer att inverka på antalet skuldsaneringsansökningar. Det är uppenbart att t.ex. en del av de gäldenärer vilkas ansökningar tidigare har förkastats eller som inte tidigare har ansökt om skuldsanering skulle ansöka om sådan också utan en lagändring.

På basis av de erfarenheter som man har fått om skuldrådgivningen samt olika utredningar om de överskuldssatta kan man förmoda att en del kraftigt överskuldssatta personer trots lagändringarna inte kommer att ansöka om skuldsanering. Detta beror på olika slags hälsoproblem och sociala problem. Även gäldenärernas stigande ålder kan bidra till att skuldsanering inte anses nödvändig. Bedömningen av skuldsaneringsbehovet försvåras också av den inverkan som de föreslagna bestämmelserna om tidsbegränsad verkställighetsgrund kan få. Bestämmelserna ingår i en proposition om ändring av utskökningslagen som behandlas av riksdagen. Bestämmelsernas inverkan beror i väsentlig utsträckning på vilket innehåll de bestämmelser får som föreskriver retroaktiv tillämpning av bestämmelserna.

Antalet förlikningar som ingås på annat sätt än inför domstol har ökat under de senaste åren. I vilken mån skuldsaneringsmöjligheten anlitas beror i väsentlig grad på om i synnerhet de personer som skuldsatte sig under lågkonjunkturen i större utsträckning än hittills kan få sina skulder sanerade utan domstolens medverkan även när de enligt bestämmelserna i lagförslaget kunde beviljas skuldsanering. Det programdokument om frivillig förlikning i fråga om skulder som bankerna och staten kommit överens om

(2.5.2002) syftar till att största delen av de skuldproblem hos privatpersoner som har sitt ursprung i lågkonjunkturen under 1990-talet kan klaras av genom åtgärder som ingår i bankernas åtgärdsarsenal.

Som ovan har konstaterats, är det i nuläget särskilt svårt att bedöma vilken inverkan lagförslagen i propositionen kommer att ha. I varje händelse kan man förutse att tingsrätterna under de närmaste åren fortfarande kommer att få ansökningar som berör personer som har skuldsatt sig under 1990-talet. En del av ansökningarna gäller gäldenärer för vilka det finns skuldsaneringshinder, men som enligt lagförslaget i propositionen kan beviljas skuldsanering. I övrigt väntas antalet ansökningar inte öka, utan hålla sig på den nivå som har stabiliserats under de senaste åren, då antalet sökande har varit drygt 3000 per år. När programdokumentet om frivillig förlikning av skulder genomförs, innebär det att skuldproblem som beror på lågkonjunkturen i stor utsträckning blir lösta utan någon domstolshandläggning. Med hänsyn till detta kan bedöma man att domstolarna under de närmaste åren kommer att få ett antal nya ansökningar som kan räknas i tusental, men dock klart kommer att understiga 10 000.

De betalningsprogram som fastställdes åren 1993—1996 har huvudsakligen redan löpt ut och av de program som fastställdes år 1997 går en stor del ut under innevarande år. Efter år 1997 har det antal betalningsprogram som fastställts minskat avsevärt. Eftersom ett avsevärt antal av de betalningsprogram som har fastställts under tidigare år löper ut under den närmaste tiden, minskar samtidigt den arbetsmängd som dessa gamla skuldsaneringsärenden medför. Detta minskar såväl skuldrådgivningsarbetet som domstolarnas arbete.

Enligt lagförslaget skall ändring av betalningsprogrammet på den grunden att gäldenärens betalningsförmåga har försämrats komma i fråga något oftare än enligt gällande lag. Antalet sådana ärenden kan förväntas bli lågt, eftersom ett betalningsprogram fortfarande skall få ändras bara när försämringen av gäldenärens betalningsförmåga har varit väsentlig. Enligt

lagförslaget skall gäldenären inte bli tilläggsprestationsskyldig lika ofta som nu. Grunderna för skyldighet att betala tilläggsprestation är mycket tydliga, varför det kan förutses att gäldenären och borgenären i allmänhet når överenskommelse om saken och någon domstolsbehandling inte behövs.

Ökningen av antalet nya ärenden medför dock att tingsrätterna behöver tilläggsresurser, eftersom skuldsaneringsärendena annars hopar sig hos domstolarna och behandlingstiderna förlängs avsevärt. Behandlingen av de nya ansökningarna förväntas kräva tilläggspersonal hos tingsrätterna. För avlöningen av denna tilläggspersonal har justitieministeriet föreslagit att i budgeten för år 2003 skall tas in ett anslag om 500 000 euro. Behovet förmodas vara lika stort de två påföljande åren. Anslaget innebär en ökning av personalstyrkan med 15 personer.

Under år 2001 betalades av statens medel 1,2 miljoner euro i kostnader för anlitande av utredare och med stöd av lagen om fri rättegång betalades ca 500 000 euro. Kostnaderna uppgick sammanlagt till ca 500 euro per skuldsaneringsansökan, om samtliga skuldsaneringsansökningar beaktas. Att tillämpningstiderna för betalningsprogram löper ut minskar de ekonomiska rådgivarnas och skuldrådgivarnas arbete och därför kan det förutses att rådgivarna kommer att kunna bereda något fler förslag till betalningsprogram än vad som nu är fallet. Detta minskar i sin tur anlitandet av utredare. Om ökningen av antalet nya ansökningar medför förordnande av ca 1 000 utredare per år, kan kostnaderna för anlitandet av utredare antas öka med 500 000 euro om året. Justitieministeriet har föreslagit att anslaget för år 2003 skall ökas med detta belopp.

Den omständigheten att det blir lättare att få skuldsanering kommer att öka antalet personer som ansöker om skuldsanering genom att anlita ekonomiska rådgivare och skuldrådgivare, varför dessa får nya klienter. Å andra sidan minskar antalet gamla klienter samtidigt kännbart de närmaste åren. Den arbetsmängd som de nya klienterna medför kan minskas något b.a. genom om arbetning av skuldsaneringsblanketterna. I

tilläggsbudgeten för 2002 har det under huvudtiteln för handels- och industriministeriet (32.40.31) beviljats ett tillägg om 645 000 euro. Behovet av extra anslag för ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning beror på det tvååriga programmet för frivillig skuldförlikning. Största delen av de nya skuldsaneringsansökningar som till följd av propositionen lämnas till domstolarna, sällas ut bland de gäldenärer som i princip omfattas av nämnda program.

Genom skuldrådgivning kan man ofta hindra att gäldenären slås ut ur arbetslivet eller tar sin tillflykt till den s.k. ekonomiska gråsektorn samt även lindra gäldenärens sociala problem. Därför har skuldsaneringen även positiva effekter på den offentliga ekonomin, t.ex. genom att skatteintäkterna ökar samt de sociala utgifterna och utredningsmyndigheternas arbete minskar. Den ekonomiska betydelsen av dessa verkningar är omöjlig att bedöma.

4.2. Verknningar i fråga om borgenärernas ekonomiska ställning

Ett av de viktigaste målen för lagförslaget är att skuldsanering skall kunna beviljas en del av de gäldenärer som hittills inte har omfattats av skuldsanering. Eftersom skuldsaneringen endast gäller insolventa personer, har de indrivningsbegränsningar och ändringar av skuldförhållandets villkor som skuldsaneringen medför bara en relativt liten inverkan på kreditgivarnas ekonomi.

Om de föreslagna bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet träder i kraft, kommer de i viss mån att minska den avkastning som borgenärerna får genom betalningsprogrammet. Borgenärernas bedömningar om den avkastning som tilläggsprestationsskyldigheten medför har varit mycket olika (mellan 10 och 36 procent), vilket gör det svårt att bedöma hur de nya bestämmelserna kommer att inverka på avkastningen. Dessutom gjordes bedömningen vid en tidpunkt när den allmänna ekonomiska utvecklingen var exceptionellt gynnsam. En undersökning som justitieministeriet har gjort på basis av ett urval personer som har ansökt om

skuldsanering ger vid handen att tilläggs prestationernas belopp kommer att minska betydligt även om de föreslagna ändringarna inte genomförs. Å andra sidan kan det väntas att ändringen av bestämmelserna kommer att sporra gäldenärerna att förbättra sin betalningsförmåga, vilket i sig är ägnat att öka avkastningen till borgenärerna.

Lagändringen kan bedömas minska avkastningen till borgenärerna med i genomsnitt 500 euro per betalningsprogram. Uppskattningen utgår från presumptionen att den genomsnittliga avkastning som borgenärerna får av ett betalningsprogram är 5 000 euro. Utgående från beräkningar som borgenärerna har kommit med har man uppskattat att en tilläggsprestationsskyldighet av nuvarande modell ökar betalningsprogrammets avkastning till borgenärerna med ca 20 procent och att lagändringen minskar avkastningen av tilläggs prestationernas till hälften av den nuvarande. Eftersom beloppet av tilläggs prestationen inte beror bara på gäldenärens egna åtgärder utan också på den allmänna inkomstutvecklingen och sysselsättningsläget, är värdena endast riktgivande. Detsamma gäller de betalningsprogram som har fastställts före lagens ikraftträdande. I fråga om dem tillämpas efter lagens ikraftträdande de föreslagna nya bestämmelserna om en tilläggs prestationsskyldighet.

Även borgenärernas kostnader torde i viss mån minskas av att de materiella bestämmelserna och procedurbestämmelserna blir tydligare. Förslaget till ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande medför att skattelättnad oftare än hittills kan beviljas när gäldenärens egendom realiserar i samband med skuldsanering. Ändringen har ringa inverkan på skatteutfallet. Under de senaste åren har det varit mycket exceptionellt att gäldenärer som ansöker om skuldsanering har egendom som kan realiseras och skattebetalningsskyldigheten har även enligt gällande lag kunnat påverkas av att skuldsanering söks först när egendomen är såld, varvid skatten på överlåtelsevinsten omfattas av skuldsaneringen. Även om egendomen skulle ha sålts först efter att

skuldsanering har inletts, kan det hända att beskattaren inte får skatten betald därför att gäldenärens betalningsförmåga är svag.

4.3. Verknningar i fråga om gäldenärernas ställning

Propositionens mål är att göra det möjligt för flera gäldenärer än tidigare att få skuldsanering. För gäldenären innebär skuldsaneringen möjlighet att klara av ett övermäktigt skuldproblem. Samtidigt kan skuldsaneringen också förhindra andra med hälsan förknippade olägenheter och sociala olägenheter som beror på ett svårt skuldläge. De ändringsförslag som gäller tilläggsprestationsskyldigheten förbättrar de gäldenärs ställning som iakttar betalningsprogrammet, om gäldenärerna har möjlighet att förbättra sin betalningsförmåga.

5. Beredningen av propositionen

Under de första månaderna av år 2001 begärde justitieministeriet av 80 olika organisationer utlåtande om hur väl lagen om skuldsanering för privatpersoner fungerade samt om missförhållandena. Ministeriet fick sammanlagt 53 utlåtanden, av vilka har gjorts ett sammandrag. Åsikterna om hur hög tröskeln till skuldsanering var skilde sig kraftigt från varandra. En del av dem som gav utlåtande var av den åsikten att det borde bli lättare att få skuldsanering, en del ansåg att nuläget skulle bibehållas eller att villkoren för att få skuldsanering skulle skärpas. I flera utlåtanden framfördes önskemål om mera detaljerade bestämmelser om särskilda motskäl. Dessutom kritiserades också i flera utlåtanden bestämmelserna om att skuldsanering inte beviljas om insolvensen beror på en temporär orsak, bestämmelserna om systemet med tilläggsprestationsskyldighet samt bestämmelserna om att gäldenären till följd av realiseringen av sin egendom blir tvungen att betala skatt på överlåtelsevinst. Propositionen har utarbetats som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Under beredningsarbetet ordnade ministeriet i mars

år 2002 tre tillfällen vid vilka olika grupper hördes i ärendet. I dessa tillfällen deltog representanter för Konsumentverket, Skattestyrelsen, Bankföreningen i Finland, Suomen Perimistoimistojen Liitto, som företrädar indrivningsbyråerna, Skuldrådgivning rf, Garanti-Stiftelsen och Bankbranschens Kundrådgivning.

Representanter för finansministeriet har hört om förslaget till ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande.

Över 20 myndigheter, samfund och organisationer gavs tillfället att uttala sig om det förslag till proposition som blev färdigt i april 2002. Den allmänna åsikten bland dem som gav utlåtanden var att förslagen var motiverade. Huvudsakligen positivt ställde sig social- och hälsovårdsministeriet, Konsumentverket, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes), Helsingfors hovrätt, Vanda tingsrätt, Finlands Kommunförbund, Tingsrättsdomarna rf, Personalföreningen vid Justitieförvaltningen PJF rf, Finlands Advokatförbund rf, de offentliga rättsbiträdenas organisation Julkiset oikeusavustajat ry, Företagarna i Finland rf, Finlands Konsumentförbund rf, Garanti-Stiftelsen och Skuldrådgivning rf. Indrivningsbranschens representanter och Bankföreningen i Finland rf ansåg att en del av förslagen om förbättring av gäldenärens ställning berodde på att gäldenärerna hade försummat att iaktta lagens bestämmelser, i synnerhet bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet.

I utlåtandena ansågs att det särskilt behövs detaljerade bestämmelser om de orsaker med stöd av vilka skuldsanering skall få beviljas trots att skuldsaneringshinder finns samt exaktare bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet. I inget av utlåtandena föreslogs att systemet med tilläggsprestationsskyldighet skulle slopas, men i bestämmelsernas detaljer föreslogs vissa ändringar, som delvis var sinsemellan oförenliga. Mest kritiserades förslaget att en borgenär för att bevara sin rätt att yrka fastställelse av tilläggsprestationer skulle vara skyldig att efter betalningsprogrammets utgång påminna gäldenären om tilläggsprestationsskyldigheten. I flera

utlåtanden framfördes misstankar om att den föreslagna ändringen i lagen om beskattningsförfarande i verkligheten inte kommer att ändra den rådande situationen. Konsumentverket, Skuldrådgivning rf, Finlands Kommunförbund och länsstyrelsen i Södra Finlands län fäste också uppmärksamhet vid att ökade resurser behövs för ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning. I utlåtandena uttrycktes också bekymmer för domstolarnas resurser. Utlåtandena har föranlett ändringar i lagförslagen. Ändringar har gjorts bl.a. i bestämmelserna om förfarandet i fråga om tilläggsprestationsskyldighet.

6. Övriga omständigheter som påverkar propositionen

Riksdagen behandlar en proposition med förslag till lag om ändring av utsökningslagen och vissa lagar som har samband med den (RP 216/2001 rd.). I

propositionen föreslås att en betalningsdom skall vara verkställbar bara en viss tid. Betalningsdomen skall i allmänhet vara verkställbar under 15 års tid efter att den slutliga domen har givits. Om betalningsskyldigheten grundar sig på brott eller om borgenären är en privatperson, skall domen vara verkställbar under 20 års tid. Reformen föreslås träda i kraft i mars 2003. Bestämmelserna om den tid som en betalningsdom är verkställbar skall enligt lagförslaget få tillämpas retroaktivt så, att högst tio år av tiden kan anses ha förflutit när lagen träder i kraft. Detta innebär att betalningsdomar förlorar sin verkställbarhet tidigast 1.3.2008. Att betalningsdomen mister sin verkställbarhet innebär inte att fordran upphör att existera. Därför skall skulden beaktas vid skuldsanering även när betalningsdomen inte kan verkställas genom utsökning eller vid konkurs, därför att den tid som domen enligt lagförslaget skall vara verkställbar har löpt ut.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Lagen om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner

4 §. *Bedömning av betalningsförmågan.* I lagförslaget föreslås en ändring av 2 mom. Enligt gällande 2 mom. kan justitieministeriet meddela närmare föreskrifter om grunderna för bedömning av gäldenärens betalningsförmåga. Frågan regleras i justitieministeriets förordning om grunderna för bedömning av en gäldenärs betalningsförmåga vid skuldsanering för privatpersoner. Förordningens centrala betydelse ligger i att förordningen reglerar de penningbelopp som vid skuldsanering kan godkännas som oundgängliga levnadskostnader för gäldenären. För närvarande justeras levnadskostnadsbeloppet inte med regelbundna intervaller, utan justeringar sker om levnadskostnaderna ändras mer än obetydligt.

I lagförslaget föreslås att de penningbelopp som anger de oundgängliga levnadskostnaderna skall justeras årligen, så att ändringarna i levnadskostnaderna blir beaktade i större utsträckning än nu. Justeringen skall ske enligt vad som bestäms i lagen om folkpensionsindex (456/2001). På samma grund justeras på motsvarande sätt de grunddelsbelopp som bestäms i lagen om utkomststöd (1412/1997). De justerade beloppen skall årligen inom november månad meddelas i författningssamlingen. Förslaget om den tid inom vilken de justerade beloppen skall meddelas och hur detta skall ske motsvarar vad som bestäms om meddelande av det skyddade beloppet vid utmätning (4 § förordningen om skyddat belopp vid utmätning av lön, 1031/1989).

I betalningsprogrammet fastställs gäldenärens oundgängliga levnadskostnader enligt bestämmelserna i den förordning som gäller vid ifrågavarande tidpunkt och levnadskostnaderna inverkar på hur mycket

gäldenären förpliktas att betala av sina skulder. Domstolen kan enligt prövning avvika från penningbeloppen i förordningen. Om levnadskostnaderna ändras efter att betalningsprogrammet har fastställts, påverkar förändringarna inte omedelbart gäldenärens betalningsskyldighet. Förändringar i levnadskostnaderna har dock inverkan när gäldenärens skyldighet att under betalningsprogrammet betala mera av sina skulder bestäms med stöd av lagförslagets 35 a § 3 mom. Om gäldenärens betalningsförmåga försvagas på det sätt som avses i 44 § 1 mom. 1 punkten och betalningsprogrammet ändras på denna grund, kan gäldenärens betalningsmån omräknas. I så fall beaktas de oundgängliga levnadskostnaderna till de belopp som gäller.

7 §. *Gäldenärens skyldighet att medverka.* I 3 mom. föreslås bestämmelser om gäldenärens skyldighet att för en borgenär redogöra för de omständigheter som påverkar tilläggsprestationsskyldigheten.

I gällande 3 mom. bestäms om gäldenärens skyldighet att medverka under betalningsprogrammet. Enligt bestämmelsen är gäldenären skyldig att medan betalningsprogrammet är i kraft underrätta borgenärerna eller deras representanter om väsentliga förbättringar i sin betalningsförmåga eller andra med tanke på skuldsaneringen betydelsefulla förhållanden. Meddelandet skall göras inom en månad från förändringen. I avsaknad av en uttrycklig bestämmelse har den åsikten blivit rådande att något särskilt meddelande inte behövs om gäldenären fullgör sin tilläggsprestationsskyldighet så som föreskrivs i betalningsprogrammet.

I praktiken gäller bestämmelserna om gäldenärens underrättelseskyldighet enbart betalningsprogram som har fastställts med stöd av den lag som gällde före den 1 februari 1997. Bestämmelserna har inte visat sig fungera särskilt väl, för gäldenärerna har ofta försummat meddelandet. Detta kan ha

berott på att gäldenären inte har brytt sig om saken, men också på oförstånd eller på att gäldenärens betalningsförmåga inte enligt hans eller hennes egen åsikt har förbättrats fastän förhållandena på något sätt har förändrats.

Om gäldenärens betalningsprogram har fastställts efter de lagändringar som trädde i kraft den 1 februari 1997, har ett särskilt meddelande varit nödvändigt endast när gäldenären inte har fullgjort sin tilläggsprestationsskyldighet. I dessa fall kan det dock hända att meddelandet inte har gjorts. I lagförslaget föreslås att underrättelseskyldigheten tydligare skall kopplas till den tilläggsprestationsskyldighet som föreslås i nya 35 a §. I övergångsbestämmelserna beaktas att det fortfarande finns några före den 1 februari 1997 fastställda betalningsprogram som inte har ändrats och i vilka gäldenären inte har ålagts någon tilläggsprestationsskyldighet.

Dessa gäldenärer är fortfarande skyldiga att med stöd av den gällande bestämmelsen i 7 § 3 mom. underrätta sina borgenärer om väsentlig förbättring av sin betalningsförmåga.

Tilläggsprestationsskyldigheten är en del av den betalningsskyldighet som följer av betalningsprogrammet. Enligt 36 § 12 punkten i lagförslaget skall i betalningsprogrammet tas in bestämmelser om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet och hur skyldigheten skall fullgöras. Gäldenären skall såsom hittills självant fullgöra sin tilläggsprestationsskyldighet. På begäran av borgenären skall gäldenären enligt bestämmelsen i lagförslaget ge borgenärerna tillräckliga upplysningar om hur tilläggsprestationsskyldighetens belopp har beräknats. I de fall där grunderna för tilläggsprestationsskyldigheten har räknats ut med bistånd av en ekonomisk rådgivare eller skuldrådgivare, har dessa i praktiken i allmänhet också annars meddelats borgenären. Avsikten är att för underrättelsen skall utarbetas en blankett med vars hjälp gäldenären kan räkna ut tilläggsprestationerna och som han vid behov kan sända till borgenärerna. Om ingen tilläggsprestationsskyldighet uppstår, skall

något separat meddelande om eventuella förändringar i förhållandena fortfarande i allmänhet inte behövas.

Om gäldenären inte självant redogör för omständigheter som utgör grund för tilläggsprestationsskyldighet, kan borgenären begära att få en redogörelse om dem. Gäldenären skall vara skyldig att redogöra för dessa grunder både under betalningsprogrammet och efter att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut, om borgenären begär det inom tre månader efter att tillämpningstiden har löpt ut. Fristen är kort för att gäldenärens eventuella betalningsskyldighet skall klarläggas inom en kort tid efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Det kan inte heller anses skäligt att gäldenären skall vara redogörelseskyldig länge efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Å andra sidan skall gäldenären lämna redogörelsen utan obefogat dröjsmål.

Bestämmelsen anknyter till lagförslagets 61 a §, som föreskriver att borgenären skall ansöka om fastställelse av tilläggsprestationens belopp utan oskäligt dröjsmål efter att betalningsprogrammet har löpt ut eller borgenären har fått kännedom om grunden för tilläggsprestationsskyldigheten.

Om gäldenären inte lämnar redogörelsen eller om den är felaktig, skall borgenären ha rätt att ännu under två års tid efter att betalningsprogrammet har löpt ut göra en ansökan om att domstolen skall fastställa tilläggsprestationernas belopp. Förfarandet motsvarar gällande praxis, där borgenären skaffar sig uppgifter om gäldenärens inkomster av skattemyndigheterna och med stöd av dem framställer yrkanden om tilläggsprestationer, om gäldenären inte självant eller på borgenärens begäran har fullgjort sin skyldighet. I dessa fall kan det ibland också bli aktuellt med ett förordnande om att betalningsprogrammet skall förfalla.

Om borgenären vållas kostnader genom att gäldenären inte lämnar redogörelsen eller lämnar en bristfällig redogörelse, kan gäldenären enligt lagförslagets 62 § förpliktas att ersätta borgenären för dessa kostnader.

10 §. *Allmänna hinder för en skuldsanering.*

Enligt gällande 10 § kan skuldsanering med stöd av särskilda motskäl beviljas fastän det finns hinder för skuldsanering. I lagförslaget föreslås en ny 10 a §, som skall reglera förutsättningarna för att skuldsanering skall få beviljas trots hinder. Därför ersätts orden "utan särskilda motskäl" i det inledande stycket med en hänvisning till 10 a §.

10 a §. *Beviljande av skuldsanering trots ett allmänt hinder.* I paragrafen bestäms om orsaker som gör att skuldsanering skall få beviljas trots att det finns hinder för skuldsanering enligt 10 §. Paragrafen blir tillämplig för det första när gäldenärens ansökan om skuldsanering tidigare har förkastats med hänvisning till ett hinder och gäldenären nu på nytt ansöker om skuldsanering, och för det andra när gäldenären för första gången ansöker om skuldsanering och det visar sig finnas hinder för skuldsanering enligt 10 §. Eftersom en gäldenärs förhållanden förändras och även den tid som har förflutit sedan skuldsättningen ägde rum skall ges betydelse, skall en gäldenär få återropa nya 10 a § även om en domstol tidigare har ansett att skuldsanering inte kan beviljas med stöd av denna paragraf.

Enligt gällande 10 § kan skuldsanering beviljas trots att det finns hinder för skuldsanering, förutsatt att det finns särskilda motskäl. Lagen anger inte vad som avses med särskilda motskäl, utan innehållet i bestämmelsen blir beroende av domstolens prövning. Enligt lagens förarbeten (RP 183/1992 rd och LaUB 14/1992 rd) samt rättspraxis skall uppmärksamhet i första hand fästas vid hur gäldenären har skött sina skulder och hur han skulle betala dem om han skulle beviljas skuldsanering. Gäldenärens lust och förmåga att betala sina skulder kan ha ökat t.ex. till följd av att gäldenären har ändrat sitt levnadssätt eller upplevt en social uppryckning. I rättspraxis har man också fäst uppmärksamhet vid den betydelse som skuldsaneringen skulle ha med tanke på gäldenärens och borgenärernas ställning. Betydelse kan också ges åt den omständigheten att ett avslag på en ansökan om skuldsanering vore oskäligt med hänsyn till gäldenärens förhållanden, t.ex. för att gäldenärens ekonomi är permanent svag.

Bestämmelsen i lagförslaget är avsedd att ersätta bestämmelsen i 10 § om särskilda motskäl. Ändringsförslagets orsaker och målsättningar behandlas också i den allmänna motiveringen. Avsikten är att göra det lättare för dem som inte har haft möjlighet till skuldsanering att få del av denna möjlighet, så att deras situation inte blir oskälig genom att de helt blir utan möjlighet att klara av sina skulder och börja ett nytt liv.

Enligt paragrafen skall skuldsanering av vägande skäl få beviljas trots att det finns hinder för skuldsanering enligt 10 §. I paragrafen nämns omständigheter som särskilt bör beaktas vid prövningen av ärendet. Beslutet att bevilja skuldsanering skall dock fattas efter en totalbedömning, varvid också hindrets art kan ges betydelse. Hindrets art kan i vissa fall beaktas redan av den anledningen, att när skuldsanering övervägs skall enligt lagförslaget också borgenärens ställning uppmärksammas.

När domstolen överväger vad som skall anses vara ett vägande skäl, skall den ge betydelse både åt den tid under vilken skulden har amorterats villkorsenligt och hur länge indrivningen har pågått efter att skulden förföll till betalning. Domstolen skall fästa uppmärksamhet vid hur gäldenärens totala skuldsituation har utvecklats. För det första gäller det att fästa uppmärksamhet vid den tid som har förflutit sedan skuldsättningen skedde. Med tidpunkten när skuldsättningen skedde avses tidpunkten när största delen av skulderna uppstod. Även tidpunkten när gäldenären blev insolvent är viktig. Denna beaktas dock i första hand vid bedömningen av de övriga omständigheter som nämns i paragrafen, främst de åtgärder som gäldenären har vidtagit för betalningen av sina skulder samt gäldenärens övriga förhållanden. Däremot har det ingen betydelse om gäldenären tidigare har ansökt om skuldsanering eller när en eventuell tidigare ansökan har gjorts eller förkastats. Hindergrunderna betydelse kunde bli obetydlig om gäldenären skulle beviljas den förmån som skuldsanering innebär när det bara har förflutit en relativt kort tid efter att skulderna uppstod, t.ex. bara några år. Om det finns ett hinder för skuldsanering, borde

skuldsanering därför i allmänhet inte beviljas om skulderna är relativt nya, vilket innebär att det inte heller är länge sedan de förföll till betalning. Ju äldre skulderna är, desto starkare talar de allmänna skuldsaneringsmålsättningarna för att skuldsanering skall beviljas också när skuldsättningen i sig har varit klandervärd och desto mindre talar upprätthållandet av den allmänna betalningsmoralen för ett avslag. Om det klart framgår att det har gått en längre tid än några år sedan gäldenären skuldsatte sig och skuldproblemen uppstod, skall den tid som har förflutit från skuldsättningen betraktas som en omständighet som talar för att skuldsanering skall beviljas. I bestämmelsen förutsätts inte att samtliga de omständigheter som avses i den lika kraftigt skall tala för beviljande av skuldsanering. I praktiken kan detta innebära att det enbart med stöd av den tid som har förflutit från skuldsättningen kan finnas vägande skäl att omedelbart efter att lagändringen har trätt i kraft bevilja skuldsanering åt gäldenärer vilkas skuldsättning har berott på lågkonjunkturen i början av 1990-talet, om inte någon annan omständighet som avses i bestämmelsen starkt talar mot beviljandet av skuldsanering. Den tid som har förflutit sedan skuldsättningen skedde skall enligt lagförslaget 30 § 2 mom. även vara en omständighet som bland andra får beaktas när domstolen bestämmer betalningsprogrammets längd. På detta sätt försöker man nå ett skäligt, övergripande avgörande i fråga om gäldenärens betalningsskyldighet, så att uppmärksamhet också fästs vid verkningarna av en långvarig indrivning av skulden, särskilt när skuldsanering beviljas med stöd av 10 a §. Att betalningsprogrammet kan vara t.o.m. betydligt kortare än fem år särskilt för gäldenärer vilkas skuldsättning beror på lågkonjunkturen talar bl.a. den omständigheten, att om ett normallångt femårigt betalningsprogram fastställs för dessa gäldenärer, blir indrivningstiden för dem t.o.m. tre gånger så lång som för andra överskuldsatta vilkas skulder härstammar från samma tid, men för vilka ett betalningsprogram har fastställts redan

under den första tiden efter att lagen om skuldsanering för privatpersoner hade trätt i kraft.

För det andra skall bedömningen ta fasta på de åtgärder som gäldenären har vidtagit för att betala sina skulder. Trots att reformen syftar till att göra det lättare att få skuldsanering, syftar den samtidigt till att skuldsaneringen i så liten utsträckning som möjligt skall försvaga den allmänna betalningsmoralen. Därför skall gäldenären fortfarande ha en accentuerad skyldighet att sköta sina förpliktelser om skuldsättningen har varit klandervärd på det sätt som avses i 10 §.

Även om det belopp som gäldenären har betalat kan ha en viktig betydelse vid bedömningen av frågan, skall uppmärksamhet särskilt fästas vid frågan om gäldenären har gjort allt vad som har stått i hans eller hennes makt för att sköta sin ekonomi och sina skulder samt vilka särskilda åtgärder gäldenären eventuellt har vidtagit för att betala sina skulder. När det gäller det belopp som gäldenären frivilligt har betalt eller som har mätts ut av honom eller henne, är det orsak att fästa uppmärksamhet vid det belopp som faktiskt har influtit, inte vid om gäldenärens skulder totalt har minskat. Särskilt bland dem som ådrog sig skulder genom lågkonjunkturen är det vanligt att skuldbeloppet har ökat så att det är t.o.m. har flerdubblats, även om prestationer hela tiden har influtit från gäldenären. Vid bedömningen av gäldenärens åtgärder skall förutom frivilliga betalningar och intäkter från frivillig realisation av egendom även beaktas de prestationer som borgenärerna har fått genom att driva in sina fordringar genom utsökning och realisering av gäldenärens egendom. Det skall i allmänhet inte vara ett villkor för skuldsanering att en gäldenär som är föremål för indrivning genom utsökning dessutom frivilligt betalar på sina skulder, i synnerhet om gäldenären behöver de återstående inkomsterna för att trygga sin utkomst. Ju längre den tid är under vilken gäldenären har visat ansvar i skötseln av sina ekonomiska angelägenheter, desto tyngre är också de skäl som talar för att skuldsanering skall beviljas. Betydelse skall också ges åt den

omständigheten vilka åtgärder gäldenären har vidtagit för att nå frivillig förlikning med sina borgenärer.

Enligt paragrafen i lagförslaget skall vid prövningen av frågan också tas hänsyn till gäldenärens övriga förhållanden. Gäldenärens personliga förhållanden kan medföra att han eller hon de facto inte har haft möjlighet att sköta eller ens visa sin vilja att sköta betalningen av sina skulder. Det kan vara uppenbart att gäldenären på ett bestående sätt är oförmögen att återbetala sina skulder därför att han eller hon till följd av ålder, sjukdom eller av någon annan orsak saknar förvärvsmöjligheter. Genom att ta hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden försöker lagstiftaren särskilt se till att skuldsanering inte blir oåtkomlig ens för gäldenärer som helt saknar betalningsförmåga.

När frågan prövas, skall enligt paragrafen hänsyn också tas till skuldsaneringens betydelse för gäldenären och borgenären. Genom att nämna skuldsaneringens betydelse för gäldenären vill man särskilt betona skuldsaneringens målsättning att förebygga allvarliga individuella och sociala olägenheter till följd av övermäktiga skuldproblem.

Vid bedömningen av skuldsaneringens betydelse för borgenären skall hänsyn tas till hur stor borgenärens fordran är samt vilken betydelse beloppet har med tanke på borgenärens ekonomiska ställning. Likaså skall det ha betydelse hur mycket borgenären redan har fått betalt samt hur mycket borgenären skulle få om utsködningsåtgärderna för indrivning av borgenärens fordran skulle fortsätta samt hur mycket borgenären skulle få om gäldenären skulle beviljas skuldsanering. Att en borgenär med en obetydlig fordran motsätter sig gäldenärens skuldsaneringsansökan motiveras i allmänhet inte ett avslag. Å andra sidan kan borgenärens ekonomiska ställning vara ett argument mot att bevilja skuldsanering, om fordran har stor betydelse för borgenärens utkomst. I så fall gäller det dock att beakta bl.a. möjligheten att med stöd av lagens 31 a § förlänga betalningsprogrammets varaktighet till förmån för en privat borgenär.

Skuldsanering skall alltid beviljas utgående från en helhetsbedömning av situationen. Vid prövningen kan domstolen ge betydelse åt att hindergrunderna kan tyda på mycket olika grader av klandervärdhet i gäldenärens verksamhet. Om gäldenärens skulder beror på ett grovt brott eller gäldenären har vidtagit inkomst- och förmögenhetsarrangemang för att undvika återbetalning av sina skulder, måste det i allmänhet förutsättas att en längre tid har förflutit sedan skulderna uppstod än när det t.ex. är frågan om uppenbart lättsinnig skuldsättning. Ju större klandervärdhet skuldsaneringshindret visar hos gäldenären, desto viktigare är det att gäldenären redan länge har visat en tydlig strävan att sköta sina förpliktelser. Å andra sidan kan även gäldenärens personliga förhållanden i sådana fall tala för skuldsanering. Det penningbelopp som gäldenären har förpliktats att betala med anledning av ett brott kan t.ex. göra det avsevärt svårare för gäldenären att söka sig ut i arbetslivet. Att en person som har gjort sig skyldig till brott beviljas skuldsanering kan motiveras med att gäldenärens livssituation har förändrats och gäldenären har upplevt en social uppryckning. Att dessa omständigheter talar för skuldsanering framgår redan av lagens förarbeten (RP 183/1992 rd).

Skuldsanering kan med stöd av bestämmelsen komma i fråga också när gäldenären tidigare har beviljats skuldsanering. Gäldenärens betalningsprogram kan ha förordnats att förfalla eller gäldenären kan först ha fullgjort sin betalningsskyldighet och sedan ha skuldsatt sig på nytt eller blivit insolvent. Om betalningsprogrammet har förordnats att förfalla, kan domstolen vid prövningen av om det finns vägande skäl fästa uppmärksamhet vid orsakerna till att programmet har förordnats att förfalla. I praktiken har det funnits situationer i vilka försummelsen att iaktta betalningsprogrammet åtminstone delvis har berott på en godtagbar orsak, men gäldenären har inte motsatt sig borgenärens ansökan om att programmet skall förfalla eller uppgivit orsaker till sin försummelse. Detta kan ha berott på t.ex. oförstånd. Ny skuldsanering

kan enligt förslaget ibland beviljas t.o.m. snart efter att den förra skuldsaneringen har förfallit och det kan också finnas grunder att förkorta betalningsprogrammet. Har programmet däremot förfallit därför att gäldenären har visat en uppenbar likgiltighet till att iaktta programmet, kan vägande skäl att bevilja gäldenären skuldsanering finnas först efter en längre tid och särskilt de åtgärder som gäldenären har vidtagit för att betala sina skulder kan då tillmätas stor betydelse.

Om gäldenären har fullgjort den betalningsskyldighet som har ålagts honom genom skuldsanering och senare ansöker om ny skuldsanering, blir lagförslagets bestämmelse alltid tillämplig oberoende av skuldsättningsgrunden, för i allmänhet kan skuldsanering beviljas endast en gång. Även då är det skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid hur lång tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig samt gäldenärens förmåga och vilja att sköta sina skulder.

I vissa fall kan det vara alldeles uppenbart att det finns vägande skäl till skuldsanering med stöd av 10 a §. I så fall skall domstolarna och parterna fästa särskild uppmärksamhet vid ändamålsenlighetssynpunkter, så att utredningen av gäldenärens s.k. skuldsättningshistoria inte medför onödiga kostnader. När det t.ex. är frågan om gäldenärer som har skuldsatt sig till följd av lågkonjunkturen på 1990-talet kan det vara arbetsdrygt och kostsamt att skaffa fram utförliga utredningar om skulderna.

23 §. *Betalningsprogram.* Denna paragraf är den grundläggande bestämmelsen om vad betalningsprogrammet skall innehålla. Enligt den skall för gäldenären fastställas ett betalningsprogram som motsvarar hans eller hennes betalningsförmåga. I lagförslaget föreslås att till paragrafens 1 mom. skall fogas en hänvisning till lagförslagets 35 a §, som reglerar gäldenärens skyldighet att betala mer av sina skulder därför att förhållandena har förändrats (*tilläggsprestationsskyldighet*).

30 §. *Allmänt stadgande om betalningsprogrammet för vanliga skulder.* I lagförslaget föreslås ändring av bestämmelsen i 2 mom. om hur långt

betalningsprogrammet skall vara för vanliga skulder. Enligt den gällande bestämmelsen skall innehållet i skuldsaneringen och betalningsprogrammet i fråga om vanliga skulder bestämmas så att programmet är i kraft fem år. Betalningsprogrammet kan dock vara i kraft en kortare tid än fem år, om det är skäligt med hänsyn till gäldenärens förhållanden samt hur och i vilken utsträckning gäldenären har betalt sina skulder innan betalningsprogrammet fastställdes.

I praktiken har kortare än femåriga betalningsprogram i allmänhet kommit i fråga endast om ett femårigt betalningsprogram skulle ha varit exceptionellt tungt med hänsyn till gäldenärens förhållanden. Även i dessa fall har det i allmänhet förutsatts att gäldenären redan en lång tid har betalt på skulderna. Den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig har följaktligen givits betydelse bara om gäldenären under nämnda tid har klarat av att betala mer än en obetydlig del av sina skulder. När en gäldenär ansöker om skuldsanering, kan han eller hon dock redan länge ha varit föremål för indrivningsåtgärder. Utsökning för indrivning av fordringarna kan ha verkställts, men gäldenären har kanske haft låga inkomster och saknat tillgångar, varför bara mycket anspråkslösa betalningar eller inga betalningar alls har influtit.

Långvarig indrivning samt beaktande av gäldenärens förhållanden kan motivera att t.o.m. ett klart kortare än femårigt betalningsprogram kan anses skäligt, om gäldenärens betalningsförmåga uppenbarligen inte heller i framtiden kommer att vara avsevärt bättre. Skälighetssynpunkter kan tala för ett kortare betalningsprogram också när gäldenärens betalningsförmåga kan förbättras, om hänsyn tas till det totala belopp som redan har drivits in hos gäldenären samt den avkastning som betalningsprogrammet ger borgenärerna. Enligt lagförslaget skall betalningsprogrammets längd därför bestämmas så att domstolen utöver de omständigheter som nu nämns i bestämmelsen även beaktar den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig. Ett

kortare än femårigt betalningsprogrammet kan fastställas också när gäldenären till följd av bristande betalningsförmåga endast har förmått betala en obetydlig del av sina skulder samt när indrivningen inte har givit resultat därför att gäldenärens betalningsförmåga har varit svag. Frågan skall bedömas som helhet, varvid även gäldenärens förhållanden skall ges betydelse. I rättspraxis har man haft en återhållsam inställning till att förkorta betalningsprogrammen (HD 2001:113). Den föreslagna ändringen, som innebär att den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig skall få beaktas när domstolen bestämmer betalningsprogrammets längd, betyder att betalningsprogram som är kortare än fem år kan fastställas oftare än hittills.

35 a §. *Tilläggsprestationsskyldighet.* I paragrafen föreslås bestämmelser om gäldenärens skyldighet att betala mer av sina skulder än vad som har föreskrivits i betalningsprogrammet.

Tilläggsprestationsskyldigheten baserar sig på att gäldenärens betalningsförmåga under betalningsprogrammet kan visa sig vara väsentligt bättre än vad som förutsågs när betalningsprogrammet fastställdes. Gäldenärens inkomster kan öka avsevärt t.ex. för att han har fått arbete eller har bytt arbetsplats. Medan betalningsprogrammet varar kan gäldenären också få annan förmögenhet, t.ex. ett arv.

De gällande bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet ingår i 44 §, som gäller ändring av betalningsprogram, i paragrafens 2 mom. 2 och 3 punkter samt i 3 mom. Om de penningbelopp som tilläggsprestationsskyldigheten grundar sig på bestäms genom förordning. En gäldenär blir tilläggsprestationsskyldig om hans betalningsförmåga har förbättrats på grund av att hans inkomster har ökat eller oundgängliga kostnader till följd av en förändring i hans boendeförhållanden och boendekostnader har minskat med minst 610 euro under ett kalenderår. Jämförelseobjektet är de inkomster och boendeutgifter som betalningsprogrammet har räknat med för ifrågavarande kalenderår. Om det penningbelopp som föreskrivs i bestämmelsen överskrids, är gäldenären

skyldig att för betalning av sina skulder använda tre fjärdedelar av hela inkomstökningen och får själv behålla en fjärdedel. Gäldenären blir också tilläggsprestationsskyldig om han får ett arv, en gåva eller någon annan prestation av engångsnatur, vars belopp ensamt eller tillsammans med andra prestationer överstiger 1 000 euro. När det sammanlagda beloppet av dessa prestationer av engångskaraktär överstiger 1 000 euro, är gäldenären skyldig att betala hela beloppet till sina borgenärer.

I den allmänna motiveringen anges orsakerna till att i denna proposition föreslås att tilläggsprestationsskyldigheten skall bibehållas och bestämmelserna om denna skyldighet skall ändras.

Den allmänna bestämmelsen om tilläggsprestationsskyldighet ingår i den nya paragrafens 1 mom. Borgenärens rätt till tilläggsprestation skall fortfarande grunda sig enbart på inkomster och förmögenhet som gäldenären får under betalningsprogrammet. Inte heller dessa tillgångar är alla sådana att gäldenären med stöd av 5 § är skyldig att använda dem för betalning av sina skulder. Egendom som gäldenären ärver kan t.ex. omfatta sådana personliga föremål motsvarande ett skäligt behov som gäldenären får behålla för sig själv.

Skyldigheten att betala tilläggsprestationer utgår från den allmänna princip som iakttas vid skuldsanering och som föreskriver att den rätt som borgenärernas sinsemellan har till tillgångarna bestäms i proportion till storleken av varje borgenärs fordran. Undantag görs för förmånsberättigat underhållsbidrag till barn samt skuld som hänför sig till gäldenärens uppehälle (31 § 2 mom.). Om betalningsprogrammet har förlängts till förmån för en privat borgenär, får den privata borgenären rätt till tilläggsprestation också när gäldenärens betalningsförmåga förbättras under den tid med vilken betalningsprogrammet har förlängts till de privata borgenärernas förmån (31 a §). Andra vanliga borgenärer har däremot inte rätt till tilläggsprestation för denna tid.

Om gäldenären har behållit sin ägarbostad i skuldsaneringen, är det en mera invecklad

fråga hur tilläggsprestationerna skall delas mellan borgenärerna. För närvarande är det så, att om gäldenärens tillgångar ökar med en prestation av engångsnatur, kommer denna först de vanliga skulderna till godo, vilket medför att betalningsprogrammet för säkerhetsborgenärernas

vidkommande kommer att basera sig enbart på gäldenärens inkomster. När betalningsprogrammet för de vanliga skulderna har löpt ut, kommer även dessa prestationer säkerhetsborgenärerna till godo. Tilläggsprestationer som baserar sig på att gäldenärens inkomster har ökat kan däremot redan i ett tidigare skede komma säkerhetsborgenären till godo.

Om en gäldenär har bara säkerhetsskulder, kan tilläggsprestationerna medföra att betalningstidtabellen förkortas eller villkoren för säkerhetsskulden ändras. Ytterst kan ändringarna leda till att de ursprungliga betalningsvillkoren återinförs, men kapitalet som gäldenären skall betala ändras inte. Kapitalet bestäms av bostadens värde vid den tidpunkt när skuldsaneringen inleddes.

Om gäldenären inte bara har säkerhetsskulder utan också vanliga skulder, eller bara har vanliga skulder, används inte bara prestationer av engångsnatur utan även de ökade inkomsterna under de första fem åren av betalningsprogrammet enbart till betalning av gäldenärens vanliga skulder. Detta följer av det faktum, att om inkomstökningen hade varit känd redan när betalningsprogrammet gjordes, hade den ökat minimiavkastningen för de vanliga skulderna. När fem år har gått, kan de ökade inkomsterna delas mellan vanliga borgenärer och säkerhetsborgenärer i samma förhållande som gäldenärens betalningsmån enligt betalningsprogrammet delas mellan borgenärerna. Minimiavkastningen, som räknas enbart för en femårstid, ökar dock inte längre. I praktiken kan tilläggsprestationerna medföra att minimiavkastningen blir betald inom en kortare tid än det fastställda betalningsprogrammet omfattar. När betalningsprogrammet för vanliga skulder löper ut, kommer tilläggsprestationerna på ovan nämnt sätt säkerhetsborgenärerna till godo.

Gäldenären och borgenären kan givetvis alltid komma överens om huruvida

gäldenären är skyldig att betala mer av skulderna och hur omfattande denna skyldighet är. Om ingen överenskommelse nås, utformas bestämmelserna i betalningsprogrammet enligt ovan nämnda principer. I denna proposition föreslås inga ändringar av dessa principer.

Enligt gällande 44 § 3 mom. kan en borgenär som är berättigad till en betalningsandel som är mindre än ett genom förordning föreskrivet belopp lämnas utan betalning. Enligt förordningen är beloppet 17 euro. Lagförslaget i propositionen föreskriver ingen sådan nedre gräns och kan därför i vissa fall leda till oändamålsenligt små tilläggsprestationer. Fördelen är dock den att betalningsprogrammet redan i förväg kan bestämma varje borgenärs andel av den totala tilläggsprestationen. Detta förenklar väsentligt kalkyleringen av tilläggsprestationerna. De olägenheter som små tilläggsprestationer medför kan beaktas när betalningsprogrammet görs upp. I allmänhet är det ändamålsenligt att i betalningsprogrammet föreskriva att de tilläggsprestationer som kalenderårsvis understiger ett visst belopp, t.ex. 20 euro, skall betalas på en gång och först när betalningsprogrammet har löpt ut. För att detta skall vara möjligt måste utredaren eller den som annars gör upp betalningsprogrammet utforma programmets bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet så att denna struktur hos skulderna beaktas.

Under beredningen av lagförslaget har man övervägt om förfarandet i fråga om tilläggsprestationer kunde förenklas så, att när betalningsprogrammet fastställs skulle tilläggsprestationer bestämmas att betalas enbart till borgenärer som uttryckligen har yrkat det. Ett sådant tillvägagångssätt kunde minska antalet borgenärer till vilka gäldenären skall betala tilläggsprestation. I praktiken har det också förekommit att borgenärer inte har velat ta emot betalningar om beloppet är obetydligt. Att ta i bruk ett sådant förfarande har dock inte ansetts medföra tillräckliga fördelar, eftersom det är sannolikt att de flesta borgenärerna oberoende av storleken på sin fordran rutinmässigt kommer att framställa ett

yrkande om tilläggsprestation när de fyller i den blankett som de använder när de uttalar sig i ärendet. En borgenär kan alltid meddela att han avstår från sin rätt till tilläggsprestation om borgenären t.ex. anser att det arbete som tilläggsprestationen medför överstiger prestationens ekonomiska betydelse. Om avståendet sker innan betalningsprogrammet fastställs, kan det bestämmas att tilläggsprestationerna skall betalas till de övriga borgenärerna. Om avståendet sker under betalningsprogrammet, är det gäldenären som drar nytta av det, likaså om borgenären efter att betalningsprogrammet har gått ut inte framställer yrkanden i ett mål som gäller fastställande av tilläggsprestationer. Bestämmelserna om fastställelseförfarandet ingår i 61 a §.

Med gäldenärens och borgenärernas samtycke kan tilläggsprestationsskyldigheten, såsom betalningsprogrammet i övrigt, utformas på ett annat sätt än lagen föreskriver. Ibland kan det t.ex. vara känt att i gäldenärens inkomstnivå inte kan väntas förändringar som skulle göra gäldenären skyldig att betala mer av sina skulder. Att gäldenären är pensionerad eller står i beråd att bli det är en typisk sådan situation. I dessa fall är det ändamålsenligt för samtliga parter att i betalningsprogrammet redan i förväg bestäms att gäldenären inte är tilläggsprestationsskyldig för ökade inkomster. Bestämmelsen minskar gäldenärens behov att ta kontakt med skuldrådgivare för att få reda på om han eller hon eventuellt är skyldig att betala tilläggsprestationer och borgenärerna har inte heller någon orsak att följa upp situationen och skaffa uppgifter om gäldenärens inkomster. Den som gör upp betalningsprogrammet kan föreslå för borgenärerna att en bestämmelse som denna skall tas in i betalningsprogrammet. Om ingen av borgenärerna motsätter sig bestämmelsen, behöver i betalningsprogrammet inte alls tas in någon föreskrift om tilläggsprestationsskyldighet till följd av ökade inkomster. På motsvarande sätt kan man naturligtvis gå till väga även när det är frågan om prestationer av

engångsnatur, men det är uppenbart att detta bara i undantagsfall kommer i fråga, eftersom borgenärerna antagligen motsätter sig det.

I 2 mom. bestäms hur gäldenären blir tilläggsprestationsskyldig när han eller hon får motta en prestation av engångsnatur. Enligt bestämmelsen blir en gäldenär tilläggsprestationsskyldig när han eller hon får ett arv, en gåva eller någon annan prestation av engångsnatur. Enligt lagförslaget skall samtliga prestationer som gäldenären har fått under betalningsprogrammet adderas, så som enligt gällande lag. En ändring av rättsläget föreslås dock, eftersom gäldenären enligt lagförslaget skall vara skyldig att till borgenärerna betala endast den del av prestationerna varmed deras sammanlagda belopp överstiger 1 000 euro. Efter lagändringen skall gäldenären få räkna sig till godo t.ex. sådana mindre arv och gåvor som endast obetydligt skulle inverka på avkastningen till borgenärerna. Å andra sidan kan den omständigheten att samtliga tillgångar som överstiger 1 000 euro nu skall redovisas för borgenärerna ibland leda till betalning av t.o.m. mycket små belopp. Denna omständighet skall beaktas när betalningsprogrammet görs upp, så att i programmet föreskrivs att små belopp adderas och betalas som engångsprestationer till borgenärerna t.ex. när programmet löper ut.

För tydlighetens skull framgår av bestämmelsen att prestationer av engångskaraktär skall erläggas till borgenärerna bara när de förbättrar gäldenärens betalningsförmåga. På samma sätt som hittills skall tilläggsprestationsskyldighet inte uppstå om gäldenären har behövt medlen till sin oundgängliga utkomst (HD 2000:61).

När det gäller tilläggsprestationsskyldigheten är det avgörande inte om gäldenären får tillgångarna i sin besittning under betalningsprogrammet, utan tidpunkten när prestationens rättsgrund uppstår. Om t.ex. en arvlåtare avlider under betalningsprogrammet, uppstår tilläggsprestationsskyldighet för en gäldenär som är arvinge även om arvskiftet förrättas först efter att betalningsprogrammet har löpt

ut. Detta kan avsevärt förlänga den tid som tilläggsprestationer betalas, t.o.m. med tiotals år. Därför kan det vara nödvändigt att vidta andra betalningsarrangemang med borgenärerna eller att bestämma gäldenärens betalningsskyldighet till följd av arvet så, att gäldenären av sina inkomster till borgenärerna betalar ett belopp motsvarande arvets värde och själv behåller arvet, när det sedermera tillskiftas honom eller henne.

Andra prestationer av engångsnatur som avses i bestämmelsen är i allmänhet t.ex. försäkringsersättningar.

Försäkringsersättningar som är avsedda att ersätta personskada och som inte kan anses utgöra ersättning för förlust av förvärvsinkomster skall fortfarande inte beaktas. Detta motsvarar det rådande rättsläget (RP 180/1996 rd.). Tilläggsprestationsskyldighet mot borgenärerna uppstår följaktligen inte t.ex. om gäldenären får ersättning för sveda och värk, fel eller annat bestående eller för sjukvårdskostnader. Om ersättningen gäller förmögenhetsskada, kan situationen vara olika beroende på om det är frågan om ersättning för en skada som har riktat sig mot egendom som hör till gäldenärens bastrygghet eller inte.

Bestämmelsen i 3 mom. är i praktiken väsentlig med tanke på tilläggsprestationsskyldigheten, eftersom den gäller gäldenärens skyldighet att till följd av ökade inkomster betala mer av sina skulder. Enligt momentet blir gäldenären tilläggsprestationsskyldig om hans inkomster jämfört med de inkomster som har antecknats i betalningsprogrammet har ökat med minst 800 euro under kalenderåret. I lagförslaget föreslås denna höjda inkomstgräns, så att sedvanlig inkomstutveckling inte skall medföra tilläggsprestationsskyldighet. Om gäldenärens inkomster inte har ökat med mer än 800 euro jämfört med de inkomster som har antecknats i betalningsprogrammet, ökar inte betalningsskyldigheten. Att gäldenärens utgifter har minskat skall inte till någon del vara en grund som förpliktar gäldenären att betala mer av skulderna än vad som har bestämts i betalningsprogrammet.

Tidpunkten när inkomsten utbetalas till gäldenären är i allmänhet avgörande för

tilläggsprestationsskyldigheten. Löner och pensioner skall t.ex. betraktas som inkomst för den tidpunkt när de utbetalas. Systemet skall vara schematiskt så, att betalningstidpunkten skall vara avgörande för tilläggsprestationsskyldigheten även när det är frågan om inkomst som betalas retroaktivt till gäldenären, t.ex. pension eller arbetslöshetsersättning. Inkomsten skall betraktas som inkomst för det kalenderår under vilket gäldenären har fått inkomsten till sin disposition och skall beaktas vid uträkningen

av tilläggsprestationsskyldigheten för det år under vilket inkomsten förbättrar gäldenärens betalningsförmåga. I motsats till vad som föreslås i lagförslaget, har gäldenärens inkomst hittills åtminstone i vissa fall betraktats som inkomst för det år under vilket betalningsgrunden har uppstått. Om tidpunkten när inkomstgrunden uppstår vore avgörande, kunde utredningen av tilläggsprestationsskyldigheten försvåras avsevärt. Detta skulle bli fallet särskilt när inkomsten bestäms enligt någon annan grund än den tid som arbetet har tagit i anspråk, t.ex. när det är frågan om entreprenadarbete.

I utlåtandena över lagförslaget fäste man uppmärksamhet vid att en gäldenär kan vidta inkomstarrangemang som blir till nackdel för borgenärerna, t.ex. genom att komma överens med sin arbetsgivare om att lönefordringar som gäldenären har på arbetsgivaren betalas ut vid en senare tidpunkt. Arrangemangen kan betraktas som ett brott mot gäldenärens skyldighet att medverka och de kan leda till att betalningsprogrammet förfaller. Ett sådant hot kan anses tillräckligt för att gäldenären skall gå riktigt till väga.

En ändring av nuläget innebär också förslaget att tilläggsprestationens belopp skall beräknas på det belopp med vilket inkomstökningen överstiger 800 euro. Bestämmelsen kan oftare än de gällande bestämmelserna resultera i mycket små tilläggsprestationer, vilket måste förutses i betalningsprogrammet. Enligt lagförslaget skall gäldenären själv få behålla en tredjedel av det belopp med vilket ökningen överstiger 800 euro, när gäldenären enligt gällande lag får behålla en fjärdedel. Avsikten är att

sporra gäldenären att skaffa sig inkomster. En viktig ändring är att gäldenären inte skall vara skyldig att för betalning av sina skulder använda den del av en inkomstökning överstigande 800 euro som han eller hon nödvändigt behöver till utgifter för inkomstens förvärvande eller sina övriga utgifter. Bestämmelsen innebär att ökade utgifter påverkar de belopp som gäldenären skall betala som tilläggsprestationer till borgenärerna när den andel av inkomsten som gäldenären själv får behålla inte räcker till att täcka gäldenärens ökade utgifter. För dessa utgifter får gäldenären enligt lagförslaget behålla 800 euro ökat med en tredjedel av det belopp varmed inkomstökningen överstiger 800 euro. Granskningsperioden skall också nu vara kalenderåret, även om det under tidigare år har funnits en godtagbar utgift för vars betalning tilläggsinkomsten hade fått användas. I annat fall blir arbetsdryga och omständliga utredningar nödvändiga, vilket inte kan anses ändamålsenligt.

Med utgifter avses i bestämmelsen de oundgängliga utgifter som definieras i lagens 4 § samt i ovan nämnda förordning av justitieministeriet. Utgifterna har antecknats i betalningsprogrammet, men gäldenären skall ha rätt att använda sina ökade inkomster till betalning av ökade utgifter som gäldenären har drabbats av efter att betalningsprogrammet har fastställts och som inte har kunnat beaktas i betalningsprogrammet. Nödvändiga utgifter som avses i bestämmelsen är t.ex. utgifter som har vållats av höjda levnadskostnader eller ökad underhållsskyldighet samt kostnader för arbetsresor, till den del som dessa kostnader överstiger det belopp som har beaktats i betalningsprogrammet.

Oundgängliga kostnader kan också vara dagvårdskostnader för barn samt avgifter till arbetslöshetskassa eller fackförening, t.ex. när en gäldenär som har varit arbetslös får arbete medan betalningsprogrammet pågår. Om gäldenären t.ex. har bytt arbetsplats och därför har blivit tvungen att flytta till en annan ort, skall bland utgifterna beaktas både eventuella ökade boendekostnader och skäliga flyttningskostnader. Om gäldenärens i betalningsprogrammet antecknade

inkomster inte har täckt gäldenärens i betalningsprogrammet antecknade oundgängliga utgifter, skall gäldenären alltid ha rätt att först använda sina ökade inkomster till att täcka en sådan brist i sin betalningsmån.

Gäldenärens betalningsskyldighet vid skuldsanering påverkas bl.a. av om gäldenären är gift eller lever tillsammans med någon under äktenskapsliknande förhållanden. Betalningsprogrammet är dock personligt, oberoende av om makarna har ansökt om skuldsanering tillsammans eller om de har gemensamma skulder. Endast när det gäller säkerhetsskulder kan programmet vara gemensamt för flera gäldenärer. Om t.ex. den ena makens betalningsförmåga har förändrats efter att betalningsprogrammet har fastställts, påverkar detta inte den andra makens betalningsskyldighet och inte heller hans eller hennes tilläggsprestationsskyldighet. När det är frågan om äkta makar, fördelar betalningsprogrammet familjens oundgängliga utgifter mellan makarna i förhållande till deras inkomster. När tilläggsprestationerna räknas ut, gör man inte någon ny uppdelning, utan man utgår från gäldenärens andel av familjens utgifter sådan denna har fastställts i betalningsprogrammet. För ett schematiskt förfarande talar också ändamålsenlighetsskäl, vilket är ägnat att minska anledningar till missämja mellan gäldenären och borgenärerna. Annars än i fråga om tilläggsprestationsskyldigheten kan den andra makens betalningsförmåga påverka storleken av den andra makens betalningsskyldighet om det med stöd av 44 § blir aktuellt att minska gäldenärens betalningsskyldighet och gäldenärens betalningsmån därför kalkyleras på nytt.

Fördelen med de föreslagna bestämmelserna är att gäldenären blir tilläggsprestationsskyldig endast om hans eller hennes betalningsförmåga har förbättrats. De sporrar också gäldenärerna att skaffa sig tilläggsinkomster. Om gäldenärens inkomster t.ex. under något kalenderår är 3 500 euro högre än de inkomster som har antecknats i betalningsprogrammet, får gäldenären först behålla 800 euro och därefter en tredjedel av det belopp med vilket

ökningen överstiger 800 euro, dvs. en tredjedel av 2 700 euro, alltså 900 euro. Sammanlagt får gäldenären alltså behålla 1 700 euro, och skall betala 1 800 euro till borgenärerna. Den andel som skall betalas till borgenärerna kan minskas bara om gäldenärens oundgängliga utgifter under kalenderåret har ökat med mer än 1 700 euro. De ökade utgifterna täcks alltså i första hand med de tilläggsinkomster som gäldenären får behålla.

De föreslagna bestämmelserna kan i någon mån öka gäldenärens, borgenärernas och skuldrådgivarnas arbetsbörda. Denna eventuella ökning av arbetsbördan är sannolikt inte avsevärd och den kan minskas genom ändamålsenliga och lätt åtkomliga redovisningsblanketter. I praktiken har man även hittills vid uträkningen av tilläggsprestationsbeloppet kunnat beakta t.ex. kostnaderna för anskaffningen av inkomsterna och andra oundgängliga utgifter. Tilläggsprestationsskyldighet kommer också att bli aktuell relativt sällan och i allmänhet behöver någon detaljerad kalkyl över betalningsmånen inte göras. Detta följer redan av att ökade utgifter beaktas endast om såväl gäldenärens inkomster som utgifter har ökat med minst 800 euro från det belopp som har antecknats i betalningsprogrammet.

Av 4 mom. framgår att med inkomstökning avses ökning av nettoinkomsterna. Detta motsvarar gällande lag. Inkomsten minskas alltså med förskotts innehållningen eller den skatt som uppbärs genom förskottsuppbörd samt med lagstadgade arbetstagaravgifter som är förknippade med inkomsten. I gällande lag finns inga bestämmelser om hur skatteåterbäring och skatteskuld skall beaktas vid uträkning av tilläggsprestationer. Enligt lagförslaget skall skatteåterbäring eller skatteskuld beaktas som ökning eller minskning av inkomsterna. Detta beror på att dessa kan betraktas som poster som påverkar gäldenärens nettoinkomster. Enligt lagförslaget skall skatteåterbäringarna beaktas vid beräkningen av inkomsten för det år då återbäringen betalas ut till gäldenären. På motsvarande sätt skall skatteskulden beaktas som minskning av inkomsterna för det år då skulden skall betalas. Skatteskulden kan alltså påverka tilläggsprestationerna för

två år, om den skall betalas i två rater. Genom lagförslaget eftersträvas att skatteåterbäringar och skatteskulder skall beaktas vid kalkyleringen av tilläggsprestationsskyldighetens belopp för det år under vilket återbäringen eller skulden faktiskt påverkar gäldenärens betalningsförmåga. Har t.ex. gäldenärens nettoinkomster under kalenderåret ökat med 1 200 euro, men han också har en skatteskuld på 600 euro som förfaller till betalning i december samma år, blir han inte tilläggsprestationsskyldig, eftersom hans nettoinkomster ökar med mindre än 800 euro.

I 5 mom. finns bestämmelser om när tilläggsprestationerna skall erläggas. Enligt lagförslaget skall tilläggsprestationsskyldighet som grundar sig på prestation av engångsnatur fullgöras inom tre månader efter att gäldenären fick tillgångarna i sin besittning. Tidpunkten när tilläggsprestationen skall erläggas kan följaktligen infalla när betalningsprogrammet redan har löpt ut. Tilläggsprestationsskyldighet som baserar sig på ökade inkomster skall fullgöras inom tre månader efter kalenderårets utgång. Tilläggsprestationer som hänför sig till det år under vilket betalningsprogrammet löper ut skall dock betalas inom tre månader efter att betalningsprogrammet har löpt ut. I betalningsprogrammet kan dock också bestämmas någon annan betalningstid för gäldenären. Detta kan vara ändamålsenligt t.ex. när det till följd av att borgenärerna är många finns anledning att anta att prestationerna kommer att bli relativt små. En särskild orsak till undantag från tremånaderstiden kan t.ex. vara att gäldenären bedriver näringsverksamhet och att resultatet av verksamheten inte på ett tillförlitligt sätt kan utredas förrän bokföringen har slutförts. Enligt lagförslagets 36 § 12 punkt skall betalningsprogrammet innehålla bestämmelser om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet och hur sådan skyldighet skall fullgöras.

I 6 mom. bestäms hur tilläggsprestationsskyldighetens belopp skall fastställas. Enligt gällande lag skall borgenären ansöka om att

betalningsprogrammet skall ändras om borgenären inte når överenskommelse med gäldenären om tilläggsprestationens belopp eller om borgenären vill ha ett verkställbart avgörande om tilläggsprestationen. Efter betalningsprogrammets utgång har borgenären haft möjlighet att väcka talan för att få en verkställighetsgrund för tilläggsprestationsskyldigheten. Dock är det inte ändamålsenligt att det ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationsskyldighetens belopp behandlas i den ordning som föreskrivs för tvistemål. Därför föreslås i 6 mom. att domstolen på ansökan skall kunna fastställa tilläggsprestationens belopp. Domstolen skall alltså inte ändra betalningsprogrammet, utan fastställa det belopp som skall betalas till borgenären. Gäldenärens skyldighet att betala tilläggsprestationer uppstår vid den tidpunkt som avses i 5 mom. eller någon annan tidpunkt som avses i betalningsprogrammet och domstolen fastställer ingen betalningstidtabell för tilläggsprestationerna om inte gäldenären och borgenärerna särskilt kommer överens om saken. Eftersom det är frågan om en i lagens 40 § avsedd betalning som erläggs med stöd av betalningsprogrammet, bestäms inte heller någon ränta att betalas på tilläggsprestationerna. Dröjsmålsränta kan bestämmas att betalas endast när domstolen fastställer en tilläggsprestation i stället för att besluta att betalningsprogrammet skall förfalla (lagförslagets 42 § 5 mom.).

Procedurbestämmelserna ingår i lagförslagets 61 a §. Enligt paragrafen skall domstolen bereda också andra borgenärer än dem som har gjort ansökan möjlighet att framföra sina yrkanden i ärendet. Tilläggsprestationsskyldighetens belopp skall också få fastställas i ett ärende som gäller ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla. Om detta bestäms i lagförslagets 42 § 5 mom.

Enligt 7 mom. skall de penningbelopp som avses i 3 mom. justeras så som föreskrivs i lagen om folkpensionsindex. Beloppet av de inkomster som bestämmer tilläggsprestationsskyldigheten skall följaktligen öka i samma proportion som folkpensionernas belopp justeras med stöd av

nämnda lag. Beloppet skall meddelas genom beslut av justitieministeriet. Gäldenärens tilläggsprestationsskyldighet för vart och ett kalenderår skall alltid bestämmas på basis av detta justerade penningbelopp.

36 §. *Uppgifter som skall ingå i betalningsprogrammet.* I lagförslaget föreslås att paragrafens 12 punkt skall justeras. Enligt den gällande bestämmelsen skall av betalningsprogrammet tillräckligt specificerat framgå de åtgärder som gäldenären skall vidta om hans betalningsförmåga förbättras väsentligt. Detta innebär i praktiken att gäldenärens skyldighet att erlagga tilläggsprestationer skall antecknas i betalningsprogrammet.

Enligt lagförslaget skall i betalningsprogrammet tas in bestämmelser om grunderna för tilläggsprestationsskyldigheten samt hur skyldigheten skall fullgöras. Av betalningsprogrammet skall i detalj framgå de uppgifter på basis av vilka tilläggsprestationens belopp beräknas. I betalningsprogrammet skall också antecknas vilken andel av tilläggsprestationerna som tillhör vilken borgenär samt prestationens betalningstidpunkt. Enligt 35 a § skall tilläggsprestationer i allmänhet betalas under de tre första månaderna av påföljande kalenderår, men av ändamålsenlighetsskäl kan i betalningsprogrammet även anges någon annan betalningstidpunkt. I stället för årliga betalningar kan gäldenären åläggas att betala tilläggsprestationer understigande ett visst belopp, t.ex. 20 euro, först när tiden för betalningsprogrammet löper ut. I betalningsprogrammet kan också bestämmas vilka uppgifter om beräkningsgrunderna för tilläggsprestationer som gäldenären skall lämna borgenärerna i samband med att gäldenären erlägger tilläggsprestationerna. Om gäldenären inte åläggs någon tilläggsprestationsskyldighet, skall detta för tydlighetens skull uttryckligen framgå av betalningsprogrammet.

40 §. *Betalningsprogrammets rättsverkningar.* I lagförslaget föreslås att till paragrafen skall fogas en bestämmelse om att ränta till följd av försenad betalning inte löper på betalningar som har bestämts i betalningsprogrammet. En motsvarande

bestämmelse ingår nu i 42 § 2 mom., som reglerar följderna av försummelse att iaktta betalningsprogrammet i fråga om andra skulder än säkerhetsskulder. Genom att föreskriva att gäldenären inte blir skyldig att betala ränta ens på försenade betalningar har lagstiftaren velat trygga skuldsaneringens allmänna målsättning att ge gäldenären möjlighet att börja på nytt. Räntefriheten anknyter till det faktum att gäldenären inte blir fri från sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet bara för att tiden för betalningsprogrammet löper ut. Att gäldenären inte har förmått betala sina skulder enligt programmet har i allmänhet berott på att hans betalningsförmåga har försvagats. Räntefriheten garanterar att gäldenären även i dessa fall inom en rimlig tid kan göra sig slutligt fri från sin betalningsskyldighet. Bestämmelsen om räntefrihet gäller även den tilläggsprestationsskyldighet som föreskrivits i betalningsprogrammet samt betalningar som gäldenären har skjutit upp med stöd av lagförslaget 41 § 2 mom. Om gäldenären enligt betalningsprogrammet är skyldig att betala ränta, befriar bestämmelsen honom naturligtvis inte från denna skyldighet.

41 §. Iakttagande av betalningsprogrammet. Enligt gällande 41 § skall gäldenären erlägga sina betalningar enligt betalningsprogrammet till varje borgenär enligt den betalningstidtabell som anges i programmet. I lagförslaget föreslås att till paragrafen skall fogas ett 2 mom. om gäldenärens rätt att skjuta upp betalningar till borgenärerna.

Vid skuldsanering är utgångspunkten den att gäldenärens betalningsskyldighet dimensioneras så att den blir så permanent som möjligt och motsvarar gäldenärens uppskattade betalningsförmåga samt att betalningsskyldigheten mot borgenärerna inte ändras även om gäldenärens betalningsförmåga försämras efter att betalningsprogrammet har fastställts. Om den försämrade betalningsförmågan medför att gäldenären inte klarar av att iaktta betalningsprogrammet, blir han i praktiken tvungen att försumma sina betalningar. Eftersom försummelsen beror på en orsak som har anknytning till försämrade betalningsförmåga, kan

betalningsprogrammet inte förordnas att förfalla. Av 40 § 1 mom. framgår att till den del som gäldenären inte har fullgjort sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet kvarstår skyldigheten trots att programmets tillämpningstid har löpt ut.

Av lagens 42 § 1 och 2 mom. framgår, att om betalningsförsummelsen har varat längre än tre månader, kan borgenären ta till utsökning för att få sina betalningar indrivna. Borgenären kan också vidta åtgärder för realisering av panter och yrka att hela den avkastningen som betalningsprogrammet ger de vanliga skulderna skall drivas in.

I praktiken är det ganska sällsynt med tvångsexekution medan

betalningsprogrammet pågår. En gäldenär som till följd av sänkta inkomster eller ökade utgifter inte har kunnat iaktta sitt betalningsprogram, har i allmänhet kunnat överens med sina borgenärer om nya betalningstidtabeller eller nedsättning av de belopp som han eller hon skall betala. Det har dock ansetts behövligt att också i lagen ta in en bestämmelse om att gäldenären får skjuta upp sina betalningar till följd av en sådan tillfällig försvagning av sin betalningsförmåga. Att gäldenären inte separat behöver komma överens om betalningsuppskov med borgenärerna kan spara arbete och kostnader. Eftersom betalningsuppskovet föreslås vara kortvarigt, har det ringa betydelse för borgenärerna.

Enligt lagförslaget skall gäldenären ha möjlighet att under betalningsprogrammet skjuta upp betalningar motsvarande högst tre månaders betalningsskyldighet till en borgenär. Gäldenären kan utnyttja sin rätt att skjuta upp betalningar flera gånger under betalningsprogrammet, men de sammanlagda uppskjutna betalningarna får inte för någon borgenär överstiga ett belopp som motsvarar tre månaders betalningsskyldighet. Vilken som helst godtagbar orsak skall enligt lagförslaget ge gäldenären rätt att skjuta upp en betalning. Typiska orsaker är sjukdomskostnader eller minskade inkomster. Även någon tillfällig utgift, som reparation eller nyanskaffning av en hushållsmaskin, kan vara en godtagbar orsak. Uppskovsmöjligheten skall gälla samtliga

borgenärer, även säkerhetsborgenärerna. När det gäller säkerhetsskulder skall det också vara möjligt att skjuta upp amorteringar på kapitalet. Vid behov skall gäldenären ha möjlighet att skjuta upp sina betalningar till samtliga borgenärer, men skall inte behöva göra det, utan kan välja att t.ex. skjuta upp en betalning som räcker för att täcka en utgift som gäldenären har drabbats av. Att gäldenären skall ha en sådan rätt att välja samt att rätten att skjuta upp betalningar skall gälla samtliga borgenärer motiveras med att uppskovet är kortvarigt och att förfarandet inte får vara invecklat.

Uppskovet skall gå till så, att gäldenären informerar borgenären om uppskovet och orsaken till uppskovet. Eftersom gäldenären skall få skjuta upp sina betalningar till borgenären med ett belopp som får motsvara högst tre månaders betalningsskyldighet, räcker det att gäldenären meddelar av vilken orsak betalningen skjuts upp och någon annan utredning behövs inte. På begäran av borgenären skall gäldenären dock vara skyldig att lämna ytterligare uppgifter om orsaken till uppskovet. Denna skyldighet följer av gäldenärens allmänna skyldighet att lämna uppgifter vid skuldsanering (6 §). Om borgenären trots gäldenärens meddelande ändå ansöker om verkställighetsåtgärder, kan gäldenären motsätta sig dem och åberopa sitt meddelande.

Det betalningar som gäldenären har skjutit upp skall enligt bestämmelsen förfalla till betalning när betalningsprogrammets tillämpningstid löper ut. Gäldenären kan naturligtvis betala de uppskjutna raterna även tidigare. Enligt lagförslagets 40 § 1 mom. löper ingen dröjsmålsränta på de uppskjutna betalningarna. Har gäldenären i betalningsprogrammet ålagts att betala ränta, gäller räntebetalningsskyldigheten naturligtvis även betalningar som har skjutits upp med stöd av denna bestämmelse. Om gäldenären försummar att betala de rater vilkas betalning har skjutits upp, har borgenären rätt att med anledning av dröjsmålet yrka verkställighet med stöd av 42 § 1 och 2 mom. när tre månader har gått sedan betalningsprogrammet löpte ut. Om gäldenären efter att ha skjutit upp betalningar till en borgenär försummar att betala nästa

betalningsrat till borgenären, har borgenären med anledning av gäldenärens försummelse att betala denna rat rätt att ansöka om indrivning genom utsökning, om försummelsen har varat längre än tre månader och raten fortfarande är obetald (42 § 2 mom.). I så fall har borgenären enligt lagen rätt att driva in hela den avkastning som betalningsprogrammet skall ge denna borgenär, även de betalningar som gäldenären har skjutit upp.

Under beredningen av propositionen har lagberedarna övervägt huruvida gäldenären borde ha en ännu större rätt att skjuta upp sina betalningar. En rätt att skjuta upp betalningarna en längre tid än vad som föreslås i lagförslaget kunde vara motiverad t.ex. om gäldenärens underhållsskyldighet ökar eller gäldenären insjuknar. Om gäldenären skulle ha rätt att under en lång tid skjuta upp alla sina betalningar, kunde borgenärernas rätt till betalning enligt betalningsprogrammet äventyras oskäligt mycket. Därför har det ansetts bättre att gäldenärens betalningsskyldighet kan omprövas om hans betalningsförmåga försvagas så väsentligt att han under en lång tid inte klarar av att iaktta programmet.

42 §. *Påföljder av att betalningsprogrammet försummas och stadganden om hur betalningsprogrammet förfaller.* I lagförslaget föreslås att bestämmelsen i gällande 42 § 2 mom. om att ränta på grund av försening inte skall löpa på betalningar som har fastställts i betalningsprogrammet skall överföras till 40 § 1 mom. Därför föreslås i lagförslaget att bestämmelsen skall strykas ur 42 § 2 mom.

I paragrafens 5 mom. föreslås en bestämmelse om att domstolen på grund av försummad tilläggsprestationsskyldighet kan fastställa beloppet av tilläggsprestationen i stället för att bestämma att betalningsprogrammet förfaller. Därför föreslås i lagförslaget att gällande 5 och 6 mom. skall bli nya 6 och 7 mom.

Enligt gällande lag kan domstolen bestämma att ett betalningsprogram förfaller bl.a. om gäldenären utan godtagbar orsak väsentligen försummar att iaktta betalningsprogrammet. En typisk godtagbar orsak till försummelse är att gäldenärens oundgängliga utgifter har

ökat eller inkomster minskat. Väsentlighetskravet innebär att betalningsprogrammet kan bestämmas att förfalla främst när gäldenären har varit särskilt likgiltig att iaktta betalningsprogrammet. Det är frågan om en totalbedömning, varvid hänsyn skall tas till gäldenärens förhållanden som helhet, de försummade prestationernas belopp samt hur länge försummelsen har varat samt orsaken till den.

Gäldenären kan försumma att iaktta sitt betalningsprogram bl.a. genom att underlåta att fullgöra sin tilläggsprestationsskyldighet. I praktiken har försummelse att fullgöra tilläggsprestationsskyldighet varit en ganska vanlig grund för borgenärens ansökningar om att betalningsprogram skall förfalla. Att betalningsprogrammet förfaller för att tilläggsprestationsskyldigheten försummas kan dock vara oskäligt även om de försummade prestationernas belopp är stort eller gäldenären under en lång tid har försummat att betala dem. Det kan också vara svårt att under kalenderåret bedöma hur stor tilläggsprestationsskyldigheten är. För att kunna räkna ut den kan gäldenären behöva hjälp av en skuldrådgivare, som han kanske inte genast har fått tid hos. Att gäldenären har förbrukat sina ökade inkomster är inte nödvändigtvis ett bevis på uppenbar likgiltighet att iaktta betalningsprogrammet, fastän inkomsten inte skulle ha använts till nödvändiga utgifter som gäldenären har drabbats av. I praktiken är det också ganska vanligt att gäldenären vid kalenderårets slut inte har kvar tillgångar till ett belopp som skulle motsvara ökningen av hans nettoinkomster.

För att försummelsen av tilläggsprestationsskyldigheten inte skall leda till oskäliga påföljder, föreslås i förslaget att domstolen i stället för att bestämma att betalningsprogrammet skall förfalla skall fastställa beloppet av den tilläggsprestation som gäldenären skall betala till en borgenär som har framställt ett yrkande, om det måste anses oskäligt att bestämma att programmet förfaller med hänsyn till den avkastning som betalningsprogrammet ger borgenären, tilläggsprestationens storlek, orsaken till att gäldenären har försummat att iaktta

betalningsprogrammet samt övriga förhållanden. När det gäller den övriga betalningsskyldigheten behövs ingen motsvarande fastställelse, eftersom betalningsprogrammet i sig är en verkställighetsgrund.

Fastställelse av tilläggsprestationsskyldigheten med stöd av denna bestämmelse förutsätter alltså att det finns en sådan grund för att betalningsprogrammet skall förfalla som avses i 42 § 3 mom. I dessa fall kan dröjsmålsränta bestämmas att betala på tilläggsprestationerna, enligt vad som bestäms i räntelagen (633/1982). Dröjsmålsränta kan dömas att betalas först från den dag då domen meddelas, eftersom någon dröjsmålsränta före denna tidpunkt inte har löpt på den försenade tilläggsprestationen, enligt vad som bestäms i 40 §. Bestämmelserna om förfarandet och hörande av de övriga borgenärerna finns i 61 §.

Enligt bestämmelsen i denna paragraf skall skyldighet att betala tilläggsprestation få fastställas på en borgenärs ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla även om borgenären med stöd av 61 a § redan skulle ha förlorat sin rätt att yrka fastställande av tilläggsprestation. Ett sådant beslut genom vilken tilläggsprestationsskyldighet fastställs i stället för att betalningsprogrammet förfaller skall domstolen få fatta också medan betalningsprogrammet ännu pågår. Om de tilläggsprestationer som har försumrats inte har varit väsentliga, eller om det har funnits en godtagbar orsak till att gäldenären har försummat dem, kan domstolen inte bestämma tilläggsprestationsskyldighet i stället för att bestämma att betalningsprogrammet skall förfalla. I dessa fall kan borgenären få beloppet av sin tilläggsprestation fastställt endast genom att ansöka därom inom den tid som föreskrivs i 61 a §. Om domstolen medan betalningsprogrammet pågår fastställer tilläggsprestationsskyldighet i stället för att förordna att betalningsprogrammet skall förfalla, har borgenärerna naturligtvis rätt att med stöd av 61 a § yrka tilläggsprestationer efter att betalningsprogrammet har löpt ut, till den del

som skyldigheten att betala sådana inte har fastställts i det beslut som har fattats med anledning av en ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla.

Lagändringen innebär i praktiken att ett betalningsprogram kan förordnas att förfalla på den grunden att tilläggsprestationsskyldighet inte har fullgjorts enbart om försummelsen att betala tilläggsprestationer har varit särskilt grov. Betalningsprogrammet kan förordnas att förfalla t.ex. om gäldenärens inkomstnivå har stigit exceptionellt mycket och beloppet av de försummade tilläggsprestationerna är avsevärt, eller om gäldenären har hemlighållit ett arv, med vilket han hade kunnat betala hela skulden eller största delen av den. Å andra sidan kan det vara oskäligt att betalningsprogrammet förfaller om gäldenären annars samvetsgrant har iakttagit betalningsprogrammet och tilläggsprestationernas belopp inte är särskilt högt. Enligt lagförslaget skall domstolen dessutom fästa uppmärksamhet vid hur stor betalning för hela sin fordran som borgenären skulle få om tilläggsprestationsskyldighet fastställs. Ju större andel av avkastningen som borgenären borde ha fått genom tilläggsprestationen, desto större betydelse har gäldenärens försummelse. Vid bedömningen skall uppmärksamhet också fästas vid orsaken till gäldenärens försummelse samt övriga förhållanden. Även om försummelsen har varit avsevärd, kan den snarare ha berott på dålig ekonomisk planering eller obetänksamhet än uppenbar likgiltighet att iaktta programmet.

Att tilläggsprestationsskyldighet fastställs i stället för att programmet förordnas att förfalla blir i praktiken aktuellt på yrkande av gäldenären. Även en borgenär kan naturligtvis i andra hand yrka att tilläggsprestationsskyldighet skall fastställas, om domstolen anser att det är oskäligt att betalningsprogrammet förfaller. Om gäldenären motsätter sig ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla, hör det till domstolen processledningsuppgift att föra fram möjligheten att bestämma att tilläggsprestationsskyldighet fastställs i stället. I så fall skall domstolen också ge

sökanden möjlighet att komma med utredning om tilläggsprestationernas belopp och att yrka ränta på prestationerna.

44 §. *Ändring av betalningsprogrammet.* I lagförslaget föreslås justering av paragrafens bestämmelser om att betalningsprogrammet kan ändras när gäldenärens betalningsförmåga har försämrats. De bestämmelser

som tilläggsprestationsskyldighet som ingår i paragrafens 2 och 3 mom. ingår till stora delar i justerad form i nya 35 a §. Dessutom föreslås att den numrerade förteckningen i 1 mom. över de grunder på vilka betalningsprogrammet kan ändras skall göras tydligare genom att bestämmelsen i 2 mom. 1 punkten sammanslås med bestämmelsen i 1 mom. 1 punkten.

Enligt gällande 44 § kan betalningsprogrammet ändras t.ex. när gäldenärens betalningsförmåga efter att betalningsprogrammet har fastställts har förändrats väsentligt. I 2 mom. 1 punkten anges när gäldenärens betalningsförmåga kan anses ha förändrats väsentligt. Förändringen av betalningsförmågan kan anses väsentlig endast om gäldenärens betalningsförmåga under en lång tid har försämrats så att det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären uppfyller sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet. Följaktligen kan betalningsprogrammet ändras endast om förändrade förhållanden medför att den betalningsskyldighet som inte har fullgjorts enligt betalningsprogrammet är oskälig med hänsyn till gäldenärens förhållanden. Om försämringen av gäldenärens betalningsförmåga inte är så stor som avses i lagrummet, kan de belopp som enligt betalningsprogrammet skall betalas till borgenärerna inte minskas.

Om betalningsprogrammet inte kan ändras, kan gäldenären ibland bli tvungen att för betalning av sina skulder använda en betydligt längre tid än betalningsprogrammets tillämpningstid, även om försämringen av betalningsförmågan inte är långvarig på det sätt som föreskrivs i bestämmelsen. Detta kan äventyra skuldsaneringens syfte att garantera gäldenären möjlighet att inom en skälig tid få ordning på sin ekonomi. Därför sänker

propositionen i viss mån tröskeln för att minska gäldenärens betalningsskyldighet. Enligt lagförslaget kan betalningsskyldigheten ändras om gäldenärens betalningsförmåga har försämrats så att det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet, när hänsyn särskilt tas till den tid som behövs för att gäldenären skall kunna fullgöra sin betalningsskyldighet under de ändrade förhållandena. Om gäldenärens betalningsskyldighet till följd av försvagad betalningsförmåga till stor del inte skulle bli fullgjord innan betalningsprogrammet löper ut och det även därefter uppenbarligen skulle ta en avsevärt lång tid för gäldenären att fullgöra betalningsskyldigheten, skall betalningsprogrammet få ändras. Att t.ex. gäldenärens underhållsskyldighet har ökat samt flera enskilda små förändringar kan tillsammans medföra att gäldenären inte rimligen kan förutsättas fullgöra sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet. Skulle försämringen av betalningsförmågan senare visa sig vara mindre än väntat, tryggar betalningsprogrammets bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet borgenärens rätt.

Ju längre tid av betalningsprogrammet som återstår, desto större skäl finns det att göra ett helt nytt betalningsprogram med nya kalkyler av betalningsmån och betalningstidtabeller. Om betalningsskyldighetens skälighet bedöms i programmets slutskede, är det inte längre behövligt att göra ett nytt program, utan det räcker att man fastställer beloppet av den skuld som gäldenären fortfarande anses vara skyldig att betala. Om försämringen av gäldenärens betalningsförmåga är obetydlig, skall ändring av betalningsprogrammet fortfarande inte vara möjlig. En kortare arbetslöshetsperiod eller liten minskning av inkomsterna är följaktligen inte i sig en tillräcklig orsak att minska gäldenärens betalningsskyldighet. I praktiken kan en ändring av betalningsprogrammet i allmänhet inte komma i fråga i början av betalningsprogrammet, även om bestämmelsen i lagförslaget inte längre

uttryckligen förutsätter att försämringen av betalningsförmågan är långvarig.

Om gäldenären trots försämringen av betalningsförmågan kan fullgöra sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet inom en relativt kort tid, t.ex. inom ett år efter att betalningsprogrammet har löpt ut, skall en ändring av betalningsprogrammet i allmänhet inte vara möjlig. Även om förhållandet mellan den återstående betalningsskyldigheten och betalningsförmågan är av väsentlig betydelse, kommer en ändring av betalningsprogrammet i allmänhet inte i fråga om den återstående betalningsskyldigheten är anspråkslös. I undantagsfall kan det även i dessa fall vara möjligt att ändra betalningsprogrammet, om gäldenären inte alls har någon betalningsmån och situationen är permanent. Vid bedömningen av gäldenärens betalningsförmåga och betalningsskyldighetens varaktighet skall gäldenärens oundgängliga utgifter beaktas till de belopp som bestäms i justitieministeriets förordning, inte till de belopp som utgifterna har antecknats i betalningsprogrammet.

Grunderna för ändring av betalningsprogrammet i paragrafens 1 mom. 2—4 punkter har inte ändrats i propositionen. I lagförslaget föreslås att den nuvarande bestämmelse i paragrafens 3 mom. skall slopas som föreskriver att betalningsprogrammets tillämpningstid kan förlängas med en tid som motsvarar den under vilken gäldenärens betalningsförmåga har förbättrats, eftersom bestämmelsen är onödig och vållar oklarhet. Betalningsprogrammet jämte den skyldighet att medverka som är förknippad med programmet fortsätter inte fastän gäldenären ännu när programmets tillämpningstid löper ut har kvar betalningsskyldighet som baserar sig på programmet. Gäldenären blir inte heller tilläggsprestationsskyldig med anledning av tillgångar eller inkomster som han får efter att programmets tillämpningstid har löpt ut.

49 §. *Behandlingsordningen och behörig domstol.* I lagförslaget föreslås att bestämmelserna i 4 mom. om domstolens

territoriella behörighet skall ändras. Enligt lagförslaget skall domstolen på ansökan kunna fastställa beloppet av tilläggsprestationen till borgenären. Bestämmelsen om domstolens behörighet kompletteras till att också gälla ärenden som berör fastställande av tilläggsprestationsskyldighet. Samtidigt föreslås att ordalydelsen skall ändras så, att bestämmelsen i stället för att hänvisa till ärenden som gäller skuldsanering skall hänvisa till beslut om fastställande av betalningsprogram, så att bestämmelsens ordalydelse exaktare motsvarar dess innehåll.

50 §. *Ansökan om skuldsanering.* I lagförslaget föreslås att paragrafens 3 mom. skall ändras. Enligt den gällande bestämmelsen får en ansökan om skuldsanering inte tas till prövning om gäldenären är i konkurs. Enligt konkursstadgan avslutas en konkurs när konkursdomen meddelas. Detta sker i allmänhet ca ett halvt år efter att konkursen har inletts. Nu föreslås en förkortning av denna tid.

Enligt lagförslaget skall gäldenären få ansöka om skuldsanering när konkursboförteckningen i konkursen har fastställts. Enligt gällande lag skall boförteckningen göras upp till borgenärsförhöret, som hålls inom en månad efter att konkursen har inletts. Om förteckningen inte har blivit färdig i tid, kan borgenärsförhöret skjutas upp. Vid borgenärsförhöret får man tillräcklig klarhet om vilka av gäldenärens tillgångar som omfattas av konkursverkställigheten och konkursen medför inget hinder att behandla gäldenärens skuldsaneringsansökan. Vid beredningen av propositionen har hänsyn tagits till att en arbetsgrupp för revidering av konkurslagstiftningen i sitt betänkande (Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2/2002) har föreslagit att konkursen skall vara avslutad först när slutredovisning har givits. Beroende på fallet kan slutredovisningen bli fastställd först flera år efter att konkursen har inletts. Enligt förslaget till konkurslag skall boförteckningen göras upp inom två månader efter att konkursen har inletts. Denna tid kan domstolen i vissa fall förlänga. Förslaget till

de ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner kan till denna del genomföras oberoende av hur snabbt konkurslagstiftningen revideras och vilket innehåll den får.

61 §. *Ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla eller ändras.* I lagförslaget föreslås att till 3 mom. skall fogas procedurbestämmelser för det fall att borgenären har ansökt om att betalningsprogrammet skall förfalla, men det med stöd av lagförslagets 42 § 5 mom. blir aktuellt att bestämma tilläggsprestationsskyldighet för gäldenären i stället för att förordna att betalningsprogrammet skall förfalla. När en borgenär ansöker om att betalningsprogrammet skall förfalla är det i allmänhet inte nödvändigt att höra de övriga borgenärerna. I detta föreslås en ändring, så att samtliga borgenärs yrkanden om tilläggsprestationsskyldighet kan behandlas på en gång.

I ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationsskyldighet, skall enligt lagförslagets 61 a § de borgenärer som enligt betalningsprogrammet har rätt till tilläggsprestation ges tillfälle att framställa sina yrkanden. Också när ett yrkande har framställts om att betalningsprogrammet skall förfalla men det i stället kan bli aktuellt att fastställa tilläggsprestationsskyldighet för gäldenären, skall domstolen enligt lagförslaget ge de övriga borgenärerna tillfälle att framställa sina yrkanden. Genom att yrkandena behandlas på en gång kan man se till att tilläggsprestationerna till alla de borgenärer som har yrkat sådana kalkyleras enligt samma grunder.

De övriga borgenärerna behöver höras om gäldenären har motsatt sig en ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla och fört fram omständigheter som kunde motivera att tilläggsprestationsskyldighet fastställs i stället. I praktiken räcker det att borgenären meddelar att han yrkar tilläggsprestation och tilläggsprestationens belopp behöver inte preciseras. På yrkande av borgenären skall domstolen för varje borgenär som har yrkat det fastställa beloppet av borgenärens betalningsprogramenliga andel av tilläggsprestationernas sammanlagda belopp.

De andelar som skulle tillfalla borgenärer som inte har framställt något yrkande i saken kommer gäldenären till godo.

De övriga borgenärerna skall höras oberoende av om borgenärens ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla har gjorts under programmet eller därefter.

61 a §. *Ansökan om fastställande av tilläggsprestationer.* I lagförslaget föreslås bestämmelser om förfarandet i ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationsbeloppen. De materiella bestämmelserna ingår i lagförslagets 35 a §. Lagförslaget utgår fortfarande från att en gäldenär är skyldig att självant betala tilläggsprestationer och lämna borgenärerna uppgifter om grunderna för beräkningen av tilläggsprestationer. I samtliga fall kan gäldenären själv tillställa borgenärerna tillräckliga och korrekta uppgifter om grunder för tilläggsprestationsskyldigheten och genom att göra så se till att det efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut inte längre finns behov att framställa yrkanden om tilläggsprestationer. Bestämmelser om borgenärens ansökan behövs för det fall att gäldenären inte förfar på detta sätt. Ibland kan gäldenären och borgenären också vara av olika åsikt om tilläggsprestationens belopp.

Under beredningen av denna proposition har det funnits flera alternativ till hur tilläggsprestationernas belopp i dessa fall kunde fastställas. Det vore t.ex. möjligt att fastställa beloppet av tilläggsprestationen alltid när en grund för tilläggsprestationsskyldighet har uppstått. Detta skulle innebära att tilläggsprestationer som grundar sig på gäldenärens inkomster kunde fastställas efter kalenderårets utgång. Alternativet kunde medföra att flera olika fastställelseansökningar skulle komma till behandling under betalningsprogrammets gång. Det kan dock förutses att meningsskiljaktigheterna om tilläggsprestationernas belopp skulle gälla ganska låga ekonomiska värden och borgenärernas fördel talar inte heller annars i större utsträckning för att det måste vara möjligt att få tilläggsprestationer fastställda medan betalningsprogrammet varar. Inte heller med tanke på domstolarnas arbete är

alternativet önskvärt. Om gäldenären väsentligen försummar sin tilläggsprestationsskyldighet, skyddas borgenären av möjligheten att yrka att betalningsprogrammet skall förfalla och i det förfarandet få ett beslut om sin tilläggsprestationsskyldighet även när programmet inte förordnas att förfalla. Av dessa orsaker föreslås i 1 mom. att en ansökan om fastställelse av tilläggsprestationsskyldigheten skall få göras först när betalningsprogrammet har löpt ut. Det måste anses vara ett missförhållande i den nuvarande regleringen att yrkanden om tilläggsprestationer kan framställas ännu en mycket lång tid efter att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut. Förslaget syftar till att borgenärerna skall göra sina ansökningar om fastställande av tilläggsprestationer så snart som möjligt efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Därför är utgångspunkten den, att borgenärens ansökan skall göras utan obefogat dröjsmål efter att tiden för betalningsprogrammet har gått ut. Fristen gäller de fall i vilka grunden för tilläggsprestationsskyldigheten har kommit till borgenärens kännedom medan betalningsprogrammet pågick. Dock är det så, att en borgenär när betalningsprogrammet löper ut inte nödvändigtvis vet att det finns omständigheter som kan medföra tilläggsprestationsskyldighet. I så fall skall borgenären ha rätt att göra sin ansökan senare, men dock utan dröjsmål efter att borgenären har fått kännedom om en grund på vilken tilläggsprestationsskyldighet kan yrkas. En senare ansökan kan vara motiverad t.ex. när en borgenär vid tiden för betalningsprogrammets utgång inte känner till vilka inkomster gäldenären har haft under det sista året av betalningsprogrammet eller borgenären först efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut får veta att gäldenären har fått ett arv som utgör grund för tilläggsprestationsskyldighet.

Lagförslaget försöker bidra till att en borgenär skall kunna framställa sina yrkanden om tilläggsprestationer på en gång efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut. I detta syfte bildar bestämmelserna i 61 a § och 7 § 3 mom. en helhet. Om

gäldenären inte på eget initiativ tillställer borgenären en redogörelse över omständigheter som utgör grund för tilläggsprestationsskyldighet, kan borgenären enligt lagförslaget 7 § 3 mom. begära att gäldenären lämna en sådan redogörelse. Gäldenären är skyldig att lämna redogörelsen om begäran har framställts inom tre månader efter att tiden för betalningsprogrammet löpt ut. En borgenär kan begära att få redogörelsen också tidigare, t.ex. årligen, men en eventuell ansökan i syfte att få de försummade prestationerna betalda till sig kan borgenären göra först efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut. För att högre grad få gäldenärerna att faktiskt lämna redogörelsen föreslås i lagförslaget 62 § att i ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationer skall gäldenären vara skyldig att ersätta borgenären för de kostnader som har vållats av att gäldenären har försummat att ge borgenären redogörelsen eller har givit en felaktig eller vilseledande redogörelse.

När borgenären av gäldenären har fått eller t.ex. av skattemyndigheterna har skaffat uppgifter om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet, är det i allmänhet inte någon krävande uppgift att göra ansökan, eftersom grunderna för tilläggsprestationsskyldigheten är mycket entydiga. Vid bedömningen av frågan om borgenären har gjort ansökan utan oskäligt dröjsmål efter att han eller hon har fått kännedom om grunden, kan man därför utgå från att ansökan skall göras inom en tämligen kort tid. Lagen har inga bestämmelser som skulle förplikta en borgenär att vidta åtgärder för att få utredning om grunderna för ansökan av någon annan än gäldenären själv. Följaktligen kan borgenären ännu en lång tid efter att betalningsprogrammet har löpt ut utan att förlora sin rätt att göra ansökan begära uppgifter om gäldenärens inkomster av skattemyndigheten. När borgenären väl har fått uppgifterna, får han eller hon inte dröja med sin ansökan. Om borgenären och gäldenären sedan borgenären har fått kännedom om en grund för tilläggsprestationsskyldighet för förhandlingar i avsikt att komma överens om tilläggsprestationsskyldigheten, kan dröjsmål

som beror på förhandlingarna anses befogade.

En ansökan om fastställande av tilläggsprestationer skall alltid göras inom två år efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut. Om ansökan görs senare än så, lämnas den utan prövning oberoende av när borgenären har fått kännedom om grunden för tilläggsprestationsskyldighet. Om gäldenären och borgenären har ingått ett avtal om tilläggsprestationen, kan borgenären naturligtvis oberoende av den frist som föreskrivs i denna bestämmelse väcka fordringstalan med stöd av avtalet.

Under beredningen av propositionen har man också diskuterat ett sådant alternativ att borgenären för att behålla sin rätt till tilläggsprestation skulle vara skyldig att påminna gäldenären om tilläggsprestationsskyldigheten. I flera av de utlåtanden som gavs om förslaget ansågs detta leda till att borgenärerna skulle sända påminnelsen rutinmässigt och alltid, vilket skulle medföra onödigt arbete för borgenärerna, gäldenären och skuldrådgivarna. I stället för påminnelsen har lagberedarna vid den fortsatta beredningen av lagförslaget stannat för alternativet att lagförslaget målsättning, att tilläggsprestationsskyldigheten skall klarläggas så snabbt som möjligt efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut, kan främjas genom att gäldenärens redogörelseskyldighet förstärks med ansvar för kostnader, så som föreslås i 62 §.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om domstolens skyldighet att höra övriga parter när en borgenär ansöker om fastställande av tilläggsprestationer. Gäldenären skall naturligtvis ges tillfälle att yttra sig om en ansökan av en borgenär. Även om fastställandet av tilläggsprestationer påminner om ett vanligt fordringsmål, har man vid beredningen av propositionen ansett det viktigt att tilläggsprestationer fastställs på samma gång för samtliga borgenärer som har rätt till sådana prestationer. Detta är ändamålsenligt för att minska domstolarnas och parternas arbete. Samtidigt försöker man se till att avkastningen till varje borgenär som har rätt till en tilläggsprestation fastställs

enligt samma grunder. Av dessa orsaker skall domstolen på ansökan av en borgenär ge de borgenärer som saken gäller tillfälle att framställa sina yrkanden. Saken gäller de borgenärer som enligt betalningsprogrammet har rätt till tilläggsprestationer. Följaktligen är det inte behövligt att höra andra än säkerhetsborgenärer, om grunden för tilläggsprestationen har uppstått efter att betalningsprogrammet för vanliga borgenärer har löpt ut, och inte heller borgenärer som redan i betalningsprogrammet har avstått från sin rätt till tilläggsprestation.

När borgenärens ansökan behandlas, kan det framgå att bara en del av borgenärerna har rätt till tilläggsprestationer. Detta kan bero på att någon av borgenärerna redan tidigare har fått kännedom om tilläggsprestationsgrunden, men inte utan oskäligt dröjsmål har ansökt om att tilläggsprestation skall fastställas. Om en sådan borgenär framställer ett yrkande om tilläggsprestation i samband med att domstolen behandlar en annan borgenärs ansökan, kan yrkandet avslås om gäldenären motsätter sig det. Om någon av borgenärerna underlåter att framställa något yrkande eller yrkandet förkastas, får gäldenären behålla den andel av tilläggsprestationernas sammanlagda belopp som skulle ha tillhört denna borgenär.

I ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationer kan en utredare inte förordnas för kalkylering av tilläggsprestationer eller delgivning av meddelanden. Redan kostnadsskäl talar emot det och inte heller annars finns det orsak till ett sådant förordnande, eftersom något nytt betalningsprogram inte görs och grunderna för hur penningbeloppet fördelas mellan borgenärerna framgår av betalningsprogrammet.

Det förfarande som avses i bestämmelsen gäller naturligtvis inte situationer i vilka gäldenären och borgenären har ett avtal om tilläggsprestationer. Om gäldenären försummar att iaktta avtalet, kan borgenären väcka talan för att med stöd av avtalet skaffa sig en verkställighetsgrund och gäldenären döms att betala tilläggsprestation enbart till den borgenär som har framställt yrkandet.

Enligt 3 mom. skall det också vara möjligt att

fastställa tilläggsprestationer på ansökan av gäldenären. I praktiken kan en ansökan av gäldenären bli aktuell i vissa exceptionella situationer när borgenären är passiv och gäldenären har ett särskilt behov att snabbt få beloppet av sin betalningsskyldighet klarlagd och fastställd. Inte heller gäldenären kan göra en ansökan förrän efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut. När en gäldenär har gjort ansökan, skall domstolen om ansökan höra de borgenärer som enligt betalningsprogrammet kan ha rätt till tilläggsprestationer.

62 §. *Rättegångskostnader.* I lagförslaget föreslås att till paragrafen skall fogas en bestämmelse om att gäldenären i ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationer i vissa fall skall vara skyldig att ersätta borgenärens kostnader i ärendet.

Enligt 7 § 3 mom. skall gäldenären på begäran av en borgenär vara skyldig att ge borgenären en redogörelse om omständigheter som utgör grund för tilläggsprestationsskyldighet. En sådan skyldighet skall gäldenären ha både under betalningsprogrammet och när begäran fastställs inom tre månader efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut. Enligt lagförslagets 61 a § skall en borgenär göra en ansökan om fastställande av tilläggsprestationer utan obefogat dröjsmål efter att tiden för betalningsprogrammet har löpt ut eller borgenären har fått kännedom om att det finns grund för en sådan ansökan. Om gäldenären försummar sin skyldighet att lämna redogörelsen, kan borgenären sällan framställa ett yrkande om tilläggsprestation för hela den tid som betalningsprogrammet omfattar och kan senare bli tvungen att göra en ny ansökan. Borgenären kan också t.ex. bli tvungen att skaffa uppgifter om gäldenärens inkomster av skattemyndigheterna. I dessa fall kan borgenären vållas kostnader som det inte kan anses motiverat att borgenären får svara för, eftersom de har uppstått till följd av gäldenärens försummelse. Genom att göra gäldenären ansvarig för dessa kostnader kan man bidra till att tilläggsprestationernas slutliga belopp klarläggs så snart som möjligt efter att betalningsprogrammet har löpt ut.

Därför föreslå i propositionen att till paragrafen skall fogas en bestämmelse om att gäldenären i ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationer skall kunna förpliktas att ersätta en borgenär för de kostnader som borgenären har vållats genom att gäldenären har försummat att lämna en sådan redogörelse som föreskrivs i 7 § 3 mom. Gäldenären skall ha ansvar för kostnaderna både när han eller hon överhuvudtaget inte har lämnat någon redogörelse och när redogörelsen har varit felaktig eller vilseledande.

För att ersättningsskyldighet skall uppstå, måste det finnas ett kausalsamband mellan gäldenärens försummelse och de kostnader som borgenären har vållats. Gäldenären kan alltså vara skyldig att ersätta de kostnader som borgenären har vållats t.ex. genom att borgenären till följd av gäldenärens försummelse har blivit tvungen att göra ytterligare en ansökan om betalning av tilläggsprestationer. Ersättningsskyldighet kan komma i fråga även när gäldenären trots begäran inte ger borgenären en sakenlig redogörelse och borgenären vållas kostnader genom att han eller hon själv får skaffa uppgifterna. Ersättningsskyldighet får enligt lagförslaget åläggas endast i ett ärende som gäller fastställande av tilläggsprestationer och en borgenär skall inte ha rätt att separat framställa ett yrkande om sådan ersättning.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser. I 1 mom. föreskrivs på sedvanligt sätt när lagen träder i kraft. Lagen föreslås träda i kraft så snabbt som möjligt efter att den har antagits och stadfästs.

Enligt 2 mom. skall de nya bestämmelserna tillämpas på samtliga ärenden som är anhängiga hos tingsrätterna, dock inte de ärenden i vilka domstolen redan har meddelat när avgörandet kommer att ges. Fullföljdsdomstolarna skall tillämpa de bestämmelser som gällde när lagen trädde i kraft, om ärendet har avgjorts av en lägre domstol innan lagen har trätt i kraft. Om ärendet återförvisas till tingsrätten, skall huvudregeln även då vara att de tidigare gällande bestämmelserna tillämpas. Ett undantag föreslås dock för lagförslaget 10 a §, som efter att lagen har trätt i kraft skall tillämpas när domstolen i ett återförvisat

ärende överväger om skuldsanering skall beviljas eller inte. En gäldenär skall alltså inte bli tvungen att göra en ny ansökan om skuldsanering för att få återropa denna nya bestämmelse.

Bestämmelsen gäller också när det är frågan om att ett betalningsprogram skall ändras eller förfalla. Följaktligen skall de nya bestämmelserna i 42 § 5 mom. och 44 § 1 mom. tillämpas om ett ärende som gäller ändring av betalningsprogram eller att ett betalningsprogram skall förfalla är anhängigt hos en tingsrätt när denna lag träder i kraft och dagen när avgörandet ges inte har meddelats, eller om ärendet blir anhängigt efter att lagen har trätt i kraft. Har tingsrätten avgjort ärendet innan de nya bestämmelserna har trätt i kraft, avgör även fullföljdsdomstolen ärendet enligt samma bestämmelser. De nya bestämmelserna skall inte tillämpas ens när fullföljdsdomstolen återförvisar ärendet till tingsrätten.

Enligt 3 mom. skall de nya bestämmelserna i 4 § 2 mom. tillämpas om betalningsprogrammet har fastställts med stöd av de tidigare gällande bestämmelserna och gäldenären betalningsmån omräknas i samband med en ändring av betalningsprogrammet efter att denna lag har trätt i kraft.

I lagförslaget 7 § 3 mom. bestäms om gäldenärens skyldighet att ge borgenären en redogörelse för omständigheter som utgör grund för tilläggsprestationsskyldighet. Enligt 4 mom. skall bestämmelsen tillämpas också när betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft, men ännu pågår när lagen träder i kraft. Gäldenären skall följaktligen vara skyldig att på borgenärens begäran lämna en redogörelse om tilläggsprestationsgrunder.

Bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet trädde i kraft den 1 februari 1997. Betalningsprogram som har fastställts före nämnda datum föreskriver ingen sådan skyldighet för gäldenären, utom ifall programmet har ändrats efter den 1 februari 1997, då till programmet kan ha fogats bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet. När det gäller s.k. gamla betalningsprogram, är det skäl att i bestämmelsen konstateras att 7 § 3 mom. inte

tillämpas om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft och det inte innehåller bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet. I så fall tillämpas 7 § 3 mom. i den lydelse som momentet hade innan denna lag trädde i kraft. Enligt denna tidigare bestämmelse är gäldenären skyldig att underrätta borgenärerna om väsentliga förbättringar av sin betalningsförmåga eller andra med tanke på skuldsaneringen betydelsefulla förhållanden. Har gäldenärens betalningsförmåga förbättrats avsevärt, kan borgenären i stället för att ansöka om att betalningsprogrammet skall ändras ansöka om att tilläggsprestationsskyldighet skall fastställas, om ingen överenskommelse nås om saken.

I den allmänna motiveringen behandlas de grunder som motiverar att det nuvarande systemet för tilläggsprestationer ses över. Av orsaker som framgår av det avsnitt som gäller lagstiftningsordningen har det också ansetts motiverat att de nya bestämmelserna om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet även skall gälla gäldenärer för vilka ett betalningsprogram har fastställts före ikraftträdandet. Därför föreslås att i 5 mom. skall föreskrivas att 35 a §, som gäller tilläggsprestationsskyldighet, skall tillämpas även när ett betalningsprogram har fastställts för gäldenären före ikraftträdandet och gäldenärens tilläggsprestationsskyldighet i betalningsprogrammet har bestämts enligt de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet. När det gäller prestationer av engångsnatur skall grunderna för tilläggsprestationsskyldigheten bestämmas med stöd av 35 a § från lagens ikraftträdandet. För andra tilläggsprestationer än prestationer av engångsnatur räknas tilläggsprestationernas belopp kalenderårsvis. Därför skall enligt den föreslagna bestämmelsen den tilläggsprestationsskyldighet som beror på inkomsterna räknas enligt 35 a § för kalenderåret 2003 och tiden därefter. Från och med kalenderåret 2003 skall gäldenären inte längre vara tilläggsprestationsskyldig till följd av att minskade boendekostnader, även om betalningsprogrammet skulle innehålla en

sådan bestämmelse.

Övergångsbestämmelsen påverkar inte tilläggsprestationsskyldighet som har uppstått innan lagen har trätt i kraft.

Bestämmelsen beaktar särskilt tilläggsprestationsskyldighet till följd av prestationer av engångsnatur. Om gäldenären innan lagen har trätt i kraft har fått en eller flera prestationer av engångsnatur, vilkas belopp har överstigit 1 000 euro, har gäldenären med stöd av de gällande bestämmelserna blivit skyldig att använda hela sin prestation för betalning av sina skulder i form av tilläggsprestationer. Den nya lagen påverkar inte denna betalningsskyldighet. Om någon betalningsskyldighet inte har uppkommit när lagen träder i kraft, bestäms gäldenärens tilläggsprestationsskyldighet även i fråga om prestationer av engångsnatur med stöd av 35 a §. Detta innebär att samtliga prestationer av engångsnatur som gäldenären får efter att betalningsprogrammet har fastställts adderas och när prestationernas belopp överstiger de 1 000 euro som föreskrivs i 35 a § 2 mom., skall gäldenären till borgenärerna betala den del av prestationerna varmed beloppet av dem överstiger 1 000 euro.

I lagens 85 § finns vissa bestämmelser om avtalsbaserad skuldsanering. I de avtal som avses i bestämmelsen kan ha tagits in bestämmelser om tilläggsprestationer på motsvarande grunder som i betalningsprogram som har fastställts av domstol. Om inte något annat föreskrivs i ett sådant avtal, kan avtalet även enligt 85 § 2 mom. ändras på motsvarande grunder som ett betalningsprogram som domstolen har fastställt. I bestämmelsen hänvisas bl.a. till bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet. Enligt övergångsbestämmelsen i lagförslaget skall gäldenärens betalningsskyldighet bestämmas på samma sätt oberoende av om det är frågan om ett betalningsprogram som har fastställts av domstol eller ett avtal som avses i 85 §. De bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet som ingår i den föreslagna lagen skall följaktligen tillämpas på avtal som avses i 85 § på motsvarande sätt som bestämmelserna tillämpas på fastställda betalningsprogram.

I lagförslaget 41 § 2 mom. föreslås bestämmelser om gäldenärens rätt att med anledning av försämrad betalningsförmåga skjuta upp betalningar till borgenärerna. Enligt 6 mom. skall bestämmelsen tillämpas även på betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i kraft.

I 7 mom. finns bestämmelser om vad som skall gälla när gäldenärens betalningsprogram har fastställts före den 1 februari 1997 och inte har ändrats så att bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet skulle ha intagits i det. I dessa fall är gäldenären skyldig att underrätta borgenärerna om väsentliga förbättringar av sin betalningsförmåga. Denna anmälningsskyldighet har gäldenären fortfarande, vilket framgår av övergångsbestämmelsens 4 mom. En borgenär som har fått ett sådant meddelande av gäldenären har rätt att yrka ändring av betalningsprogrammet. Enligt lagförslaget skall borgenären fortfarande ha samma rätt och betalningsprogrammet skall få ändras enligt de bestämmelser i 44 § som gällde innan denna lag trädde i kraft. Gäldenären förpliktas då att betala tilläggsprestationer enligt 35 a §. I praktiken kan bestämmelsen bli tillämplig endast i fråga om betalningsprogram som gäller säkerhetsborgenärer, eftersom de betalningsprogram för vanliga borgenärer som har fastställts före den 1 februari 1997 har löpt ut när lagen träder i kraft.

Enligt 8 mom. skall den nya lagens 49 § 3 mom. och 61 a § tillämpas också om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft. Detta innebär att forum för en ansökan om tilläggsprestationsskyldighet är den tingsrätt som avses i 49 § 3 mom. och att yrkanden på tilläggsprestationer med stöd av tidigare fastställda och ännu gällande betalningsprogram skall framställas inom den tid som föreskrivs i 61 a §. Om betalningsprogrammet har löpt ut innan denna lag har trätt i kraft och i det har fastställts en grund för tilläggsprestationsskyldighet, skall en borgenär dock utan hinder av den tid som föreskrivs i 61 § 1 mom. ha rätt att yrka att tilläggsprestationen fastställs inom två år

efter att denna lag har trätt i kraft. Gäldenärens tilläggsprestationsskyldighet skall få sänkas eller slopas helt på grunder som enligt 44 § 1 mom. skulle ge möjlighet att helt ändra betalningsprogrammet. När ansökan behandlas, skall gäldenären ha möjlighet att åberopa att hans betalningsförmåga har försämrats avsevärt även efter att betalningsprogrammet har löpt ut.

I 9 mom. bestäms hur bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet skall tillämpas på ett avtal om frivillig skuldsanering som avses i 85 §. Med stöd av 44 § 1 mom. 1 punkten och 3 mom. 2 och 3 punkten, i den lydelse som dessa lagrum hade vid lagens ikraftträdande, har avtalet kunnat ändras på den grunden att gäldenärens betalningsförmåga har förbättrats, om inte annat framgår av avtalet. Enligt den nya lagen bestäms om gäldenärens tilläggsprestationsskyldighet till följd av förbättrad betalningsförmåga i lagens 35 a §. Om gäldenären och borgenären innan denna lag har trätt i kraft har slutit ett avtal som avses i 85 § och inget annat bestäms i det, skall en gäldenär vars betalningsförmåga har förbättrats i stället för att betalningsprogrammet ändras kunna förpliktas till tilläggsprestationer enligt 35 a §. Om förfarandet gäller vad som bestäms i 85 § 2 mom. Om gäldenären och borgenären alltså inte når en överenskommelse om tilläggsprestationer, skall borgenären ha rätt att yrka sådan prestation genom att väcka talan vid domstol. Om gäldenären och borgenären sluter avtalet efter att denna lag har trätt i kraft, har borgenären inte rätt till tilläggsprestation om inte sådan har avtalats.

1.2. Lagen om beskattningsförfarande

88 §. *Skattelättnad.* Enligt paragrafen kan ett skatteverk eller skattestyrelsen bevilja total eller partiell befrielse från skatt om förutsättningarna i 2 mom. uppfylls. Befrielse är möjlig bl.a. när den skattskyldiges skattebetalningsförmåga har gått ner väsentligt till följd av ett s.k. socialt prestationshinder, t.ex. arbetslöshet, eller det av något annat särskilt skäl vore uppenbart oskäligt att driva in skatten. I lagförslaget

föreslås att till 2 mom. 1 punkten som ny skattebefrielsegrund skall fogas skuldsanering för privatpersoner, så att situationer som vore oskäliga med tanke på gäldenären och borgenärerna inte uppstår. En gäldenär som har beviljats skuldsanering har enligt lagen en särskild skyldighet att medverka, vilket kan anses förutsätta att gäldenären ser till att förskottsinnehållningen på hans inkomster är tillräcklig. I praktiken skall denna partiella eller totala befrielse från skatt främst gälla enbart skatter på överlåtelsevinst av egendom.

Vid skuldsanering bestäms att gäldenärens egendom, om den inte hör till gäldenärens bastrygghet, skall realiseras och medlen i sin helhet skall användas för betalning av skulder som omfattas av skuldsanering. Av gäldenären förutsätts inte att han redan före ansökan om skuldsanering skall ha sålt den egendom som skall realiseras. Ett sådant krav har inte ansetts motiverat, eftersom gäldenären t.ex. till följd av att ett borgensansvar överraskande aktualiseras kan ha anledning att med särskild brådska ansöka om skuldsanering. Det är dock inte vanligt att en gäldenär som ansöker om skuldsanering fortfarande har egendom, åtminstone inte värdefull sådan, ty i allmänhet har egendomen redan sålts genom utsökningsåtgärder eller frivilligt.

Enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner omfattar skuldsaneringen endast skulder som har uppkommit innan förfarandet inleddes. På denna grund kan skatt på överlåtelsevinst på samma sätt som andra skulder bli föremål för skuldsanering, om egendomen har sålts innan skuldsaneringen inleddes. I vissa fall säljs egendomen dock först under skuldsaneringsförfarandet eller det betalningsprogram som fastställs för gäldenären. Om realiseringen sker efter att förfarandet har inletts, omfattas skatteskulden inte av skuldsaneringen och kan drivas in i normal ordning. Beroende på skattens storlek och gäldenärens förhållanden kan detta ibland leda till ett resultat som är oskäligt med tanke för gäldenären och de borgenärer som omfattas av skuldsaneringsförfarandet.

Att skatt på överlåtelsevinst drivs in till fullt

belopp kan medföra att gäldenären inte klarar av att iaktta det betalningsprogram som har fastställts för honom eller henne. Då får borgenärerna inte de betalningar som de enligt betalningsprogrammet har rätt till. De borgenärer som omfattas av skuldsaneringsförfarandet kan åberopa försummelsen och yrka att den avkastning som betalningsprogrammet skall ge dem skall drivas in genom utsökning. Detta innebär att borgenärerna med sina genom skuldsanering reducerade fordringar tävlar med en skatteskuld som drivs in till fullt belopp. Att gäldenären till följd av indrivningen av skatteskulden blir tvungen att försumma sitt betalningsprogram medför i allmänhet en förlängning av betalningsprogrammet. Skuldsaneringens allmänna målsättning är dock att gäldenären med hjälp av skuldsaneringen inom en skälig tid skall få sin ekonomi i skick. Denna målsättning förverkligas inte om skatteskulden leder till en väsentlig förlängning av den tid som betalningsprogrammet måste iakttagas. Som ett exempel kan nämnas, att i ett avgörande av högsta domstolen (1998:125) var beloppet av den skatt på överlåtelsevinst som skuldsaneringsgäldenären skulle betala nästan 8 000 euro. Beloppet är högre än det belopp som gäldenärer i genomsnitt klarar av att betala under ett helt femårigt betalningsprogram.

Enligt lagförslaget kan befrielse från skatt beviljas om det med hänsyn till den skattskyldiges skuldsanering finns särskilda skäl till befrielse. Under beredningen av lagförslaget diskuterades även ordalydelsen "särskilt vägande skäl". Under beredningsarbetet har lagberedarna stannat för den ordalydelse som föreslås i propositionen främst av den anledningen att denna formulering på ett hävdvunnet sätt används vid tillämpningen av skattelättnadsbestämmelsen. Dessutom finns det risk för att bestämmelsen tolkas snävare än vad som har varit avsikten, om särskilt vägande skäl förutsätts. Med skuldsanering avses såväl skuldsanering enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner som sådan frivillig skuldsanering som avses i lagens 79 a § (113/1995) och som till sitt innehåll

motsvarar principerna i denna lag. Den skattskyldige försätts alltså inte i olika ställning beroende på om skuldsaneringen har genomförts vid domstol eller genom ett frivilligt arrangemang. Det är förenligt med samhällets intresse att främja sådan frivillig skuldsanering, som är mycket billigare för staten än domstolsförfarandet.

Uttrycket "särskilda skäl" hänvisar till skuldsaneringens allmänna målsättningar; att å ena sidan lösa de problem som överskuldssättning medför för privatpersoner genom att begränsa skuldansvaret till en bestämd tid och å andra sidan genom samma system garantera borgenärerna en avkastning på deras fordringar som kan anses skälig med hänsyn till gäldenärens betalningsförmåga. Om beloppet av den skatt på överlåtelsevinst som påförs gäldenären är avsevärd med hänsyn till gäldenärens betalningsförmåga, kan detta innebära en oskälig ytterligare påfrestning för gäldenären och de facto rentav väsentligt förlänga den tid som betalningsskyldigheten varar eller t.o.m. innebära att gäldenären på nytt blir insolvent. På samma sätt som i fråga om de andra befrielsegrunderna skall befrielse från skatt på denna grund beviljas utgående från en helhetsbedömning av situationen, varvid särskild uppmärksamhet skall fästas vid gäldenärens förhållanden, bl.a. hans ålder och förvärvsmöjligheter.

2. Ikraft trädande

Propositionen har samband med budgetpropositionen för 2003. Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och stadfästs, ändå inte före den 1 januari 2003.

3. Lagstiftningsordning

Riksdagens grundlagsutskott ansåg i sitt utlåtande om förslaget till lag om skuldsanering för privatpersoner (GrUL 23/1992 rd.) att lagen kunde stiftas i den vanliga lagstiftningsordning som föreskrevs i 66 § riksdagsordningen.

Vissa bestämmelser i det första lagförslaget skall tillämpas även på betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i

kraft. Dessa bestämmelser finns i lagförslaget 41 § 2 mom., som gäller uppskjutande av betalningar, 7 § 3 mom., som gäller gäldenärens skyldighet att medverka samt 61 a §, som gäller förfarandet vid fastställande av tilläggsprestationer. Bestämmelserna påverkar inte betalningsskyldighetens innehåll och de kan betraktas som sådana bestämmelser om genomförande och verkställighet av materiella rättigheter och skyldigheter vilka kan ges retroaktiv verkan även genom en vanlig lag (GrUL 23/1992 rd och GrUL 28/1994 rd).

Propositionen utgår från att en tilläggsprestationsskyldighet som grundar sig på de nya bestämmelserna kan anses skälig i nya program såväl med tanke på gäldenären som med tanke på borgenärerna. Enligt övergångsbestämmelsen i det första lagförslaget skall bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet i nya 35 a § sedan lagen har trätt i kraft tillämpas även på betalningsprogram som har fastställts före ikraftträdandet. Detta innebär att man med stöd av den nya lagen gör ingrepp i innehållet i den betalningsskyldighet som har fastställts för gäldenären med stöd av den lag och förordning som gäller vid i krafrädandet. Ändringarna är dock inte omfattande eller av stor principiell betydelse. Gäldenären förblir tilläggsprestationsskyldig även efter ändringarna, men grunderna för prestationsskyldigheten är lindrigare för gäldenären än vad de är enligt gällande lag. I den allmänna motiveringen redogörs för skillnaderna mellan det gällande och det föreslagna systemet för tilläggsprestationer. De föreslagna övergångsbestämmelserna gäller inte heller tilläggsprestationer som redan har uppkommit och hänför sig till åren före lagens ikraftträdande, varför en fordran som har uppstått för borgenären innan lagen trädde i kraft förblir oförändrad. Såväl enligt de gällande som de nya bestämmelserna kan denna betalningsskyldighet minskas endast genom beslut av domstol.

I lagens 85 § finns vissa bestämmelser om avtalsbaserad skuldsanering. I de avtal som avses i bestämmelsen kan ha tagits in bestämmelser om tilläggsprestationer på motsvarande grunder som i

betalningsprogram som har fastställts av domstol. Den föreslagna övergångsbestämmelsen garanterar att betalningsskyldigheten bestäms på samma sätt oberoende av om det är frågan om ett betalningsprogram som har fastställts av domstol eller ett avtal som avses i 85 §.

Förändringar i samhällsförhållandena påverkar skuldsaneringen och medför tidvis behov att ändra systemet. Att det är så framgår av de ändringar som under årens lopp har gjorts i lagstiftningen samt av att även många andra ändringar i lagstiftningen påverkar skuldsaneringsparternas ställning. Såsom ett exempel kan nämnas olika slags förmåner, där ändringar i grunderna för beviljandet av förmånerna eller förmånernas belopp medför att den avkastning ändras som skall betalas till borgenärerna vid skuldsaneringen. Även frågan om grunderna för tilläggsprestationsskyldigheten är ett avgörande av lagstiftaren. Systemet regleras i lag och baserar sig inte på ett avtal mellan gäldenären och borgenärerna och kräver inte heller samtycke av någondera parten. För närvarande uppstår tilläggsprestationsskyldighet om gäldenären får ökade inkomster, lägre boendekostnader och prestationer av engångskaraktär och de penningbelopp som ger upphov till sådan skyldighet följer av förordning. Följaktligen prövas frågan om tilläggsprestationsskyldighet inte särskilt för varje gäldenär.

Vid skuldsanering är det frågan om att reglera följderna av gäldenärens insolvens. Lagen bestämmer hur dessa verkningar fördelar sig mellan gäldenären och borgenärerna på ett sätt som kan anses ändamålsenligt och skäligt. På denna grund har regleringen betraktats som en reglering som gäller verkställigheten, vilken även när regleringen gäller egendomsskyddet enligt huvudregeln kan bringas i kraft genom vanlig lag och varvid genom vanlig lag även kan ges retroaktiva verkningar in fråga om genomförandet av parternas rättigheter och skyldigheter. Av denna anledning kunde skuldsaneringslagarna ursprungligen stiftas som vanliga lagar (Reg.prop. 183/1992, GrUL 23/1992) och vanlig lagstiftningsordning kan också användas när

bestämmelser stiftas om en tidsfrist för verkställighetsgrunder (Reg.prop. 216/2001, GrUL 12/2002). Även ändringar i lagstiftningen om dröjsmålsränta (lag om ändring av räntelagen 340/2002, Reg.prop. 232/2001, GrUL 5/2002) gäller dröjsmålsräntor som belöper sig på skulden efter att lagen har trätt i kraft, oberoende av när skulden har uppstått eller förfallit till betalning. I samtliga fall har man även fäst uppmärksamhet vid att reglerna inte får bli oskäliga mot borgenärerna. De föreslagna bestämmelserna om tilläggsprestationsskyldighet kan inte anses vara det, så lindriga är de ändringar som föreslås i jämförelse med det gällande systemet. Även om förslaget har bedömts minska den avkastning som tilläggsprestationsskyldigheten hittills har givit borgenärerna, gäller det att minnas att slumpmässighet alltid är förknippad med tilläggsprestationssystemet, eftersom det beror på den allmänna ekonomiska utvecklingen och även på gäldenärens själv om systemet överhuvudtaget ökar avkastningen till borgenärerna.

Frågan om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet är, såsom ovan har konstaterats, ett avgörande som lagstiftaren fattar och systemet baserar sig på lag. Dock är det skäl att skärskåda reglerna med tanke på de allmänna förutsättningarna för att tillåta inskränkningar i de grundläggande rättigheterna; finns det godtagbara grunder för regleringen och kräver ett vägande samhälleligt behov att den genomförs.

En av målsättningarna för övergångsarrangemangen är att underlätta särskilt de gäldenärens ställning som iakttar sitt betalningsprogram och vilkas oundgängliga utgifter t.ex. till följd av ökad försörjningsplikt eller sjukdom har ökat så, att de ökade inkomsterna behövs för att täcka dessa utgifter. Till följd av regleringen skall tilläggsprestationerna räknas ut så, att man i motsats till vad som nu är fallet beaktar gäldenärens oundgängliga utgifter. Detta innebär att gäldenärens tilläggsinkomster först används för hans eller hennes ökade oundgängliga utgifter och gäldenären först därefter använder det överskjutande beloppet till att betala mer av sina skulder. Genom

denna reglering borde det i allmänhet vara möjligt för gäldenären att betala tilläggsprestationerna under den tid som betalningsprogrammet varar eller också förlänger betalningen av tilläggsprestationerna åtminstone inte väsentligt den tid som skuldsaneringen varar. Därför främjar regleringen också skuldsaneringens allmänna målsättning att göra det möjligt för gäldenären att inom en skälig tid börja på nytt.

I det föreslagna nya systemet för tilläggsprestationer får gäldenären behålla en större del av sina tilläggsinkomster för eget bruk än vad som nu är fallet. Enligt lagförslaget skall gäldenären få behålla en tredjedel av sina ökade inkomster, medan gäldenären enligt gällande lag får behålla en fjärdedel. Detta kan förmodas sporra gäldenären att förbättra sin ekonomiska ställning, vilket även kan öka den avkastning som skuldsaneringen ger borgenärerna.

Den föreslagna regleringen kan anses motiverad även med tanke på jämställdheten mellan gäldenärerna. En jämbördig behandling av gäldenärerna talar kraftigt för att tidpunkten när betalningsprogrammet har fastställts inte skall föranleda några större skillnader i gäldenärernas skyldigheter. Om

den föreslagna regleringen inte genomförs, blir man under flera år tvungen att tillämpa två parallella system. Detta hotar parternas rättsskydd i skuldsaneringen. Att två olika system tillämpas ökar också särskilt de ekonomiska rådgivarnas och skuldrådgivarnas arbete, vilket i sin tur hindrar dem att inrikta sina resurser på arbete som förebygger skuldproblem.

Med hänsyn till ovan nämnda omständigheter finns det godtagbara grunder för de regler som föreslås och med hänsyn till rättssäkerheten och tydligheten förutsätter även ett vägande samhälleligt behov att de införs. Regleringen kan inte heller anses oskälig mot borgenärerna.

Med hänvisning till vad som har sagts ovan anser regeringen att lagförslagen till samtliga delar kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Med hänsyn till de synpunkter gällande grundläggande rättigheter vilka är förknippade med saken anser regeringen det dock vara på sin plats att under riksdagsbehandlingen av propositionen även inhämtas ett utlåtande av grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag

om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 25 januari 1993 om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) 4 § 2 mom., 7 § 3 mom., i 10 § det inledande stycket, 23 § 1 mom., 30 § 2 mom., 36 § 12 punkten, 40 § 1 mom., 42 § 2 mom., 44 §, 49 § 4 mom., 50 § 3 mom., 61 § 3 mom. och 62 §, av dessa lagrum 4 § 2 mom. sådant det lyder i lag 113/1995, 30 § 2 mom., 36 § 12 punkten, 40 § 1 mom., 42 § 2 mom., 49 § 4 mom., 50 § 3 mom. och 61 § 3 mom. sådana de lyder i lag 63/1997, 44 § sådan den lyder delvis ändrad i nämnda lagar 113/1995 och 63/1997 samt 62 § sådan den lyder i nämnda lag 63/1997 och i lag 714/2000, samt fogas till lagen nya 10 a och 35 a §, till 41 §, sådan den lyder i nämnda lag 63/1997, ett nytt 2 mom., till 42 §, sådan den lyder i nämnda lag 63/1997, ett nytt 5 mom., varvid de nuvarande 5 och 6 mom. blir 6 och 7 mom., samt till lagen en ny 61 a § som följer:

4 §

Bedömning av betalningsförmågan

Angående grunderna för bedömning av gäldenärens betalningsförmåga bestäms närmare genom förordning av justitieministeriet. De belopp som enligt förordningen utgör gäldenärens oundgängliga levnadskostnader justeras så som anges i lagen om folkpensionsindex (456/2001). De justerade beloppen skall tillkännages genom beslut av justitieministeriet som publiceras i författningssamlingen i november varje år.

7 §

Gäldenärens skyldighet att medverka

Under betalningsprogrammet är gäldenären skyldig att på begäran av en borgenär redogöra för omständigheter som utgör grund för en tilläggsprestationsskyldighet enligt 35 a §. Redogörelsen skall lämnas också efter att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut, om begäran har framställts innan tre månader förflutit från det att tillämpningstiden löpte ut. Gäldenären skall lämna redogörelsen utan obefogat dröjsmål.

10 §

Allmänna hinder för en skuldsanering

Om inte något annat följer av 10 a §, kan skuldsanering inte beviljas om

10 a §

Beviljande av skuldsanering trots ett allmänt hinder

Utan hinder av 10 § kan skuldsanering beviljas om det finns vägande skäl att göra det, särskilt med hänsyn till den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig, gäldenärens åtgärder för betalning av sina skulder och gäldenärens övriga förhållanden samt skuldsaneringens betydelse för gäldenären och borgenärerna.

23 §

Betalningsprogram

I skuldsaneringen skall för gäldenären fastställas ett betalningsprogram som motsvarar hans betalningsförmåga. I fråga om gäldenärens skyldighet att betala mer av sina skulder (tilläggsprestationsskyldighet) bestäms i 35 a §.

30 §

Allmänt stadgande om betalningsprogrammet för vanliga skulder

I fråga om vanliga skulder skall innehållet i skuldsaneringen och betalningsprogrammet bestämmas så att betalningsprogrammet är i kraft fem år. Betalningsprogrammet kan likväl vara i kraft en kortare tid än fem år om det är skäligt med hänsyn till gäldenärens förhållanden, den tid som har förflutit från skuldsättningen samt hur och i vilken utsträckning gäldenären har betalt sina skulder innan betalningsprogrammet

fastställdes eller hur han betalar dem med de medel som inflyter vid realiseringen av egendomen.

35 a §

Tilläggsprestationsskyldighet

Av inkomster och tillgångar som gäldenären får under betalningsprogrammets tillämpningstid är gäldenären skyldig att i tilläggsprestationer till sina borgenärer betala de belopp som föreskrivs i denna paragraf.

Om gäldenären får ett arv, en gåva eller någon annan prestation av engångsnatur som förbättrar gäldenärens betalningsförmåga och vars belopp ensamt eller tillsammans med andra prestationer överstiger 1 000 euro, skall gäldenären till borgenärerna betala den del med vilken prestationernas sammanlagda belopp överstiger 1 000 euro.

Om gäldenärens inkomster under ett kalenderår ökar så att de med minst 800 euro överstiger de inkomster som i betalningsprogrammet har antecknats som gäldenärens inkomster, skall gäldenären för betalningen av sina skulder använda två tredjedelar av det belopp med vilket ökningen överstiger 800 euro, dock inte det belopp som gäldenären nödvändigt har behövt till utgifter för inkomstens förvärvande eller till sina övriga utgifter.

Med gäldenärens inkomster avses i 3 mom. den nettoinkomst som fås när gäldenärens inkomster minskas med skatten enligt förskottsinnehållningen eller förskottsbetalningen samt med därmed förknippade lagstadgade arbetstagaravgifter. Skatteåterbäring och skatteskuld som baserar sig på inkomsterna beaktas som ökning eller minskning av inkomsterna för det år under vilket de har eller borde ha betalats.

Betalningsskyldighet som baserar sig på en prestation av engångsnatur skall fullgöras inom tre månader efter det att gäldenären fick medlen i sin besittning. Annan tilläggsprestationsskyldighet skall fullgöras inom de tre första månaderna av påföljande kalenderår. Betalningstidpunkten kan bestämmas att vara en annan, om det är ändamålsenligt med hänsyn till

tilläggsprestationernas obetydlighet eller av något annat särskilt skäl. Tilläggsprestationerna för det år under vilket betalningsprogrammet löper ut skall dock erläggas inom tre månader efter det att betalningsprogrammet har slutförts.

Domstolen kan på ansökan fastställa beloppet av den tilläggsprestation som skall erläggas till en borgenär. Bestämmelser om ansökan och hur yrkandet skall framställas finns i 61 a §.

Det belopp som avses i 3 mom. justeras så som anges i lagen om folkpensionsindex. De justerade beloppen skall tillkännages genom beslut av justitieministeriet som publiceras i författningssamlingen i november varje år.

36 §

Uppgifter som skall ingå i betalningsprogrammet

Av betalningsprogrammet skall framgå tillräckligt specificerade uppgifter om

12) bestämmelser om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet och hur en sådan skyldighet skall fullgöras,

40 §

Betalningsprogrammets rättsverkningar

När betalningsprogrammet har fastställts bestäms villkoren för de skulder som omfattas av skuldsaneringen och andra i betalningsprogrammet reglerade rättsförhållanden enligt programmet. Trots att programmets tillämpningstid har löpt ut kvarstår gäldenärens betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet till den del skyldigheten inte har fullgjorts. På de betalningar som har bestämts i betalningsprogrammet löper ingen ränta på grund av förseningen. En utmätning som riktar sig mot gäldenärens egendom och som baserar sig på en av skuldsaneringen omfattad skuld förfaller då betalningsprogrammet har fastställts med laga kraft. Detsamma gäller annan

verkställighet som baserar sig på sådan skuld. Så länge betalningsprogrammet är i kraft får förvandlingsstraff för böter inte verkställas.

41 §

Iakttagande av betalningsprogrammet

Utan hinder av bestämmelserna i 1 mom. har en gäldenär vars betalningsförmåga har försämrats rätt att skjuta upp sina betalningar till en borgenär med ett belopp som motsvarar högst tre månaders betalningsskyldighet genom att underrätta borgenären om uppskovet och orsaken till det. En betalning som gäldenären har skjutit upp förfaller till betalning när betalningsprogrammets tillämpningstid löper ut.

42 §

Påföljder av att betalningsprogrammet försummas och stadganden om hur betalningsprogrammet förfaller

Om gäldenären försummar en betalning enligt betalningsprogrammet till någon annan borgenär än en sådan som avses i 1 mom., kan borgenären med stöd av betalningsprogrammet yrka verkställighet enligt utsökningslagen efter det att mer än tre månader har förflutit från det att betalningen försumrades och den ännu inte har betalats. Borgenären kan härvid kräva att hela avkastningen enligt programmet skall drivas in. Verkställigheten fortgår till dess borgenären anholder om återkallande av utmätningen eller gäldenären erlagt de enligt betalningsprogrammet förfallna raterna till borgenären och gör troligt att han i framtiden kommer att iaktta betalningsprogrammet. Om en kungörelse har utfärdats om försäljning av egendom som har mätts ut hos gäldenären kan egendomen säljas, om borgenären inte anholder om återkallande av utmätningen.

I stället för att bestämma att

betalningsprogrammet förfaller kan domstolen fastställa beloppet av den tilläggsprestation som gäldenären skall betala till en borgenär som har framställt ett yrkande, och bestämma att tilläggsprestationen skall betalas med dröjsmålsränta, om det måste anses vara en oskälig påföljd att programmet förfaller, med hänsyn till den avkastning som betalningsprogrammet ger borgenären, tilläggsprestationens storlek, orsaken till att gäldenären har försummat att iakttä betalningsprogrammet samt övriga förhållanden.

44 §

Ändring av betalningsprogrammet

Betalningsprogrammet kan på ansökan av gäldenären eller borgenären ändras, om

- 1) gäldenärens betalningsförmåga har försämrats så väsentligt att det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet, när hänsyn tas särskilt till den tid som behövs för fullgörandet av betalningsskyldigheten under de ändrade förhållandena, eller om andra förhållanden som är av betydelse för skuldsaneringen har förändrats väsentligt efter det att programmet har fastställts,
 - 2) efter att programmet fastställts har framkommit sådana omständigheter som hade haft väsentlig betydelse för skuldsaneringen, om de hade varit kända när beslutet om betalningsprogrammet fattades,
 - 3) efter att programmet fastställts framkommer en skuld som omfattas av skuldsaneringen och den inte var känd då betalningsprogrammet fastställdes eller som inte har beaktats i betalningsprogrammet med stöd av 28 a §, eller
 - 4) skäl till ändring av betalningsprogrammet föreligger på grund av återvinning eller därför att i fall som avses i 28 § skuldens belopp eller borgenärens rätt i övrigt fastställts med avvikelse från hur den beaktats i betalningsprogrammet.
- En ändring av betalningsprogrammet till borgenärernas fördel gäller alla borgenärer.

En borgenär som skulle få en obetydlig andel, som understiger ett belopp som bestäms genom förordning, kan dock lämnas utan betalning. En ändring till borgenärernas nackdel gäller de borgenärer som med stöd av betalningsprogrammet ännu är berättigade till betalning. Om programmet ändras med stöd av 1 mom. 3 punkten, skall ändringen till innehållet vara sådan att gäldenären utan hinder av bestämmelserna om betalningsprogrammets varaktighet till borgenären skall betala en lika stor del av skulden som till andra borgenärer i samma ställning, om detta inte är oskäligt med beaktande av skuldens belopp och grunden för den samt prestationens ekonomiska betydelse för gäldenärens omständigheter. Programmets tillämpningstid kan förlängas också för betalning av utredarens fordran.

Det ändrade betalningsprogrammet skall iakttas oberoende av ändringssökande, om inte en högre domstol bestämmer något annat. Domstolen kan då den fattar ett beslut om att betalningsprogrammet skall ändras bestämma att föreskrifterna om realiseringen av gäldenärens förmögenhet skall iakttas först då beslutet har vunnit laga kraft eller något annat bestäms.

49 §

Behandlingsordningen och behörig domstol

Om att betalningsprogrammet skall förfalla och om ändring av betalningsprogrammet samt om andra frågor som gäller skuldsanering beslutar den domstol som nämns i 3 mom. eller den domstol som har avgjort frågan om fastställandet av betalningsprogrammet.

50 §

Ansökan om skuldsanering

Ansökan av en gäldenär i konkurs kan inte upptas till prövning innan konkursboförteckningen har fastställts.

61 §

Ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla eller ändras

Gäldenären och de borgenärer som domstolen anser nödvändigt att höra skall ges tillfälle att bli hörda om borgenärens ansökan. Har borgenären yrkat att betalningsprogrammet skall förfalla, skall de övriga borgenärerna ges tillfälle att framställa yrkanden, om det finns orsak därtill enligt 42 § 5 mom. Anser domstolen att det föreligger skäl att ändra betalningsprogrammet, kan den utsätta en dag då gäldenären senast skall tillställa domstolen ett förslag till betalningsprogram. Vad som föreskrivs ovan gäller för behandlingen av förslaget.

61 a §

Ansökan om fastställande av tilläggsprestationer

En borgenärs ansökan om fastställande av tilläggsprestationer för gäldenären kan prövas först efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Ansökan skall göras utan obefogat dröjsmål efter det att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut eller det att grunden för tilläggsprestationsskyldigheten har kommit till borgenärens kännedom. När två år har förflutit från det att betalningsprogrammet slutfördes, kan ansökan inte längre göras. Med anledning av ansökan skall gäldenären ges tillfälle att bli hörd och de borgenärer som saken gäller skall beredas tillfälle att framställa sina yrkanden. Tilläggsprestationerna kan fastställas också på gäldenärens ansökan. Vad som ovan föreskrivs om borgenärens ansökan gäller också en ansökan som har gjorts av gäldenären.

62 §

Rättegångskostnader

De som är delaktiga i ärendet svarar själva för de kostnader som orsakas av deltagande i förfarandet. Vid den behandling av

invändningar som avses ovan i 57 § 1 mom. och, om särskilda skäl föreligger, vid behandling av en ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla, iakttas dock i tillämpliga delar vad som föreskrivs om rättegångskostnaderna i tvistemål. Har gäldenären underlåtit att enligt 7 § 3 mom. lämna borgenären en redogörelse om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet eller har utredningen varit oriktig eller vilseledande, kan gäldenären förpliktas att ersätta de kostnader som detta har vållat borgenären i ett ärende som har gällt fastställande av tilläggsprestationer. Bestämmelser om gäldenärens skyldighet att ersätta utredarens arvode och kostnadsersättning finns i 70 § 1 mom.

1. Denna lag träder i kraft den 200 .
2. Denna lag tillämpas, om en ansökan om skuldsanering eller ett annat ärende som gäller skuldsanering är anhängigt hos en tingsrätt när lagen träder i kraft och tingsrätten inte har meddelat när beslutet ges eller om ett ärende blir anhängigt efter ikraftträdandet. I fullföljdsdomstolar tillämpas de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet, om ärendet före ikraftträdandet har avgjorts av en lägre domstol samt även i en tingsrätt, om fullföljdsdomstolen har återförvisat ärendet till tingsrätten. I ett återförvisat ärende tillämpas dock 10 a §.
3. Lagens 4 § 2 mom. tillämpas om betalningsprogrammet har fastställts enligt de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet och gäldenärens betalningsmån omräknas när betalningsprogrammet ändras efter att denna lag har trätt i kraft.
4. Lagens 7 § 3 mom. tillämpas, om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft och programmets tillämpningstid inte har löpt ut före ikraftträdandet. Lagens 7 § 3 mom. tillämpas inte, om ett betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i kraft inte innehåller bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet. I så fall tillämpas det 7 § 3 mom. som gäller vid ikraftträdandet.
5. Om för gäldenären i betalningsprogrammet har fastställts en

tilläggsprestationsskyldighet med stöd av de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet, skall i fråga om tilläggsprestationsskyldigheten 35 a § tillämpas från ikraftträdandet när det gäller prestationer av engångsnatur och 35 a § i övrigt tillämpas från den 1 januari 2003. Vid beräkningen av tilläggsprestationsskyldighet som grundar sig på prestationer av engångsnatur skall beaktas även prestationer som gäldenären har fått före ikraftträdandet, men som gäldenären ännu inte enligt betalningsprogrammet har varit skyldigt att redovisa till borgenärerna. Vad som ovan bestäms om tilläggsprestationsskyldighet som har fastställts i ett betalningsprogram tillämpas på motsvarande sätt om gäldenären och borgenären i ett avtal som avses i 85 § har kommit överens om tilläggsprestationsskyldighet enligt de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet.

6. Lagens 41 § 2 mom. tillämpas även om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft.

7. Om ett program som före den 1 februari 1997 har fastställts för en gäldenär inte innehåller bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet och gäldenärens betalningsförmåga förbättras väsentligt, kan

betalningsprogrammet ändras i enlighet med de bestämmelser i 44 § som gäller vid lagens ikraftträdande, och gäldenären kan då förpliktas till tilläggsprestationer enligt vad som bestäms i 35 a §.

8. Lagens 49 § 4 mom. och 61 a § tillämpas om tilläggsprestationsskyldighet har bestämts för en gäldenär i ett betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i kraft. Om betalningsprogrammet har slutförts före ikraftträdandet, kan borgenären utan hinder av den frist som föreskrivs i 61 a § 1 mom. inom två år från ikraftträdandet yrka att en tilläggsprestation skall fastställas. På yrkande av gäldenären kan tilläggsprestationsskyldigheten i så fall minskas med anledning av omständigheter som enligt 44 § 1 mom. ger rätt att ändra betalningsprogrammet.

9. Om gäldenären och borgenären innan denna lag har trätt i kraft har slutit ett avtal som avses i 85 § och i avtalet inte föreskrivs något annat, kan med hänvisning till att gäldenärens betalningsförmåga har förbättrats i stället för att betalningsprogrammet ändras fastställas tilläggsprestationsskyldighet enligt 35 a §. Angående förfarandet gäller vad som bestäms i 85 § 2 mom.

2.

Lag**om ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 18 december 1995 om beskattningsförfarande (1558/1995) 88 § 2 mom.
som följer:

88 §

Skattelättnad

—————
Befrielse kan beviljas om

- 1) den skattskyldiges
skattebetalningsförmåga, med beaktande av
den inkomst och förmögenhet som står till
förfogande, väsentligen har nedgått på grund
av försörjningsplikt, arbetslöshet, sjukdom
eller av något annat särskilt skäl, eller om det
med anledning av den skattskyldiges
skuldsanering finns särskilda skäl till
befrielse,
2) den skattskyldige har avlidit och
efterlämnat make, barn eller andra arvingar
vilkas försörjning huvudsakligen varit

beroende av den skattskyldiges inkomster
och om det skulle vara uppenbart oskäligt att
driva in skatten,

3) den skattskyldige bör anses ha misstagit
sig beträffande innehållet i
skattelättnadsstadganden eller andra
skattestadganden och misstaget inte med
beaktande av omständigheterna kan anses
försakat av den skattskyldiges vårdslöshet
eller underlåtelse och om det till följd av
fallets karaktär eller andra särskilda
omständigheter föreligger skäl till befrielse
från skatt, eller om

4) det av något annat särskilt skäl vore
uppenbart oskäligt att driva in skatten.
—————

—————
Denna lag träder i kraft den 200 .

Helsingfors den 12 juli 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

*Bilaga
Parallelltexter*

1.

Lag

om ändring av lagen om skuldsanering för privatpersoner

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 25 januari 1993 om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) 4 § 2 mom., 7 § 3 mom., i 10 § det inledande stycket, 23 § 1 mom., 30 § 2 mom., 36 § 12 punkten, 40 § 1 mom., 42 § 2 mom., 44 §, 49 § 4 mom., 50 § 3 mom., 61 § 3 mom. och 62 §, av dessa lagrum 4 § 2 mom. sådant det lyder i lag 113/1995, 30 § 2 mom., 36 § 12 punkten, 40 § 1 mom., 42 § 2 mom., 49 § 4 mom., 50 § 3 mom. och 61 § 3 mom. sådana de lyder i lag 63/1997, 44 § sådan den lyder delvis ändrad i nämnda lagar 113/1995 och 63/1997 samt 62 § sådan den lyder i nämnda lag 63/1997 och i lag 714/2000, samt fogas till lagen nya 10 a och 35 a §, till 41 §, sådan den lyder i nämnda lag 63/1997, ett nytt 2 mom., till 42 §, sådan den lyder i nämnda lag 63/1997, ett nytt 5 mom., varvid de nuvarande 5 och 6 mom. blir 6 och 7 mom., samt till lagen en ny 61 a § som följer:

Gällande lydelse

4 §

Bedömning av betalningsförmågan

Justitieministeriet kan meddela närmare föreskrifter om grunderna för bedömning av betalningsförmågan.

Föreslagen lydelse

4 §

Bedömning av betalningsförmågan

Angående grunderna för bedömning av gäldenärens betalningsförmåga bestäms närmare genom förordning av justitieministeriet. De belopp som enligt förordningen utgör gäldenärens oundgängliga levnadskostnader justeras så som anges i lagen om folkpensionsindex (456/2001). De justerade beloppen skall tillkännages genom beslut av justitieministeriet som publiceras i författningssamlingen i november varje år.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Gäldenärens skyldighet att medverka

 Gäldenären är skyldig att medan betalningsprogrammet är i kraft underrätta borgenärerna eller deras representanter om hans betalningsförmåga eller andra med tanke på skuldsaneringen betydelsefulla förhållanden har förbättrats väsentligt. Meddelandet skall göras inom en månad från förändringen.

 Under betalningsprogrammet är gäldenären skyldig att på begäran av en borgenär redogöra för omständigheter som utgör grund för en tilläggsprestationsskyldighet enligt 35 a §. Redogörelsen skall lämnas också efter att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut, om begäran har framställts innan tre månader förflutit från det att tillämpningstiden löpte ut. Gäldenären skall lämna redogörelsen utan obefogat dröjsmål.

10 §

Allmänna hinder för en skuldsanering

 Utan särskilda motskäl kan skuldsanering inte beviljas om

10 §

Allmänna hinder för en skuldsanering

 Om inte något annat följer av 10 a §, kan skuldsanering inte beviljas om

10 a §

Beviljande av skuldsanering trots ett allmänt hinder

 Utan hinder av 10 § kan skuldsanering beviljas om det finns vägande skäl att göra det, särskilt med hänsyn till den tid som har förflutit sedan gäldenären skuldsatte sig, gäldenärens åtgärder för betalning av sina skulder och gäldenärens övriga förhållanden samt skuldsaneringens betydelse för gäldenären och borgenärerna.

23 §

Betalningsprogram

 I skuldsaneringen skall för gäldenären fastställas ett betalningsprogram som motsvarar hans betalningsförmåga.

23 §

Betalningsprogram

 I skuldsaneringen skall för gäldenären fastställas ett betalningsprogram som motsvarar hans betalningsförmåga. I fråga

om gäldenärens skyldighet att betala mer av sina skulder (tilläggsprestationsskyldighet) bestäms i 35 a §.

30 §

Allmänt stadgande om betalningsprogrammet för vanliga skulder

I fråga om vanliga skulder skall innehållet i skuldsaneringen och betalningsprogrammet bestämmas så att betalningsprogrammet är i kraft fem år. Betalningsprogrammet kan likväl vara i kraft en kortare tid än fem år om det är skäligt med hänsyn till gäldenärens förhållanden samt hur och i vilken utsträckning gäldenären har betalt sina skulder innan betalningsprogrammet fastställdes eller hur han betalar dem med de medel som inflyter vid realiseringen av egendomen.

I fråga om vanliga skulder skall innehållet i skuldsaneringen och betalningsprogrammet bestämmas så att betalningsprogrammet är i kraft fem år. Betalningsprogrammet kan likväl vara i kraft en kortare tid än fem år om det är skäligt med hänsyn till gäldenärens förhållanden, *den tid som har förflutit från skuldsättningen* samt hur och i vilken utsträckning gäldenären har betalt sina skulder innan betalningsprogrammet fastställdes eller hur han betalar dem med de medel som inflyter vid realiseringen av egendomen.

35 a §

Tilläggsprestationsskyldighet

Av inkomster och tillgångar som gäldenären får under betalningsprogrammets tillämpningstid är gäldenären skyldig att i tilläggsprestationer till sina borgenärer betala de belopp som föreskrivs i denna paragraf.

Om gäldenären får ett arv, en gåva eller någon annan prestation av engångsnatur som förbättrar gäldenärens betalningsförmåga och vars belopp ensamt eller tillsammans med andra prestationer överstiger 1 000 euro, skall gäldenären till borgenärerna betala den del med vilken prestationernas sammanlagda belopp överstiger 1 000 euro.

Om gäldenärens inkomster under ett kalenderår ökar så att de med minst 800 euro överstiger de inkomster som i betalningsprogrammet har antecknats som gäldenärens inkomster, skall gäldenären för betalningen av sina skulder använda två

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

tredjedelar av det belopp med vilket ökningen överstiger 800 euro, dock inte det belopp som gäldenären nödvändigt har behövt till utgifter för inkomstens förvärvande eller till sina övriga utgifter.

Med gäldenärens inkomster avses i 3 mom. den nettoinkomst som fås när gäldenärens inkomster minskas med skatten enligt förskottsinnehållningen eller förskottsbetalningen samt med därmed förknippade lagstadgade arbetstagaravgifter. Skatteåterbäring och skatteskuld som baserar sig på inkomsterna beaktas som ökning eller minskning av inkomsterna för det år under vilket de har eller borde ha betalats.

Betalningsskyldighet som baserar sig på en prestation av engångsnatur skall fullgöras inom tre månader efter det att gäldenären fick medlen i sin besittning. Annan tilläggsprestationsskyldighet skall fullgöras inom de tre första månaderna av påföljande kalenderår. Betalningstidpunkten kan bestämmas att vara en annan, om det är ändamålsenligt med hänsyn till tilläggsprestationernas obetydlighet eller av något annat särskilt skäl. Tilläggsprestationerna för det år under vilket betalningsprogrammet löper ut skall dock erläggas inom tre månader efter det att betalningsprogrammet har slutförts.

Domstolen kan på ansökan fastställa beloppet av den tilläggsprestation som skall erläggas till en borgenär. Bestämmelser om ansökan och hur yrkandet skall framställas finns i 61 a §.

Det belopp som avses i 3 mom. justeras så som anges i lagen om folkpensionsindex. De justerade beloppen skall tillkännages genom beslut av justitieministeriet som publiceras i författningssamlingen i november varje år.

36 §

Uppgifter som skall ingå i betalningsprogrammet

Av betalningsprogrammet skall framgå tillräckligt specificerade uppgifter om

12) åtgärder som gäldenären skall vidta om

12) bestämmelser om grunderna för

hans betalningsförmåga förbättras väsentligen,

40 §

Betalningsprogrammets rättsverkningar

När betalningsprogrammet har fastställts bestäms villkoren för de skulder som omfattas av skuldsaneringen och andra i betalningsprogrammet reglerade rättsförhållanden enligt programmet. Trots att programmets tillämpningstid har löpt ut kvarstår gäldenärens betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet till den del skyldigheten inte har fullgjorts. En utmätning som riktar sig mot gäldenärens egendom och som baserar sig på en av skuldsaneringen omfattad skuld förfaller då betalningsprogrammet har fastställts med laga kraft. Detsamma gäller annan verkställighet som baserar sig på sådan skuld. Så länge betalningsprogrammet är i kraft får förvandlingsstraff för böter inte verkställas.

42 §

tilläggsprestationsskyldighet och hur en sådan skyldighet skall fullgöras,

40 §

Betalningsprogrammets rättsverkningar

När betalningsprogrammet har fastställts bestäms villkoren för de skulder som omfattas av skuldsaneringen och andra i betalningsprogrammet reglerade rättsförhållanden enligt programmet. Trots att programmets tillämpningstid har löpt ut kvarstår gäldenärens betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet till den del skyldigheten inte har fullgjorts. *På de betalningar som har bestämts i betalningsprogrammet löper ingen ränta på grund av förseningen.* En utmätning som riktar sig mot gäldenärens egendom och som baserar sig på en av skuldsaneringen omfattad skuld förfaller då betalningsprogrammet har fastställts med laga kraft. Detsamma gäller annan verkställighet som baserar sig på sådan skuld. Så länge betalningsprogrammet är i kraft får förvandlingsstraff för böter inte verkställas.

41 §

Iakttagande av betalningsprogrammet

Utan hinder av bestämmelserna i 1 mom. har en gäldenär vars betalningsförmåga har försämrats rätt att skjuta upp sina betalningar till en borgenär med ett belopp som motsvarar högst tre månaders betalningsskyldighet genom att underrätta borgenären om uppskovet och orsaken till det. En betalning som gäldenären har skjutit upp förfaller till betalning när betalningsprogrammet löper ut.

42 §

Gällande lydelse

Påföljder av att betalningsprogrammet försummas och stadganden om hur betalningsprogrammet förfaller

Om gäldenären försummar en betalning enligt betalningsprogrammet till någon annan borgenär än en sådan som avses i 1 mom., kan borgenären med stöd av betalningsprogrammet yrka verkställighet enligt utsökningslagen efter det att mer än tre månader har förflutit från det att betalningen försummades och den ännu inte har betalats. Borgenären kan härvid kräva att hela avkastningen enligt programmet skall drivas in. *På de betalningar som har fastställts i betalningsprogrammet löper ingen ränta på grund av förseningen.* Verkställigheten fortgår till dess borgenären anholder om återkallande av utmätningen eller gäldenären erlagt de enligt betalningsprogrammet förfallna raterna till borgenären och gör troligt, att han i framtiden kommer att iaktta betalningsprogrammet. Om en kungörelse har utfärdats om försäljning av egendom som har mätts ut hos gäldenären kan egendomen säljas, om borgenären inte anholder om återkallande av utmätningen.

44 §

Ändring av betalningsprogrammet

Föreslagen lydelse

Påföljder av att betalningsprogrammet försummas och stadganden om hur betalningsprogrammet förfaller

Om gäldenären försummar en betalning enligt betalningsprogrammet till någon annan borgenär än en sådan som avses i 1 mom., kan borgenären med stöd av betalningsprogrammet yrka verkställighet enligt utsökningslagen efter det att mer än tre månader har förflutit från det att betalningen försummades och den ännu inte har betalats. Borgenären kan härvid kräva att hela avkastningen enligt programmet skall drivas in. Verkställigheten fortgår till dess borgenären anholder om återkallande av utmätningen eller gäldenären erlagt de enligt betalningsprogrammet förfallna raterna till borgenären och gör troligt att han i framtiden kommer att iaktta betalningsprogrammet. Om en kungörelse har utfärdats om försäljning av egendom som har mätts ut hos gäldenären kan egendomen säljas, om borgenären inte anholder om återkallande av utmätningen.

I stället för att bestämma att betalningsprogrammet förfaller kan domstolen fastställa beloppet av den tilläggsprestation som gäldenären skall betala till en borgenär som har framställt ett yrkande, och bestämma att tilläggsprestationen skall betalas med dröjsmålsränta, om det måste anses vara en oskälig påföljd att programmet förfaller, med hänsyn till den avkastning som betalningsprogrammet ger borgenären, tilläggsprestationens storlek, orsaken till att gäldenären har försummat att iaktta betalningsprogrammet samt övriga förhållanden.

44 §

Ändring av betalningsprogrammet

Betalningsprogrammet kan på ansökan av gäldenären eller borgenären ändras, om

1) gäldenärens betalningsförmåga eller andra förhållanden som är av betydelse för skuldsaneringen har förändrats väsentligt efter att programmet har fastställts,

2) efter att programmet fastställts har framkommit sådana omständigheter som hade haft väsentlig betydelse för skuldsaneringen, om de hade varit kända när beslutet om betalningsprogrammet fattades,

3) efter att programmet fastställts framkommer en skuld som omfattas av skuldsaneringen och den inte var känd då betalningsprogrammet fastställdes eller som inte har beaktats i betalningsprogrammet med stöd av 28 a §, eller

4) skäl till ändring av betalningsprogrammet föreligger på grund av återvinning eller därför att i fall som avses i 28 § skuldens belopp eller borgenärens rätt i övrigt fastställts med avvikelse från hur den beaktats i betalningsprogrammet.

Gäldenärens betalningsförmåga kan anses ha förändrats väsentligt endast, om

1) gäldenärens betalningsförmåga under en lång tid har försämrats så att det inte rimligen kan förutsättas att han uppfyller sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet,

2) gäldenärens betalningsförmåga har förbättrats på grund av att hans inkomster har ökat eller hans nödvändiga kostnader på grund av en förändring i hans boendeförhållanden och boendekostnader har minskat under ett kalenderår med minst ett belopp som fastställs genom förordning, eller

3) gäldenären får ett arv, en gåva eller någon annan prestation av engångsnatur, vars belopp ensamt för sig eller tillsammans med andra prestationer överstiger ett belopp som fastställs genom förordning.

En ändring av betalningsprogrammet till borgenärernas fördel gäller alla borgenärer.

Betalningsprogrammet kan på ansökan av gäldenären eller borgenären ändras, om

1) gäldenärens betalningsförmåga *har försämrats så väsentligt att det inte rimligen kan förutsättas att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet* enligt

betalningsprogrammet, när hänsyn tas särskilt till den tid som behövs för fullgörandet av betalningsskyldigheten under de ändrade förhållandena, eller om andra förhållanden som är av betydelse för skuldsaneringen har förändrats väsentligt efter det att programmet har fastställts,

2) efter att programmet fastställts har framkommit sådana omständigheter som hade haft väsentlig betydelse för skuldsaneringen, om de hade varit kända när beslutet om betalningsprogrammet fattades,

3) efter att programmet fastställts framkommer en skuld som omfattas av skuldsaneringen och den inte var känd då betalningsprogrammet fastställdes eller som inte har beaktats i betalningsprogrammet med stöd av 28 a §, eller

4) skäl till ändring av betalningsprogrammet föreligger på grund av återvinning eller därför att i fall som avses i 28 § skuldens belopp eller borgenärens rätt i övrigt fastställts med avvikelse från hur den beaktats i betalningsprogrammet.

En ändring av betalningsprogrammet till borgenärernas fördel gäller alla borgenärer. *En borgenär som skulle få en obetydlig*

Gällande lydelse

I de fall som avses i 2 mom. 2 punkten skall gäldenären till sina borgenärer erlægga tre fjärdedelar av ökningen av sina tillgångar. En borgenär som är berättigad till en obetydlig andel som är mindre än ett genom förordning stadgat belopp, kan emellertid lämnas utan betalning. En ändring till borgenärernas nackdel gäller de borgenärer som med stöd av betalningsprogrammet ännu är berättigade till betalning. Om programmet ändras med stöd av 1 mom. 3 punkten, skall ändringen till innehållet vara sådan att gäldenären utan hinder av stadgandena om betalningsprogrammets varaktighet till borgenären skall betala en lika stor del av skulden som till andra borgenärer i samma ställning, om detta inte är oskäligt med beaktande av skuldens belopp och grunden för den samt prestationens ekonomiska betydelse för gäldenärens omständigheter. Om betalningsprogrammet ändras till borgenärernas fördel kan programmets tillämpningstid förlängas med en tid som motsvarar den under vilken gäldenärens betalningsförmåga har varit förbättrad. Programmets tillämpningstid kan förlängas också för betalning av utredarens fordran. Det ändrade betalningsprogrammet skall iakttas oberoende av ändringssökande, om inte en högre domstol bestämmer något annat. Domstolen kan då den fattar ett beslut om att betalningsprogrammet skall ändras bestämma att föreskrifterna om realiseringen av gäldenärens förmögenhet skall iakttas först då beslutet har vunnit laga kraft eller något annat bestäms.

Föreslagen lydelse

andel, som understiger ett belopp som bestäms genom förordning, kan dock lämnas utan betalning. En ändring till borgenärernas nackdel gäller de borgenärer som med stöd av betalningsprogrammet ännu är berättigade till betalning. Om programmet ändras med stöd av 1 mom. 3 punkten, skall ändringen till innehållet vara sådan att gäldenären utan hinder av bestämmelserna om betalningsprogrammets varaktighet till borgenären skall betala en lika stor del av skulden som till andra borgenärer i samma ställning, om detta inte är oskäligt med beaktande av skuldens belopp och grunden för den samt prestationens ekonomiska betydelse för gäldenärens omständigheter. Programmets tillämpningstid kan förlängas också för betalning av utredarens fordran.

Det ändrade betalningsprogrammet skall iakttas oberoende av ändringssökande, om inte en högre domstol bestämmer något annat. Domstolen kan då den fattar ett beslut om att betalningsprogrammet skall ändras bestämma att föreskrifterna om realiseringen av gäldenärens förmögenhet skall iakttas först då beslutet har vunnit laga kraft eller något annat bestäms.

49 §

Behandlingsordningen och behörig domstol

Om att betalningsprogrammet skall förfalla och om ändring av betalningsprogrammet beslutar i 3 mom. nämnd domstol eller den domstol som har avgjort frågan om skuldsanering.

Om att betalningsprogrammet skall förfalla och om ändring av betalningsprogrammet samt om frågor som gäller skuldsanering beslutar den domstol som nämns i 3 mom. eller den domstol som har avgjort frågan om fastställandet av betalningsprogrammet.

50 §

Ansökan om skuldsanering

Ansökan av en gäldenär i konkurs kan inte upptas till prövning.

Ansökan av en gäldenär i konkurs kan inte upptas till prövning innan konkursboförteckningen har fastställts.

61 §

Ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla eller ändras

Gäldenären och de borgenärer som domstolen anser nödvändigt att höra skall ges tillfälle att höras om borgenärens ansökan. Om domstolen anser att det föreligger skäl att ändra betalningsprogrammet kan den utsätta en dag då gäldenären senast skall tillställa domstolen ett förslag till betalningsprogram. Vad som stadgas ovan gäller för behandlingen av förslaget.

Gäldenären och de borgenärer som domstolen anser nödvändigt att höra skall ges tillfälle bli hörda om borgenärens ansökan. Har borgenären yrkat att betalningsprogrammet skall förfalla, skall de övriga borgenärerna ges tillfälle att framställa yrkanden, om det finns orsak därtill enligt 42 § 5 mom. Anser domstolen att det föreligger skäl att ändra betalningsprogrammet, kan den utsätta en dag då gäldenären senast skall tillställa domstolen ett förslag till betalningsprogram. Vad som föreskrivs ovan gäller för behandlingen av förslaget.

61 a §

Ansökan om fastställande av tilläggsprestationer

En borgenärs ansökan om fastställande av tilläggsprestationer för gäldenären kan prövas först efter att betalningsprogrammet har löpt ut. Ansökan skall göras utan obefogat dröjsmål efter det att betalningsprogrammets tillämpningstid har löpt ut eller det att grunden för tilläggsprestationsskyldigheten har kommit till borgenärens kännedom. När två år har förflutit från det att betalningsprogrammet slutfördes, kan ansökan inte längre göras. Med anledning av ansökan skall gäldenären ges tillfälle att bli hörd och de borgenärer som saken gäller skall beredas tillfälle att framställa sina yrkanden.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Tilläggsprestationerna kan fastställas också på gäldenärens ansökan. Vad som ovan föreskrivs om borgenärens ansökan gäller också en ansökan som har gjorts av gäldenären.

62 §

62 §

Rättegångskostnader

Rättegångskostnader

De som är delaktiga i ärendet svarar själva för de kostnader som orsakas av deltagande i förfarandet. Vid den behandling av invändningar som avses ovan i 57 § 1 mom. och, om särskilda skäl föreligger, vid behandling av en ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla, iakttas dock i tillämpliga delar vad som stadgas om rättegångskostnaderna i tvistemål. Om gäldenärens skyldighet att ersätta utredarens arvode och kostnadsersättning stadgas i 70 § 1 mom.

De som är delaktiga i ärendet svarar själva för de kostnader som orsakas av deltagande i förfarandet. Vid den behandling av invändningar som avses i 57 § 1 mom. och, om särskilda skäl föreligger, vid behandling av en ansökan om att betalningsprogrammet skall förfalla, iakttas dock i tillämpliga delar vad som föreskrivs om rättegångskostnaderna i tvistemål. Har gäldenären underlåtit att enligt 7 § 3 mom. lämna borgenären en redogörelse om grunderna för tilläggsprestationsskyldighet eller har utredningen varit oriktig eller vilseledande, kan gäldenären förpliktas att ersätta de kostnader som detta har vållat borgenären i ett ärende som har gällt fastställande av tilläggsprestationer. Bestämmelser om gäldenärens skyldighet att ersätta utredarens arvode och kostnadsersättning finns i 70 § 1 mom.

1. Denna lag träder i kraft den 200 .
2. Denna lag tillämpas, om en ansökan om skuldsanering eller ett annat ärende som gäller skuldsanering är anhängigt hos en tingsrätt när lagen träder i kraft och tingsrätten inte har meddelat när beslutet ges eller om ett ärende blir anhängigt efter ikraftträdandet. I fullföljdsdomstolar tillämpas de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet, om ärendet före ikraftträdandet har avgjorts av en lägre domstol samt även i en tingsrätt, om fullföljdsdomstolen har återförvisat ärendet till tingsrätten. I ett återförvisat ärende tillämpas dock 10 a §.
3. Lagens 4 § 2 mom. tillämpas om betalningsprogrammet har fastställts enligt de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet och gäldenärens betalningsmån omräknas när betalningspro-

grammet ändras efter att denna lag har trätt i kraft.

4. Lagens 7 § 3 mom. tillämpas, om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft och programmets tillämpningstid inte har löpt ut före ikraftträdandet. Lagens 7 § 3 mom. tillämpas inte, om ett betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i kraft inte innehåller bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet. I så fall tillämpas det 7 § 3 mom. som gäller vid ikraftträdandet.

5. Om för gäldenären i betalningsprogrammet har fastställts en tilläggsprestationsskyldighet med stöd av de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet, skall i fråga om tilläggsprestationsskyldigheten 35 a § tillämpas från ikraftträdandet när det gäller prestationer av engångsnatur och 35 a § i övrigt tillämpas från den 1 januari 2003. Vid beräkningen av tilläggsprestationsskyldighet som grundar sig på prestationer av engångsnatur skall beaktas även prestationer som gäldenären har fått före ikraftträdandet, men som gäldenären ännu inte enligt betalningsprogrammet har varit skyldigt att redovisa till borgenärerna. Vad som ovan bestäms om tilläggsprestationsskyldighet som har fastställts i ett betalningsprogram tillämpas på motsvarande sätt om gäldenären och borgenären i ett avtal som avses i 85 § har kommit överens om tilläggsprestationsskyldighet enligt de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet.

6. Lagens 41 § 2 mom. tillämpas även om betalningsprogrammet har fastställts innan lagen har trätt i kraft.

7. Om ett program som före den 1 februari 1997 har fastställts för en gäldenär inte innehåller bestämmelser om tilläggsprestationsskyldighet och gäldenärens betalningsförmåga förbättras väsentligt, kan betalningsprogrammet ändras i enlighet med de bestämmelser i 44 § som gäller vid lagens ikraftträdande, och gäldenären kan då förpliktas till tilläggsprestationer enligt vad som bestäms i 35 a §.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

8. Lagens 49 § 4 mom. och 61 a § tillämpas om tilläggsprestationsskyldighet har bestämts för en gäldenär i ett betalningsprogram som har fastställts innan lagen har trätt i kraft. Om betalningsprogrammet har slutförts före ikraftträdandet, kan borgenären utan hinder av den frist som föreskrivs i 61 a § 1 mom. inom två år från ikraftträdandet yrka att en tilläggsprestation skall fastställas. På yrkande av gäldenären kan tilläggsprestationsskyldigheten i så fall minskas med anledning av omständigheter som enligt 44 § 1 mom. ger rätt att ändra betalningsprogrammet.

9. Om gäldenären och borgenären innan denna lag har trätt i kraft har slutit ett avtal som avses i 85 § och i avtalet inte föreskrivs något annat, kan med hänvisning till att gäldenärens betalningsförmåga har förbättrats i stället för att betalningsprogrammet ändras fastställas tilläggsprestationsskyldighet enligt 35 a §. Angående förfarandet gäller vad som bestäms i 85 § 2 mom.

2.

Lag**om ändring av 88 § lagen om beskattningsförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 18 december 1995 om beskattningsförfarande (1558/1995) 88 § 2 mom.
som följer:

Gällande lydelse

88 §

Skattelättnad

Befrielse kan beviljas om

1) den skattskyldiges
skattebetalningsförmåga, med beaktande av
den inkomst och förmögenhet som står till
förfogande, väsentligen har nedgått på
grund av försörjningsplikt, arbetslöshet,
sjukdom eller av något annat särskilt skäl,

2) den skattskyldige har avlidit och
efterlämnat make, barn eller andra arvingar
vilkas försörjning huvudsakligen varit
beroende av den skattskyldiges förtjänster
och om det skulle vara uppenbart oskäligt
att driva in skatten,

3) den skattskyldige bör anses ha misstagit
sig beträffande innehållet i
skattelättnadsstadganden eller andra
skattestadganden och misstaget inte med
beaktande av omständigheterna kan anses
försakat av den skattskyldiges vårdslöshet
eller underlåtelse och om det till följd av
fallets karaktär eller andra särskilda
omständigheter föreligger skäl till befrielse

Föreslagen lydelse

88 §

Skattelättnad

Befrielse kan beviljas om

1) den skattskyldiges
skattebetalningsförmåga, med beaktande av
den inkomst och förmögenhet som står till
förfogande, väsentligen har nedgått på
grund av försörjningsplikt, arbetslöshet,
sjukdom eller av något annat särskilt skäl,
*eller om det med anledning av den
skattskyldiges skuldsanering finns särskilda
skäl till befrielse,*

2) den skattskyldige har avlidit och
efterlämnat make, barn eller andra arvingar
vilkas försörjning huvudsakligen varit
beroende av den skattskyldiges *inkomster*
och om det skulle vara uppenbart oskäligt
att driva in skatten,

3) den skattskyldige bör anses ha misstagit
sig beträffande innehållet i
skattelättnadsstadganden eller andra
skattestadganden och misstaget inte med
beaktande av omständigheterna kan anses
försakat av den skattskyldiges vårdslöshet
eller underlåtelse och om det till följd av
fallets karaktär eller andra särskilda

från skatt, eller om

4) det av något annat särskilt skäl vore
uppenbart oskäligt att driva in skatten.

— — — — —

omständigheter föreligger skäl till befrielse
från skatt, eller om

4) det av något annat särskilt skäl vore
uppenbart oskäligt att driva in skatten.

— — — — —

Denna lag träder i kraft den 200 .

.
